

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΗΣ
ΚΛΙΜΑΚΟΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΙΜΕΝΑ

π. ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΣΠΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

Α΄ ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ κ. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΣΠΡΟΥΛΗΣ

Β΄ ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ κ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΠΡΟΥΛΙΑΣ

ΑΓΡΙΝΙΟ 2022

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ο ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΟΣ

ΚΑΙ Η ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ

1,1 Το ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο της εποχής.....	14
1,2 Το εκκλησιαστικό και πνευματικό πλαίσιο της εποχής.....	16
1,3 Ο βίος του Αγίου Ιωάννου.....	19
1,4 Το έργο του Αγίου Ιωάννου.....	23
1,5 Η ασκητική θεολογία του Αγίου Ιωάννου.....	27
1,6 Η ποιμαντική διδασκαλία του Αγίου Ιωάννου.....	34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο ΠΟΙΜΕΝΑΣ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

2,1 Ο ποιμένας στην παράδοση της Εκκλησίας.....	48
2,2 Η προσωπικότητα του ποιμένα στο έργο του Αγίου Ιωάννου.....	57
2,3 Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του Ποιμένα.....	61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3**Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΠΑΤΡΟΤΗΤΑ****ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΙΩΑΝΝΗ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΟΣ**

3,1 Οι αρετές του ποιμένα.....	73
3,2 Οι πράξεις και το έργο του ποιμένα.....	86
3,3 Η σχέση του ποιμένα με τα λογικά πρόβατα.....	91
3,4 Το μυστήριο της Μετανοίας.....	92
3,5 Η σπουδαιότητα της ποιμαντικής του Αγίου Ιωάννου στην σημερινή εποχή.....	95
 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	102
 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	105

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα /δημιουργού.

Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε κατά την διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους 2021-2022 στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος «Ορθόδοξος Θεολογία και Θρησκευτικός Πλουραλισμός» της σχολής ανθρωπιστικών επιστημών του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου. Η εργασία πραγματοποιήθηκε με την επίβλεψη και την πολύτιμη βοήθεια του Α' επιβλέποντος καθηγητή κ. Νικολάου Ασπρούλη και του Β' επιβλέποντος καθηγητή κ. Απόστολο Καπρούλια.

Αντικείμενο της εργασίας είναι η ποιμαντική διδασκαλία του Αγίου Ιωάννου της Κλίμακας. Η ποιμαντική και πριν αλλά και τώρα κατά την διάρκεια της ιερατικής μου διακονίας, μου προκαλούσε θαυμασμό και αγάπη. Θαυμασμό για το που μπορεί να οδηγήσει η αγάπη του Θεού τον πονεμένο άνθρωπο και αγάπη γιατί επιθυμώ να αποκτήσω όσο το δυνατόν περισσότερα εφόδια που θα με βοηθήσουν κατά την διάρκεια της ποιμαντικής μου διακονίας. Οι συμβουλές, η ποιμαντική διδασκαλία και καθοδήγηση του Αγίου Ιωάννου, η αγάπη προς τον τραυματισμένο και πονεμένο άνθρωπο και οι τρόποι θεραπείας της αμαρτίας και των παθών ήταν αυτά που κέντρισαν το ενδιαφέρον μου και με έκαναν να ασχοληθώ με αυτό το θέμα.

Αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω την σύζυγό μου Μαρία γιατί εκείνη με παρακίνησε ώστε να ξεκινήσω τις μεταπτυχιακές μου σπουδές, τα δύο χαριτωμένα μου τέκνα Βασίλειο – Παναγιώτη και Γεώργιο, για την έμπρακτη και ηθική συμπαράσταση τους αλλά και την στήριξη που μου παρείχαν σε όλο το διάστημα των μεταπτυχιακών μου σπουδών.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Άγιο Ιωάννη της Κλίμακος, ζητώντας τις πρεσβείες του και εκφράζοντας τον άπειρο θαυμασμό μου

για τον Ιερό Πατέρα και Ποιμένα, του οποίου το έργο σίγουρα θα προκαλέσει την καλή αλλοίωση σε όποιον έρθει σε επαφή μαζί του.

π. Ευάγγελος Ασπρογιάννης

Αργίριο Ιούνιος 2022

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ανάπτυξη σχέσης και κοινωνίας μεταξύ Θεού και ανθρώπου είναι αυτή η οποία καθορίζει σε πολύ μεγάλο βαθμό την σωτηρία του ανθρώπου. Η ποιμαντική διδασκαλία της Εκκλησίας αναπτύσσει και τονίζει την σπουδαιότητα αυτής της σχέσης και το πόσο σημαντική είναι για τον κάθε άνθρωπο που ψάχνει να βρει τον χαμένο δρόμο που οδηγεί στην σωτηρία και την ένωση με τον Θεό.

Η πορεία προς την πνευματική ολοκλήρωση και την κατά Χριστόν τελείωση απαιτεί την πνευματική καθοδήγηση από τον ποιμένα ο οποίος έχοντας ως πρότυπο τον μοναδικό και πραγματικό ποιμένα τον Ιησού Χριστό, αναλαμβάνει την ευθύνη να οδηγήσει τον κάθε άνθρωπο στον δρόμο προς την σωτηρία.

Η παρούσα διπλωματική εργασία εστιάζει κυρίως στον Λόγο προς τον Ποιμένα του Αγίου Ιωάννου της Κλίμακος ο οποίος μέσα από την ασκητική του πείρα ορίζει την ποιμαντική του διδασκαλία και δίνει τις κατάλληλες συμβουλές και οδηγίες προς τον ποιμένα της κάθε εποχής ώστε εκείνος να αντιμετωπίζει, να φροντίζει και να θεραπεύει τα τραύματα της αμαρτίας τα οποία προκαλούν πόνο, απόγνωση, οδύνη και αποξένωση από τον Θεό.

Σκοπός της παρούσης εργασίας είναι να αναδείξει όσο αυτό είναι δυνατόν την προσωπικότητα του Αγίου Ιωάννου και την επίδραση που άσκησε στην ποιμαντική του διδασκαλία ο ασκητικός τρόπος της ζωής του, η άσκηση των αρετών και η απόκτηση των χαρισμάτων του Αγίου Πνεύματος. Σύμφωνα με τον Άγιο Ιωάννη η απόκτηση των αρετών είναι εκείνη που προσδίδει ποιότητα στον ποιμένα και στο ποιμαντικό του έργο, καθώς η καλλιέργεια τους είναι αυτή που οδηγεί στην σωτηρία.

Η ποιμαντική διδασκαλία εμπλουτισμένη και γεμάτη από την θεολογική γνώση, την ευχαριστιακή εμπειρία, το ασκητικό ιδεώδες και το φιλοκαλικό

ήθος, αποτελεί σήμερα μια νέα πρόταση ζωής προς τον ταλαιπωρημένο σύγχρονο άνθρωπο ώστε να ερμηνεύσει και να δώσει νέο νόημα στην ύπαρξή του σε αυτόν τον κόσμο αλλά και προοπτική κατάκτησης της Βασιλείας του Θεού. Η Εκκλησία με οδηγούς Πατέρες σαν τον Άγιο Ιωάννη μέσα από την ποιμαντική της διδασκαλία διακονεί το μεγάλο της ιδανικό που είναι η μεταμόρφωση, η αλλαγή και η σωτηρία των ανθρώπων καταθέτοντας μήνυμα αγάπης, ενότητας, παρηγοριάς και θεραπείας στον τραυματισμένο άνθρωπο.

Λέξεις κλειδιά.

Ιωάννης Σιναΐτης, αρετές, πάθη, ποιμένας, ποιμαντική, άσκηση.

ABSTRACT

The development of relationship and fellowship between God and man is the one that determines to a great extent the salvation of man. The pastoral teaching of the Church develops and emphasizes the importance of this relationship and how important it is for every person who seeks to find the lost path that leads to salvation and union with God. The path to spiritual completion and perfection according to Christ requires spiritual guidance and advice from the Shepherd who, having as his model the only and real Shepherd Jesus Christ, assumes the responsibility to lead each person on the road to salvation.

The present study focuses mainly on the Word to the Shepherd of St. John of Climacus who, through his ascetic experience, defines his Pastoral teaching and gives the appropriate advice to each Shepherd so that he can deal with, care for and heal the wounds of sin which cause pain, despair, anguish and alienation from God.

The purpose of this work is to highlight as much as possible the personality of Saint John and the effect that the ascetic lifestyle, the exercise of the virtues and the acquisition of the gifts of the Holy Spirit had on his Pastoral teaching.

According to Saint John, the acquisition of the virtues is what gives quality to the Shepherd and his Pastoral work, as their cultivation is what leads to salvation.

Pastoral teaching, enriched and full of theological knowledge, eucharistic experience, ascetic ideal and philocalic ethos, is today a new proposal of life for the suffering modern man to interpret and give new meaning to his existence in this world and at the end of the Kingdom of God. The Church with guiding Fathers like Saint John, through its pastoral teaching serves its great ideal which is the transformation, change and salvation of people and the entire world, delivering a message of love, unity, consolation and healing to the wounded man .

Keywords.

John Sinaitis, virtues, passions, shepherd, pastoralism, practice.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Παρατηρώντας την εποχή και την κοινωνία μέσα στην οποία ζούμε, κινούμαστε και δραστηριοποιούμαστε βλέπουμε πως κυριαρχεί ο ατομισμός, ο εγωισμός και η δική μας προσωπική ωφέλεια σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής. Αποτελεί κοινή διαπίστωση όλων πως η προσκόλληση στα υλικά αγαθά, η φιλαυτία, η αποξένωση των ανθρώπων και η έλλειψη επικοινωνίας προκαλούν ασφυξία στον σύγχρονο άνθρωπο και τον οδηγούν στην απόγνωση. Η έλλειψη του ασκητικού στοιχείου, της αγάπης και της εμπιστοσύνης από την ζωή των ανθρώπων, αλλά κυρίως η απουσία πνευματικού οδηγού οδηγούν σε αυτές τις καταστάσεις.

Η παρούσα εργασία έχει ως σκοπό και στόχο να παρουσιάσει την ποιμαντική διδασκαλία του Αγίου Ιωάννου όπως αυτή παρουσιάζεται στο έργο του Άγιου «Λόγος προς τον ποιμένα». Το κατ' εξοχήν έργο του ποιμένα μέσα στον κόσμο είναι η ποιμαντική καθοδήγηση, η στήριξη, η δημιουργία υγιών πνευματικών ανθρώπων, ανακαινισμένων εν Χριστώ που θα διακατέχονται από ανιδιοτελή αγάπη και θα οδηγούνται στην σωτηρία, γι' αυτό η ποιμαντική επιστήμη είναι τέχνη και η ποιμαντική διακονία χάρισμα του Αγίου Πνεύματος.

Ο ποιμένας κατά την διάρκεια της διακονίας του καλείται να διακονήσει πολλούς και διαφορετικούς ανθρώπους των οποίων τα πάθη, οι αμαρτίες και τα προβλήματα είναι μεγάλα και ποικίλα. Γι' αυτό απαιτείται στήριξη, ενθάρρυνση, καθοδήγηση και έμπνευση από τους Πατέρες της Εκκλησίας οι οποίοι έχοντας ως κέντρο της διδασκαλίας τους το απόσταγμα της ασκητικής σοφίας και της πατρικής αγάπης γίνονται το θεμέλιο στο οποίο μπορεί να στηριχθεί ο πιστός. Η ποιμαντική διακονία και προσφορά δεν μπορεί να στηρίζεται μόνο στον αυτοσχεδιασμό και στις καλές προθέσεις του ποιμένα, αλλά απαιτεί άσκηση, κάθαρση από τα πάθη, απόκτηση των αρετών, πρόσληψη των χαρισμάτων του Αγίου Πνεύματος, γνώση της

βιβλικής και πατερικής παράδοσης, ευρύτερη απόκτηση γνώσεων, κατάρτιση και ενημέρωση σε όλα τα εκκλησιαστικά, θεολογικά, κοινωνικά, πολιτισμικά και ιστορικά ζητήματα, κυρίως όμως αντιμετώπιση με διάκριση και αγάπη στον κάθε άνθρωπο που βρίσκεται απέναντί του και τον διακονεί.

Αναφερόμενοι στο Άγιο Ιωάννη της Κλίμακος πρέπει να γνωρίζουμε εξ' αρχής πως εστιάζουμε σε ένα πρόσωπο το οποίο από πολύ μικρή ηλικία ένωσε την ανάγκη και τον ζήλο να αφιερώσει όλη την ύπαρξή του στον Θεό και να επιδοθεί σε ένα δύσκολο, λαμπρό και πνευματικό αγώνα. Τέτοιες μεγάλες εκκλησιαστικές μορφές και προσωπικότητες πάντοτε επηρέαζαν θετικά τους πιστούς και τους κατηύθυναν ποιμαντικά με το πλούσιο συγγραφικό τους έργο. Έτσι γίνεται αντιληπτό το πόσο σημαντικές είναι οι παραινήσεις και οι συμβουλές ενός ανθρώπου που έζησε συνειδητά την ζωή του κατά Χριστόν, εντρυφώντας και βιώνοντας τις αρετές οι οποίες τον κατέστησαν μεγάλο θεολόγο και ασκητή.

Η ανάπτυξη αυτής της εργασίας μελετά πιο ειδικά τον τρόπο με τον οποίο ο Άγιος Ιωάννης καθορίζει την προσωπικότητα του ποιμένα και τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζει την ποιμαντική του διδασκαλία. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται ο βίος του Αγίου Ιωάννου, το κοινωνικό, πολιτικό και θεολογικό πλαίσιο της εποχής του, το συγγραφικό του έργο, η ασκητική του θεολογία, η ποιμαντική διδασκαλία του, καθώς και η διαχρονική προσφορά του στην Εκκλησία, στον μοναχισμό και το κοινωνικό σύνολο. Η μελέτη προσπαθεί να παρουσιάσει τις ιστορικές και θεολογικές καταβολές του ασκητικού ιδεώδους, της αποταγής των μοναχών και της πλήρους αφιερώσεως τους στον Θεό από τις οποίες πηγάζουν οι συμβουλές, οι οδηγίες και οι κατευθυντήριες γραμμές και αποτελούν πολύτιμα εργαλεία στην διακονία του εκάστοτε ποιμένα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η προσωπικότητα του ποιμένα όπως αυτή υπάρχει στην παράδοση της Εκκλησίας, η προσωπικότητα του ποιμένα όπως την ορίζει, την παρουσιάζει και την κατευθύνει ο Άγιος Ιωάννης στο έργο του, ενώ ταυτόχρονα περιγράφονται οι συμβουλές, οι οδηγίες και οι πατρικές του νουθεσίες τις οποίες απευθύνει προς τον εκάστοτε ποιμένα ώστε να θεραπευθεί ο τραυματισμένος άνθρωπος από την αμαρτία. Επίσης, παρουσιάζονται με αναλυτικό τρόπο οι ορισμοί και οι χαρακτηρισμοί που δίνει για τον ποιμένα, οι αρετές με τις οποίες πρέπει να είναι στολισμένος ώστε αυτές να τον βοηθούν στην αντιμετώπιση των διαφόρων προβλημάτων, των παθών και της αμαρτίας μέσα από την σωστή και γεμάτη αγάπη ποιμαντική του καθοδήγηση.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η σχέση του ποιμένα με το ποίμνιο, οι πράξεις του αλλά και το κατά πόσον είναι εφικτή η εφαρμογή της ποιμαντικής του Αγίου στην σημερινή εποχή. Η ποιμαντική διδασκαλία είναι σημαντική και απαραίτητη για το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο καθώς ο σημερινός άνθρωπος έχει ανάγκη από πρότυπα στα οποία θα στηρίξει την ζωή του και τα οποία θα τον βοηθήσουν να καταλάβει πως η οποιαδήποτε πρόοδος και επιτυχία σε προσωπικό, οικογενειακό, οικονομικό, επαγγελματικό και κοινωνικό επίπεδο απαιτεί προσωπικό και πνευματικό αγώνα, άσκηση, αγιασμό, αγάπη και θυσία για το καλό και του ίδιου αλλά και του υπολοίπου κοινωνικού συνόλου.

Μετά την επιλογή του θέματος της διπλωματικής εργασίας ακολούθησε η αναζήτηση, η επιλογή και η μελέτη της κατάλληλης και ανάλογης βιβλιογραφίας. Στην πορεία διαπιστώθηκε πως η βιβλιογραφία γύρω από το συγκεκριμένο θέμα ήταν ελάχιστη γεγονός που έκανε την συγγραφή της παρούσης εργασίας πολύ πιο δύσκολη. Οι σπουδές μου πάνω στην ορθόδοξη θεολογία, η εξοικείωσή μου με τον χώρο της θεολογίας αλλά και η αγάπη για την ποιμαντική μου διακονία ξεπέρασαν όλα τα εμπόδια που

παρουσιάστηκαν. Η μελέτη βιβλίων και άρθρων που περιείχαν ειδικές αναφορές πάνω στην ποιμαντική και την διδασκαλία του Αγίου Ιωάννου βοήθησαν ώστε να ξεπερασθεί όσο ήταν δυνατόν η έλλειψη πλούσιας βιβλιογραφίας γύρω από το υπό εξέταση θέμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ο ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΟΣ ΚΑΙ Η ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ

1.1 Το ιστορικό και πολιτικό πλαίσιο της εποχής

Ο Άγιος Ιωάννης της Κλίμακος γεννήθηκε και έζησε τον 6^ο αιώνα μ.Χ. Υπήρξε πολίτης της μεγάλης και αχανούς Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Όπως και οι υπόλοιποι πολίτες έτσι και αυτός ζούσε κάτω από τις ορισμένες κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες της εποχής οι οποίες ήταν πολλές φορές δύσκολες, χωρίς όμως να τον εμποδίσουν να φθάσει ως μεμονωμένο και πνευματικό πρόσωπο στην αγιότητα αλλά και στην βίωση της θεολογίας. Ο Ιωάννης μπροστά στην εξελισσόμενη πραγματικότητα σε κοινωνικό, θεολογικό και πολιτικό επίπεδο δεν παρέμεινε απαθής, αλλά μέσα από το συγγραφικό του έργο φανέρωσε την ανησυχία και την ποιμαντική του αγωνία για την σωτηρία και την εμπειρία του ακτίστου φωτός.

Την περίοδο αυτή Αυτοκράτορας του Βυζαντίου ήταν ο Ιουστινιανός Α' (527-565). Ο Ιουστινιανός ανερχόμενος στον αυτοκρατορικό θρόνο είχε τις ιδέες ενός αυτοκράτορος εξίσου Ρωμαίου και Χριστιανού. Θεωρούσε τον εαυτό του ως διάδοχο των Ρωμαίων Καισάρων και πίστευε πως είχε ιερό χρέος και καθήκον να αποκαταστήσει μια ενιαία αυτοκρατορία στα ίδια και παλαιά σύνορα.¹ Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται κυρίως από την προσπάθεια να εκλείψει η απειλή του περσικού κινδύνου, να εξουδετερωθούν οι απειλητικές βαρβαρικές επιδρομές από τον Βορρά και να γίνει πραγματικότητα το όραμα της ενιαίας χριστιανικής αυτοκρατορίας με κεφαλή τον βυζαντινό αυτοκράτορα.²

¹ A. Vasiliev, «Ιστορία Βυζαντινής Αυτοκρατορίας 324- 1453», τόμος Α, Έκδόσεις Μπεργάδη, σελ. 170

² Βλασίου Φειδά, «Βυζάντιο», Γ' Έκδοση Αθήνα 1991, σελ. 65

Οι φιλοδοξίες και το όραμά του Ιουστινιανού για μια ενιαία αυτοκρατορία απειλούνταν από τους διάφορους εξωτερικούς εχθρούς της. Οι απειλές αυτές οδήγησαν πολλές φορές σε δύσκολους και εξαντλητικούς πολέμους, αμυντικούς και επιθετικούς, οι οποίοι όμως δεν ανταποκρίθηκαν στις προσδοκίες του και είχαν έναν μοιραίο αντίκτυπο σε όλη την αυτοκρατορία.³ Οι χρηματικές δαπάνες για αυτές τις γιγαντιαίες επιχειρήσεις ήταν τεράστιες, από την μια οδήγησαν στην απώλεια του σχεδίου της αποκατάστασης μιας ενωμένης αυτοκρατορίας και από την άλλη επήλθε σοβαρή οικονομική κρίση καθώς τα οικονομικά του κράτους είχαν εξαντληθεί και ο ταλαιπωρημένος πληθυσμός δεν μπορούσε να πληρώσει άλλους φόρους.

Το όραμα και η φιλοδοξία του δεν περιοριζόταν στην απλή εδαφική ανασύσταση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Επιθυμία του ήταν να αναδημιουργήσει το *imperium* στο εσωτερικό του κράτους. Για τον λόγο αυτό κατέβαλε μεγάλη προσπάθεια ώστε να αναδιοργανώσει την νομοθεσία και την διοίκηση του κράτους με το μεγάλο και πλούσιο νομοθετικό έργο του χάρη στο οποίο έγινε διεθνώς γνωστός καθώς αυτό δεν περιοριζόταν στα όρια του βυζαντινού κράτους αλλά εκτείνονταν πολύ πιο πέρα. Η γνώμη του ήταν πως ο αυτοκράτωρ δεν πρέπει να δοξάζεται μόνο με τα όπλα αλλά πρέπει να οπλίζεται και με τους νόμους ώστε να αντιμετωπίζει όλες τις υποθέσεις σωστά τόσο κατά την περίοδο της ειρήνης όσο και κατά την περίοδο του πολέμου.⁴

Το υπέροχο νομοθετικό έργο του 6^{ου} αιώνας υπήρξε σημαντικό γιατί ουσιαστικά διέσωσε το ρωμαϊκό δίκαιο, το οποίο έδωσε τις βασικές αρχές για τους νόμους οι οποίοι ρυθμίζουν την ζωή της σύγχρονης κοινωνίας. Ενώ αργότερα περίπου τον 12^ο αιώνα το ιουστινιάνειο δίκαιο παραλήφθηκε

³ A. Vasiliev, ο. π. σελ. 180

⁴ A. Vasiliev, ο. π. σελ. 181

αυτούσιο πολλές φορές από διαφόρους λαούς της Δύσης και χρησίμευσε ως το θεμέλιο κάθε νεότερου αστικού δικαίου.⁵ Παράλληλα με την αναμόρφωση του δικαίου αναδιοργάνωσε τις σπουδές της νομικής επιστήμης και την κρατική διοίκηση. Η ανάγκη αλλαγής της διοίκησης του κράτους ήταν μεγάλη και επιτακτική ιδιαίτερα μετά την στάση του Νίκα η οποία απείλησε τον θρόνο του Ιουστινιανού και καταπνίγηκε μόνο έπειτα από μεγάλη αιματοχυσία.⁶

1.2 Το εκκλησιαστικό και πνευματικό κλίμα της εποχής.

Το οικουμενικό προφίλ της αυτοκρατορίας που ήθελε να θεμελιώσει ο Ιουστινιανός, παρ' όλες τις δυσκολίες και τις επιθέσεις που αντιμετώπιζε από τους αιρετικούς και τους οπαδούς τους αλλά και από τους αλλόδοξους οι οποίοι αποτελούσαν ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού της αυτοκρατορίας, μπόρεσε να εναρμονιστεί με τις απαιτήσεις της οικουμενικής προοπτικής του χριστιανικού μηνύματος. Η εκκλησιαστική πολιτική του Ιουστινιανού χαρακτηρίζεται από την υποστήριξη της Ορθοδοξίας έναντι των αιρέσεων και από την επίσημη νομοθετική ρύθμιση που καθόριζε με ακρίβεια τις σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας στην Αυτοκρατορία.⁷

Ο Ιουστινιανός ως αυτοκράτορας και ορθόδοξος ηγεμόνας είχε θέσει δύο σημαντικούς σκοπούς τους οποίους έπρεπε να πετύχει α) την αποκατάσταση της αυτοκρατορίας στα παλαιά της όρια, την παλαιά της δόξα και ακμή β) την επιβολή του Ορθοδόξου δόγματος σε όλη την επικράτεια της αυτοκρατορίας.⁸ Για να γίνει πραγματικότητα το όραμα μιας οικουμενικής χριστιανικής αυτοκρατορίας ο Ιουστινιανός έπρεπε να αντιμετωπίσει την αίρεση του μονοφυσιτισμού με την σύγκληση της Ε'

⁵ Ιωάννη Καραγιαννόπουλου, «Το Βυζαντινό κράτος», Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2001, σελ.109.

⁶ ο. π. σελ.110.

⁷ Βλασίου Φειδά ό. π., σελ.70.

⁸ Ιωάννη Καραγιαννόπουλου, ο. π. σελ.106.

Οικουμενικής Συνόδου και να διαφυλάξει το ορθόδοξο δόγμα. Παρ' όλες τις προσπάθειές του και το όραμα για μια ενιαία εκκλησία στην αυτοκρατορία του η θρησκευτική ενότητα δεν ήρθε καθώς Ορθοδοξία και μονοφυσιτισμός δεν συμβιβάστηκαν ενώ ο Νεστοριανισμός, ο Μανιχαισμός, ο Ιουδαϊσμός και η ειδωλολατρία συνέχιζαν να υπάρχουν.⁹ Επίσης, για να πραγματοποιηθεί το όραμά του χρηματοδότησε και στήριξε πολύ τις ιεραποστολές δίνοντας στους βυζαντινούς ιεραποστόλους κάθε μέσο και κάθε οικονομική ενίσχυση ώστε να επιτελέσουν το ιεραποστολικό τους καθήκον χωρίς καμία δυσκολία.¹⁰

Η ευφυής εξωτερική πολιτική του Ιουστινιανού συνδέθηκε και με την εκκλησιαστική του πολιτική καθώς έκρινε πως έπρεπε μεν να στραφεί προς την Δύση για να πετύχει την αποκατάσταση της Αυτοκρατορίας, αλλά πρώτα έπρεπε να ασφαλίσει τα σύνορά του στην Ανατολή κάνοντας ειρήνη με τους Πέρσες και ελέγχοντας σημαντικές γεωγραφικές θέσεις και περιοχές.¹¹ Η γεωγραφική θέση της χερσονήσου του Σινά κατείχε σημαντική στρατηγική θέση στην αχανή βυζαντινή αυτοκρατορία καθώς βρισκόταν ανάμεσα στην Αφρική και την Ασία, ενώ ταυτόχρονα αποτελούσε την γέφυρα μεταξύ Μεσογείου και Ερυθράς Θάλασσας.

Οι δυσκολίες και οι απειλές που αντιμετώπιζαν κατά καιρούς οι μοναχοί, οι βαρβαρικές ληστρικές επιθέσεις που δεχόταν η Μοναχική αδελφότητα του Σινά από άγριες νομαδικές φυλές και οι σφαγές πολλών μοναχών από πειρατές ανάγκασαν τους Σιναΐτες μοναχούς να ζητήσουν προστασία και βοήθεια από τον Αυτοκράτορα ώστε ο μοναχισμός στην χερσόνησο του Σινά να συνεχίσει να υπάρχει.¹² Η απάντηση και η βοήθεια του Ιουστινιανού ήταν άμεση και μεγάλη καθώς προσέφερε ικανή

⁹ A. Vasiliev, ο. π. σελ. 196

¹⁰ Β. Φειδά, ό.π., σελ.72.

¹¹ Ιωάννου Καραγιαννόπουλου, ό.π., σελ.106.

¹² Πορφυρίου Β' Αρχιεπισκόπου Σιναίου, *Σιναϊτικός Συνέκδημος*, εκδ. Π.Δ. Σακελαρίου, Αθήνα 1925, σελ. 154.

χρηματοδότηση ώστε να κατασκευασθεί ένα υψηλό κάστρο με ισχυρό τείχος-φρούριο στο οποίο περιέκλεισε όλα τα παλαιότερα κτίσματα που υπήρχαν εκεί, αλλά ταυτόχρονα προχώρησε και στην ανέγερση ενός μεγαλοπρεπούς Ναού και κελίων για τους μοναχούς. Έκτοτε αρχίζει μια ειρηνική περίοδος η οποία οδήγησε σε μια ιστορική, μεταβατική και προοδευτική εποχή που συνετέλεσε στην ιστορική συνέχεια και στην άνθηση του μοναχισμού στο Σινά καθώς μπόρεσε να αναπτυχθεί πιο ποιοτικά και με μεγαλύτερη ασφάλεια στην περιοχή.¹³

Μετά την οικοδόμηση της Μονής και την διασφάλισή της από οποιαδήποτε εχθρική επιδρομή τα πράγματα εξελίχθηκαν ιδανικά, ειρηνικά και παραγωγικά για την μετέπειτα πορεία και εξέλιξη του Σιναϊτικού μοναχισμού. Η παρέμβαση-προστασία του Αυτοκράτορα κατέστησε την Μονή ένα περίλαμπρο ασκητικό, λατρευτικό και πνευματικό κέντρο στο οποίο πλέον ήταν απρόσκοπτη και αδιάκοπη η λειτουργική και εκκλησιαστική συνέχεια του ασκητικού πνεύματος στην ευρύτερη περιοχή. Οι μοναχοί μέσα από την ήρεμη διαβίωση που τους προσέφερε η αυτοκρατορική προστασία και απαλλαγμένοι από κάθε εξωτερικό κίνδυνο μπορούσαν να αφοσιωθούν πλήρως στον ησυχαστικό, ασκητικό και κοινοβιακό τρόπο ζωής.

Σε ένα τέτοιο περιβάλλον καθαρά ασκητικό και εκκλησιαστικό ήταν αναμενόμενο να εμφανισθούν μεγάλες εκκλησιαστικές προσωπικότητες και ασκητικοί συγγραφείς οι οποίοι με την αγιασμένη ζωή τους, την ορθόδοξη πατερική τους σκέψη και τα σπουδαία θεολογικά τους συγγράμματα αποτέλεσαν και αποτελούν σημαντικές πνευματικές παρακαταθήκες για τους πιστούς όλων των εποχών.

¹³ ό.π., σελ. 155.

Σε αυτό το εκκλησιαστικό και ασκητικό περιβάλλον που συνέβαλε καθοριστικά και ουσιαστικά στην διαμόρφωση της ζωής του και των απόψεών του, έζησε και ανδρώθηκε πνευματικά ο Άγιος Ιωάννης ο Σιναΐτης του οποίου η παρουσία αποτελεί κόσμημα για την εποχή του αφού η προσφορά του στον μοναχισμό, στον ασκητισμό και στην ποιμαντική καθοδήγηση υπήρξε καθοριστική. Ο Άγιος Ιωάννης έζησε σε μια εποχή ώριμη πνευματικά που ευνοούσε τον νηπτικό και ασκητικό τρόπο σκέψης και ζωής. Χρονικά πριν από αυτόν έχουν προηγηθεί μεγάλοι ασκητές και οργανωτές της μοναχικής ζωής και πολιτείας, όπως ο Μέγας Αντώνιος, ο Άγιος Παχώμιος και ο Μέγας Βασίλειος. Σαν ασκητής και συγγραφέας δεν στηρίζεται μόνο στην ορθόδοξο πίστη και την ενάρετη ζωή, αλλά μένει πιστός στην πατερική γραμμή, στην ορθόδοξη παράδοση και στην διδασκαλία των προηγούμενων φωτισμένων πατέρων.¹⁴ Έτσι, η ανάγκη και η απαίτηση που υπήρχε για την δική του πνευματική καθοδήγηση τον οδήγησαν στο να παραδώσει ένα πολύτιμο έργο, έναν ανεκτίμητο θησαυρό της ασκητικής φιλοσοφίας και της νηπτικής θεολογίας.

1.3 Ο Βίος του Αγίου Ιωάννου.

Ο Άγιος Ιωάννης ο Σιναΐτης είναι ένας από τους μεγαλύτερους ασκητές και θεωρείται ως ο αδάμαντας της ασκητικής γραμματείας του 6^{ου} και 7^{ου} αιώνας.¹⁵ Ο τόπος της γεννήσεώς του, η περιοχή της καταγωγής του, όπως και πολλά στοιχεία από την ζωή του παραμένουν άγνωστα μέχρι και σήμερα.¹⁶ Η έλλειψη βιογραφικών στοιχείων από την ζωή του Αγίου

¹⁴ Γ. Φλωρόφσκυ, «Οι Βυζαντινοί ασκητικοί και πνευματικοί Πατέρες», (μτφρ. Π. Πάλλη), εκδ. Π. ΠΟΥΡΝΑΡΑ, Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 398.

¹⁵ Π. Κ. Χρήστου «Ελληνική Πατρολογία, τόμος Ε' Πρωτοβυζαντινή περίοδος στ'-θ αιώνας», Εκδόσεις Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη 2006 σελ. 418

¹⁶ Π. Κ. Χρήστου, «Ιωάννης», *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια*, τ. 6^{ος}, Αθήνα 1965, σελ. 1211.

δικαιολογείται από την απόφασή του να απαρνηθεί τα εγκόσμια και να γίνει μοναχός στην ηλικία των 16 ετών.¹⁷

Τον σύντομο βίο του που μοιάζει περισσότερο με εγκώμιο συνέγραψε πολύ αργότερα ο μοναχός Δανιήλ, ο οποίος στηρίχθηκε στην Κλίμακα αξιοποιώντας όλες τις καταθέσεις και τις μαρτυρίες που υπήρχαν εκεί και στις οποίες ο συγγραφέας του βιβλίου μιλάει έστω και έμμεσα για τον εαυτό του και τις αποκαλυπτικές εμπειρίες του.¹⁸ Ο Ιωάννης γεννήθηκε πιθανότατα το έτος 523 μ.Χ. Καταγόταν από πλούσια και ευσεβή οικογένεια και έλαβε ανώτερη εγκύκλιο μόρφωση που τον διέκρινε ανάμεσα στα υπόλοιπα παιδιά της ηλικίας του. Πριν αποφασίσει να ακολουθήσει τον δρόμο της αφιερώσεως και του μοναχισμού φοίτησε και σπούδασε σε ανώτερες σχολές με μεγάλο ζήλο και προθυμία γι' αυτό και του δόθηκε ο τίτλος «σχολαστικός»,¹⁹ χωρίς όμως να είναι σίγουρο πως πρόλαβε να ολοκληρώσει τις σπουδές του στην ρητορική και την νομική.²⁰ Η μόρφωσή που απέκτησε ήταν μεγάλη και αυτό διακρίνεται στο συγγραφικό του έργο.

Η αγάπη του για την άσκηση και την προσευχή τον οδήγησε στην ηλικία των 16 ετών να προσφέρει ολόκληρη την ύπαρξή του στον Θεό εισερχόμενος στην μοναχική ζωή υπό την πνευματική καθοδήγηση του αββά Μαρτυρίου από τον οποίο και έλαβε την μοναχική κουρά στην ηλικία των είκοσι ετών, για να πορευθεί έτσι τον δρόμο από τον ορατό τόπο της ασκήσεως στον αόρατο Θεό.²¹ Παρόλο που δεν ταξίδευε πολύ συχνά είναι γνωστό πως σε τουλάχιστον ένα ταξίδι του στην Αίγυπτο επισκέφθηκε ένα ξακουστό κοινόβιο στο οποίο έμεινε για ένα περίπου μήνα αποκτώντας

¹⁷ Νικηφόρου Κάλλιστου Ξανθόπουλου, *Εξήγησις Σύντομος Είς την Κλίμακα του Ιωάννου*, εκδ. Ιεράς Μητροπόλεως Νικοπόλεως, Πρέβεζα 2002, σελ. 13.

¹⁸ ό.π., σελ. 13.

¹⁹ Γ. Φλωρόφσκυ, ό.π., σελ. 397.

²⁰ Π. Χρήστου «*Ελληνική Πατρολογία*» ο.π. σελ.419

²¹ Ιγνατίου Αρχιμ., *Του Οσίου Πατρός ημών Ιωάννου του Σιναΐτου ΚΛΙΜΑΞ*, εκδ. Ιερά Μονή Παρακλήτου, Ωρωπός Αττικής, 2006.

πλούσιες πνευματικές εμπειρίες που τον βοήθησαν να συγγράψει δύο κεφάλαια του μεγάλου του έργου.²²

Ο Ιωάννης πέρασε και από τα τρία στάδια της μοναχικής ζωής, της ερημητικής, της ιδιόρρυθμης και της κοινοβιακής. Κατά τον βιογράφο του Δανιήλ έμεινε δίπλα στον γέροντά του δεκαεννέα ολόκληρα χρόνια έχοντας ως σημείο αναφοράς το μοναστήρι του Σινά στην αδελφότητα του οποίου και ανήκε, ενώ μετά τον θάνατο του αββά Μαρτυρίου εγκαταστάθηκε σε ένα ερημικό βραχώδες σπήλαιο στην τοποθεσία Θολάς στους πρόποδες του όρους Σινά για να ασκηθεί πιο πολύ στην ερημητική ζωή.²³ Εκεί για σαράντα ολόκληρα χρόνια εντρύφησε και ασκήθηκε στην αδιάλειπτη και ολόθερμη προσευχή που τον οδήγησε στην θέα του ακτίστου φωτός,²⁴ στην μελέτη του θείου Λόγου, στην μελέτη των έργων των πατέρων της Εκκλησίας αλλά και στον διαρκή αγώνα για την κάθαρση από τα προσωπικά του πάθη.²⁵ Εκεί στο σπήλαιο αυτό δεχόταν επισκέπτες και πιστούς που ζητούσαν πνευματική ωφέλεια, συμβουλές και καθοδήγηση με αποτέλεσμα να χαρακτηριστεί ως λάλος και φλύαρος.²⁶

Σύμφωνα με τον βιογράφο του ο Ιωάννης προσπάθησε να βιώσει πλήρως τα ιδεώδη του μοναχισμού δείχνοντας απόλυτη υπακοή στους πνευματικούς διδασκάλους της ασκητικής ζωής και πορευόμενος σύμφωνα με τα ιδεώδη του μοναχισμού κατάφερε να φθάσει σε ύψη αγιότητας μέσα από την ταπείνωση και την αυτομεμψία.²⁷ Ο αγώνας και η άσκησή του τον αξίωσαν ώστε να του δοθούν από τον Θεό πλούσια πνευματικά χαρίσματα όπως της παρηγορίας, της διδασκαλίας και της προοράσεως.²⁸

²² Π. Χρήστου ο. π., σελ. 419

²³ Ιωάννου του Σιναΐτου, *Φιλοκαλία των Νηπτικών και Ασκητικών*, τ. 16^{ος}, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1996, σελ. 6.

²⁴ *ό.π.*, σελ. 496.

²⁵ Ν. Ξανθόπουλου, *ό.π.*, σελ. 14.

²⁶ Ιωάννου του Σιναΐτου, *ό.π.*, σελ. 7.

²⁷ Ν. Ξανθόπουλου, *ό.π.*, σελ. 14.

²⁸ *ό.π.*, σελ. 14.

Τα λιγοστά περιστατικά που διασώζονται μέσα από την βιογραφία του δείχνουν έναν αυστηρό αλλά ταυτόχρονα και καταδεκτικό ερημίτη με καθαρά ανθρώπινο πρόσωπο, που κινείτο με σεβασμό και διάκριση προς τον πλησίον, πάντα όμως μέσα στα πλαίσια της μοναχικής αθλήσεως και ζωής, έναν ασκητή που έφθανε στο σημείο να τρώει από όλα τα φαγητά, σε πολύ μικρές ποσότητες²⁹ πολεμώντας έτσι τα διάφορα πάθη της γαστρίμαργίας και της κενοδοξίας, ερχόμενος σε αντίθεση πολλές φορές με τις ακρότητες των άλλων ασκητών. Η μεγάλη παρησία που είχε προς τον Θεό τον έκανε να επιτελεί πολλά και μεγάλα θαύματα όπως π.χ. η σωτηρία από βέβαιο θάνατο του υποτακτικού του Μωυσή³⁰ και η απαλλαγή από σαρκικό πάθος αδελφού μοναχού της μονής.³¹

Μετά την σαραντάχρονη άσκησή του στην έρημο και σε πολύ προχωρημένη ηλικία εκλέχθηκε από τους υπολοίπους μοναχούς ως νέος Μωυσής ηγούμενος της μονής του Σινά άγνωστο για πόσα χρόνια, για να τους καθοδηγήσει με την σοφία, την διάκριση, τον φωτισμό και την αγιότητα που τον διακατείχε.³² Ο Ιωάννης σύμφωνα με τον βιογράφο του δέχθηκε την απόφαση αυτή με ταπείνωση και κένωση αφήνοντας το δικό του πνευματικό συμφέρον, τους δικούς του ασκητικούς αγώνες και μεριμνώντας για την πνευματική ωφέλεια και καθοδήγηση των υπολοίπων μοναχών.³³ Προς το τέλος της επίγειας ζωής του αναχώρησε πάλι για την αγαπημένη του ησυχία παραδίδοντας την ηγουμενία της μονής στον αδερφό του Γεώργιο.³⁴ Η μνήμη του τιμάται στις 30 Μαρτίου και την Δ' Κυριακή των Νηστειών.

²⁹ Ιγνατίου Αρχμ. ό.π., σελ. 19.

³⁰ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό.π., ΕΠΕ, σελ. 19.

³¹ ό.π., σελ. 21.

³² ό.π., σελ. 23.

³³ Ν. Ξανθόπουλου, ό.π., σελ. 14.

³⁴ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό.π., ΕΠΕ, σελ. 7.

1.4 Το Έργο του Αγίου Ιωάννου

Το έργο για το οποίο τιμάται τόσο πολύ από την εκκλησία και τον ορθόδοξο κόσμο και με το οποίο έγινε ιδιαιτέρως γνωστός ο Άγιος Ιωάννης είναι η «Κλίμαξ». Η ονομασία του βιβλίου ποικίλει ανάλογα με τα χειρόγραφα, καθώς σε άλλα χειρόγραφα το συναντούμε με την ονομασία «Λόγος ασκητικός» και σε άλλα μεταγενέστερα με την ονομασία «Πλάκες Πνευματικές». Όμως ο σωστός και πλήρης τίτλος του βιβλίου είναι «Λόγος Πνευματικός είς τριάκοντα κεφάλαια».³⁵

Ο τίτλος Κλίμαξ ερμηνεύει τις προθέσεις του Αγίου Ιωάννου και παράλληλα εξηγεί τον τρόπο της σκέψης του. Μεγάλο ενδιαφέρον προκαλεί η τέχνη του γραπτού λόγου την οποία διαθέτει ο Άγιος Ιωάννης καθώς παρουσιάζει μια αποφθεγματική τεχνική με βαθμιαία πρόοδο των νοημάτων μέσα από τις διαδοχικές αντιθέσεις.³⁶ Το έργο γράφτηκε μετά από παράκληση του ηγουμένου της Ραιθού Ιωάννη για να καταγράψει τις ασκητικές εμπειρίες, τις πνευματικές συμβουλές και τις φωτισμένες οδηγίες του για την πνευματική καθοδήγηση των μοναχών.³⁷ Η ονομασία Κλίμακα υποδηλώνει την ανοδική πορεία που πρέπει να έχουν οι μοναχοί αλλά και όλοι οι πιστοί με την σταδιακή απόκτηση των αρετών και συνδέεται με την Κλίμακα που είδε στο όραμά του ο Πατριάρχης Ιακώβ.³⁸ Το έργο έχει καθαρά χριστοκεντρική προοπτική καθώς στο τέλος του ο συγγραφέας τονίζει την αλληγορική σύνδεση των τριάντα κεφαλαίων με τα 30 χρόνια της ωριμότητας της ηλικίας του Χριστού κατά την οποία άρχισε την δημόσια δράση και αποστολή Του.³⁹ «Σπουδάσωμεν, έως ού καταντήσωμεν οί πάντες είς την ενότητα της πίστεως και της επιγνώσεως

³⁵ Π. Χρήστου ο. π. σελ. 420

³⁶ Χρήστου Γιανναρά, «Η Μεταφυσική του Σώματος Σπουδή στον Ιωάννη της Κλίμακος», Εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα 1971, σελ. 54

³⁷ Ιγνατίου Αρχιμ. ό.π, σελ. 19.

³⁸ Β.Ν. Τατάκη, *Ο Βυζαντινός Μυστικισμός (Κυριώτερα Ρεύματα) Ιωάννης ο Κλίμαξ*, http://www.myriobiblos.gr/texts/greek/tatakis/tatakis_ch1.htm (πρόσβαση 03/5/2022).

³⁹ Β. Ν. Τατάκη, ό.π.

του Θεού, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ηλικίας του πληρώματος του Χριστού»⁴⁰. Του Χριστού, πού στην ηλικία των τριάκοντα ετών ως ἄνθρωπος εβαπτίσθηκε και κατείχε την τριακοστή βαθμίδα της πνευματικής κλίμακος.»(Σύντομος προτροπή).⁴⁰

Σκοπός της συγγραφής του έργου είναι η πνευματική ωφέλεια των μοναχών. Ο Ἅγιος Ἰωάννης μέσα από τον διδακτικό και παιδαγωγικό του λόγο αποδεικνύεται ἄριστος παιδαγωγός, χριστομίμητος ποιμένας, θεόπνευστος διδάσκαλος, ἔμπειρος καθοδηγητής και σοφός ιατρός, καθώς ο λόγος του είναι απόσταγμα της μακρόχρονης ασκήσεως, της μεγάλης μοναχικής πείρας στον αγώνα της πνευματικής ζωής, της απόκτησης των αρετών και της μετοχής του ακτίστου φωτός.⁴¹

Ο Ἅγιος Ἰωάννης παρουσιάζει την πνευματική ζωή και τον πνευματικό αγώνα σαν μια σκάλα που οδηγεί από την γη στον ουρανό, αναδεικνύοντας με γλαφυρό και παραστατικό τρόπο τον δρόμο αυτό που οδηγεί στην κάθαρση, τον φωτισμό και την θέωση, μέσα από την άνοδο των βαθμίδων της πνευματικής ζωής. Ο πνευματικός αγώνας απαιτεί τον πόθο για την σωτηρία από την πλευρά του ανθρώπου και την βοήθεια εκ μέρους του Θεού.⁴² Η βοήθεια του Θεού είναι δεδομένη μόνο όταν η θέληση του ανθρώπου υπάρχει, καθώς ο Θεός δεν παραβιάζει ποτέ την ελευθερία του ανθρωπίνου προσώπου.⁴³ Ως ἔμπειρός ποιμένας και γνήσιος πατέρας εκθέτει τις απόψεις, τις ιδέες και τις εμπειρίες του για την μοναχική ζωή, την πνευματική προκοπή και την κατά Θεόν τελείωση, οι οποίες είναι γεμάτες χάρη, σοφία και σωτήρια δύναμη. Ο παραλληλισμός του πνευματικού αγώνα και της εν Χριστώ τελείωσης ως Κλίμακα δηλώνει πως

⁴⁰ Ἰωάννου του, Σιναΐτου, ὁ.π., ΕΠΕ ,σελ. 548.

⁴¹ Σπ. Κοντογιάννη, *Ο πνευματικός αγώνας κατά την Κλίμακα του Αγίου Ἰωάννου του Σιναΐτου*, http://www.apostolikidiakonia.gr/gr_main/catehism/theologia_zoi/themata.asp?cat=patr&NF=1&main=texts&file=8.1.htm (πρόσβαση 03/5/2022).

⁴² Σπ. Κοντογιάννη, ὁ.π.

⁴³ Σπ. Κοντογιάννη, ὁ.π.

ο μοναχός ή ο συνειδητός χριστιανός δεν φθάνει από την αρχή και χωρίς κόπο στην αγιότητα αλλά μπορεί να την κατακτήσει με κόπο, μόχθο, θυσίες, ισόβια υπομονή, εκκοπή του ιδίου θελήματος, απαλλαγή από τα πάθη, μεταποίηση των παθών σε αρετές, φθάνοντας έτσι στην απάθεια και την θέα των θείων χαρισμάτων.⁴⁴

Η Κλίμακα αποτελεί στην ουσία μια καταγραφή και συστηματοποίηση της ήδη υπάρχουσας ασκητικής παράδοσης και αυτό μαρτυρείται από τα βιβλία και τις πηγές που ο ίδιος χρησιμοποίησε για την συγγραφή της. Ο Ιωάννης ως λόγιος και σχολαστικός είχε την ιδιαίτερη ικανότητα όχι μόνο να καταγράφει τις ασκητικές εμπειρίες των προηγούμενων ασκητικών συγγραφέων αλλά και να αναλύει εις βάθος τις θεολογικές έννοιες και πνευματικές υποτυπώσεις.⁴⁵ Στα τριάντα σκαλοπάτια της πνευματικής αναβάσεως ο Ιωάννης συγκεφαλαιώνει όλα τα πάθη στα τρία βασικά και πρωταρχικά, στην κενοδοξία, την φιληδονία και την φιλαργυρία και όλες τις αρετές στην υπακοή, την ταπεινοφροσύνη και την εγκράτεια. Κάθε σκαλοπάτι σηματοδοτεί ένα ακόμη ανέβασμα στον δρόμο προς την αγιότητα και την τελειότητα, στην κορυφή της οποίας ο αγωνιζόμενος μοναχός η πιστός συναντά τον Θεό. Στην αρχή του έργου ο Ιωάννης περιγράφει τα πρώτο στάδιο της μοναχικής ζωής που είναι η αναχώρηση και η αποταγή του κόσμου, τον αγώνα του ασκητή ανάμεσα στις κακίες, τα πάθη και τις αρετές, ενώ στο τέλος περιγράφει τις αρετές, την αγάπη, την ησυχία και την εσωτερική προσευχή.⁴⁶

Συναφές με το έργο της Κλίμακος είναι και το δεύτερο έργο του Αγίου που ονομάζεται «Λόγος προς τον Ποιμένα» και απευθύνεται προς τον Ιωάννη ηγούμενο της ίδιας μοναστικής κοινότητας. Το σύγγραμμα αυτό μπορεί να περιλαμβάνεται στο βιβλίο της Κλίμακος αλλά διαφέρει από τον

⁴⁴ Σπ. Κοντογιάννη, ό.π.

⁴⁵ Ν. Ξανθόπουλου, ό.π., σελ. 17.

⁴⁶ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό.π., ΕΠΕ, σελ. 8.

κύριο Ασκητικό Λόγο καθώς ονομάζεται Έτερος Λόγος. Είναι ένα κείμενο αυτοτελές με εκατό μικρές παραγράφους που περιέχει ποιμαντικές συμβουλές και προτροπές για την σωστή καθοδήγηση και διαποίμανση των μοναχών και διακρίνεται για την θεολογική του σαφήνεια, την βαθιά του πνευματικότητα και την λιτότητα του λόγου.

Σε αυτό το σημείο καλό θα ήταν να αναφέρουμε την σχέση του Λόγου προς τον Ποιμένα του Αγίου Ιωάννου της Κλίμακος, με τον Ποιμαντικό κανόνα του Αγίου Γρηγορίου του Διαλόγου. Σε αντίθεση με το κείμενο του Αγίου Ιωάννου ο Ποιμαντικός κανόνας του Αγίου Γρηγορίου είναι ένα εκτεταμένο συστηματικό ποιμαντικό εγχειρίδιο το οποίο ξεχωρίζει για την άρτια κάλυψη όλων των ποιμαντικών θεμάτων που πραγματεύεται, την σαφήνεια και την άριστη χρήση της Λατινικής γλώσσας. Ο Γρηγόριος με πολλή πνευματική διάκριση προτείνει στον ποιμένα τρόπο θεραπείας των παθών και της αμαρτίας. Και τα δύο συγγράμματα των μεγάλων αυτών Πατέρων της Εκκλησίας παρουσιάζουν την σωστή εξάσκηση της ποιμαντικής τέχνης. Τα δύο κείμενα παρουσιάζουν μεγάλη και εκπληκτική ομοιότητα τόσο στην ορολογία όσο και στον τρόπο που αναπτύσσουν όλη τους την θεματολογία. Οι πνευματικές και ποιμαντικές εμπειρίες των δύο συγγραφέων δείχνουν στους ποιμένες όμοιους τρόπους για την αντιμετώπιση και την θεραπεία των παθών. Ο λόγος τους είναι έντονα βιβλικός και πατερικός καθώς είναι εμφανής η γνώση της προγενέστερης ασκητικής γραμματείας. Το έργο του Αγίου Ιωάννου περιέχει και προϋποθέτει στοιχεία μοναστικής οργάνωσης και απευθύνεται προς τους ηγουμένους των μοναστηριών και το έργο του Αγίου Γρηγορίου απευθύνεται σε εκείνους οι οποίοι ασκούν το ποιμαντικό λειτουργήμα και κυρίως προς τους Επισκόπους. Και τα δύο κείμενα όπως και οι συγγραφείς τους είναι σύγχρονα μεταξύ τους και διακρίνονται για την πλούσια πνευματική τους ωριμότητα.

1.5 Η ασκητική θεολογία του Αγίου Ιωάννου

Ο Άγιος Ιωάννης ως γνήσιος ασκητής και συγγραφέας δεν είχε σκοπό να γράψει ένα φιλοσοφικό, ηθικό ή ψυχολογικό εγχειρίδιο. Το έργο του ήταν αποτέλεσμα αφενός της γνώσης της προγενέστερης θεολογίας και παράδοσης και αφετέρου αποτέλεσμα της δικής του προσωπικής εμπειρίας και μετοχής στον χώρο του ακτίστου. Ως γνήσιος εκφραστής της ασκητικής θεολογίας καταγράφει την εμπειρία της νηπτικής παραδόσεως που ο ίδιος βρήκε, συνάντησε, αφομοίωσε και έζησε με σκοπό να ωφεληθούν από τις πνευματικές του συμβουλές όχι μόνο οι μοναχοί, αλλά όσο περισσότεροι χριστιανοί το θελήσουν.

Η θεολογία του Αγίου Ιωάννου μπορεί να χαρακτηριστεί ασκητική, ευχαριστιακή, εμπειρική και υπαρξιακή καθώς τονίζει την πίστη και την προσήλωση στην εκκλησιαστική παράδοση, την αδιάλειπτη και απρόσκοπτη συμμετοχή στην μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας, ενώ έχει ως κύρια χαρακτηριστικά της τον ασκητικό τρόπο ζωής, την προσωπική σχέση του ανθρώπου με τον Θεό, την αμεσότητα και την ελευθερία του λόγου ώστε να μεταφέρει απλά, κατανοητά και προσιτά το ευαγγελικό μήνυμα στον κάθε άνθρωπο και να τον αναγεννά εν Χριστώ. Η ασκητική θεολογία του Αγίου απορρίπτει εντελώς τον κανονιστικό τρόπο σκέψης και στρέφεται στην οντολογική πνευματική ολοκλήρωση και τελείωση του ανθρώπου. Η διδασκαλία του περιέχει συμβουλές, λόγους και πνευματικές κατευθύνσεις για αυτούς που θέλουν να ακολουθήσουν την μοναχική ζωή, αφορά όμως και όλους τους πιστούς που επιθυμούν να ακολουθήσουν τον δρόμο της άσκησης, γιατί η πνευματική ζωή μπορεί να διαφέρει ως προς την μορφή και τις εξωτερικές εκδηλώσεις, όχι όμως ως προς το περιεχόμενο της. Όπως όλοι οι Πατέρες της Εκκλησίας έτσι και ο Άγιος Ιωάννης ως εμπειρικός και πρακτικός θεολόγος προχωρά στην ανάλυση των φαινομένων των παθών που κυριεύουν την ύπαρξη του ανθρώπου καθώς

μέσα από τον ασκητικό τρόπο ζωής μπόρεσε να αναζητήσει, να φθάσει και να αναγνωρίσει την κατάλληλη θεραπεία για την αντιμετώπιση των παθών που ταλανίζουν την ζωή του ανθρώπου.

Οι ασκητικοί αγώνες, τα πνευματικά φαινόμενα και οι εικόνες που βρίσκονται στην Κλίμακα μπορεί να είναι παρμένες από την μοναστική ζωή και πολιτεία αλλά ουσιαστικά αφορούν όλους τους χριστιανούς στο μέτρο που αναλογεί στον καθένα.⁴⁷ Ο αγώνας του κάθε μοναχού και του κάθε πιστού δεν επικεντρώνεται σε μια καταξίωση του εσωτερικού του κόσμου αλλά στην συναίσθηση της αδυναμίας του, στην ανάγκη της ταπείνωσης, της μετάνοιας, της υπακοής και της σχέσης με τον μόνο Σωτήρα και Λυτρωτή.⁴⁸ Ο Ιωάννης στο έργο του δεν κρύβει ούτε αποσιωπά τις δυσκολίες, τις παγίδες και την δριμύτητα των επιθέσεων που περιμένουν τους αγωνιζόμενους μοναχούς και πιστούς, γι' αυτό και συνιστά μεγάλη προσοχή, γνησιότητα και καθαρότητα στον πνευματικό αγώνα ώστε η άσκηση και η πνευματική εργασία για την απόκτηση των αρετών να μην αλλοιώνονται και νοθεύονται από τα κρυπτόμενα πάθη.⁴⁹ Ο πνευματικός αγώνας και η ασκητική ζωή απαιτούν μόχθο, κόπο και θυσία καθώς η βία, οι οδύνες και η αόρατη πικρία στην αρχή είναι πολύ έντονες. Όσο προχωρά όμως η πνευματική ζωή ο αγώνας γίνεται πιο γλυκός, πιο ελαφρός και τα δάκρυα της ασκήσεως κάνουν πιο γλυκό το ποτήρι της κατά Χριστόν ζωής και τελειώσεως. Η Κλίμακα ως βιωματικός καρπός συνεχούς πνευματικού αγώνα και ασκήσεως λειτουργεί σαν οδοδείκτης που στερεώνει την πίστη και οδηγεί στην σωτηρία. Η σταθερή πίστη και ο δρόμος προς την σωτηρία απαιτούν απαλλαγή από την κακία, κάθαρση από τα πάθη και φωτισμό του νου.

⁴⁷ Δημητρίου Τσολακίδη, *Η Κλίμακα του Ιωάννου Σιναΐτου και η θεραπευτική ποιμαντική*, (πρόσβαση 4/5/2022) <https://www.pemptousia.gr/2018/06/efthines-ke-fortio-tou-pimena-stin-therapeftikipimantiki> σελ. 3

⁴⁸ Ν. Ξανθόπουλου, ό.π., σελ. 19.

⁴⁹ Σπ. Κοντογιάννη, ό.π. [www. Apostoliki diakonia. gr](http://www.Apostoliki diakonia. gr).

Το πρώτο βασικό στοιχείο της ασκητικής θεολογίας του Αγίου Ιωάννου είναι η εγκατάλειψη του κόσμου. Η αποταγή είναι το πρώτο και μεγάλο βήμα της φυγής στην έρημο και δεν πρέπει να εννοείται τοπικά αλλά τροπικά και ποιοτικά. Η αποταγή δεν σημαίνει την αδυναμία κάποιου να ζήσει ή να προσηλωθεί στα υλικά πράγματα του κόσμου, αλλά δείχνει την πνευματική ικανότητα να δίνει κανείς σημασία σε όλα τα πράγματα είτε πνευματικά είτε υλικά χωρίς όμως να μένει προσκολλημένος σε αυτά.⁵⁰ Η αποταγή είναι μια διαρκής διαδικασία αποκάθαρσης γι' αυτό και πρέπει να συνδυάζεται με την ταπείνωση, την αυτομεμψία και την συναίσθηση της αμαρτωλότητας. Έτσι καταλαβαίνουμε πως ο σκοπός της φυγής από τον κόσμο, της μοναστικής αποταγής δεν είναι ο μοναχός να ζήσει μακριά από τον κόσμο και την κοινωνία αλλά να μάθει να ζει μέσα στον κόσμο σαν αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνίας.⁵¹

Ο μοναχικός βίος είναι θεία κλήση για αφιέρωση στον Θεό χωρίς περισπασμούς αλλά με έντονη την ασκητική προσπάθεια ώστε να επιτευχθεί η κατά Χριστόν τελείωση σύμφωνα πάντα με τον λόγο του Χριστού «εὶ θέλεις τέλειος εἶναι, ἄφες πάντα καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι», (Μαρκ. Ι', 21). Βασική προϋπόθεση για να κατακτήσει κάποιος την βασιλεία του Θεού και να γνωρίσει την ετοιμασμένη γη της επαγγελίας είναι η φυγή από τον κόσμο και η μη εξάρτηση από κάθε τι υλικό και κοσμικό. Η άρνηση του κόσμου, η αναχώρηση, η ξενιτεία, η προσευχή, η μετάνοια, ο κόπος της ασκήσεως, ο αγώνας για την ανάβαση των πνευματικών βαθμίδων και η κατάκτηση των αρετών οδηγούν τον κάθε μοναχό σε μια πνευματική αλλοίωση που μετατρέπει την φθορά και τον θάνατο σε ένα γέμισμα θεϊκής παρουσίας. Με αυτόν τον τρόπο ιδιαίτερα οι μοναχοί γεύονται από τώρα την κοινωνία με την πραγματική ζωή του Θεού και δημιουργούν

⁵⁰ π. Ιωάννης Χρυσσαυγής, «Στην καρδιά της ερήμου», Η πνευματικότητα των Πατέρων και των Μητέρων της Ερήμου, Μεταφρ. Νικόλαος Ασπρούλης, Εκδόσεις Πορφύρα, σελ. 194.

⁵¹ ο. π. σελ. 196

προσωπική σχέση με τον Θεό. Η διάκριση και η αντιμετώπιση των παθών μπορεί να κατορθωθεί μέσα από την προσωπική βίωση της πίστεως, την εμπειρία και την γεύση των καρπών του Αγίου Πνεύματος. Γι' αυτό και προτρέπει τον ηγούμενο της Ραϊϊθού Ιωάννη να διδάσκει κυρίως με την ζωή του και το παράδειγμα του και όχι με την στείρα πολλές φορές γνώση των βιβλίων. «Διδάσκαλος ἐστὶν ὄντως ὁ νοερὰν δέλτον γνώσεως Θεοῦ δακτύλω, ἤγουν ἐνεργεία ἐλλάμψεως ἐξ αὐτοῦ δι' ἑαυτοῦ κομισάμενος, καὶ τῶν λοιπῶν βιβλίων ἀνευδεῆς γενόμενος ἀπρεπὲς διδασκάλους, ἐξ ἀντιγράφων ἐκπαιδεύειν, καὶ ζωγράφους ἐκ μεταβόλων σημειοῦσθαι».⁵²

Ο Άγιος Ιωάννης στον λόγο του περί Αποταγής τονίζει τις προϋποθέσεις και θέτει τα θεμέλια της μοναχικής ζωής και του πνευματικού αγώνα, γι' αυτό και ορίζει τρία είδη αποταγής α) την αποταγή όλων των πραγμάτων και των ανθρώπων β) την εκκοπή του ιδίου θελήματος γ) την αποταγή της κενοδοξίας.⁵³ Ενώ ταυτόχρονα για τους πιστούς που βρίσκονται στον κόσμο αποταγή είναι το εισαγωγικό μυστήριο του βαπτίσματος, η μετάνοια και η ανάληψη του πνευματικού αγώνα με επίγνωση και συνείδηση για την σωτηρία κάτω από την καθοδήγηση ενός πνευματικού καθοδηγητή. Για τους μοναχούς ο Ιωάννης πιστεύει πως το μοναστήρι είναι η σχολή στην οποία γίνεται η προπαρασκευή για την μέλλουσα ζωή.⁵⁴ Η μοναχική ζωή, η άσκηση, η φυγή στην έρημο αποτελούν μια εναγώνια προσπάθεια για την αυθεντική και γνήσια βίωση του ευαγγελικού μηνύματος και της χριστιανικής πίστεως.⁵⁵

Βασική προϋπόθεση για την άσκηση της μοναχικής και ευαγγελικής ζωής αποτελεί η απόρριψη οτιδήποτε κοσμικού και η απελευθέρωση από τις

⁵² Ιωάννου του Σιναΐτου, *Λόγος προς τον Ποιμένα*, ό. π., ΕΠΕ, σελ. 550.

⁵³ Σπ. Κοντογιάννη, ό. π.

⁵⁴ Β. Ν. Τατάκη, *Ο Βυζαντινός Μυστικισμός* ο. π.

⁵⁵ Σταύρου Γιαγκάζογλου, «Ο Πολιτισμός της Ερήμου Το ασκητικό κατόρθωμα ως κοινωνία αγάπης-Σχόλια στις Ερωταποκρίσεις Βαρσανουφίου και Ιωάννου» *ΣΥΝΑΞΗ* τεύχος 90 σελ.49.

πράξεις, τα λόγια και από αυτή την ίδια την ύπαρξη.⁵⁶ Η ζωή του μοναχού απαιτεί την παραίτηση από κάθε τι το εγκόσμιο, εξωτερικό στην αρχή και εσωτερικό στην συνέχεια, τον αποχωρισμό από την ματαιότητα και την ανυπαρξία του κόσμου και την αδιάσπαστη ένωση με τον Θεό.⁵⁷ Η απόρριψη και η αποταγή του κόσμου πρέπει να είναι ολοκληρωτική και αποφασιστική, εσωτερική, ουσιαστική και προπάντων ελεύθερη και αβίαστη. «*Ἀναχώρησις κόσμου ἐστίν, ἐκούσιον μῖσος ἐπαινουμένης ὕλης καὶ ἄρνησις φύσεως, δι' ἐπιτυχίαν τῶν ὑπὲρ φύσιν*»⁵⁸ Η αποταγή μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο με την δύναμη της ελευθερίας η οποία και αποτελεί την απόλυτη αξία του ανθρώπου.⁵⁹ Το δώρο του αυτεξουσίου και της ελευθερίας με το οποίο ο Θεός τίμησε τον άνθρωπο κατά την δημιουργία αποτελεί την οντολογική προϋπόθεση για να μπορέσει ο άνθρωπος να αναδειχθεί γνήσιος δούλος και να ανέβει τα σκαλοπάτια της πνευματικής ζωής. «*Τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ὑπεραγάθου καὶ παναγάθου ἡμῶν Θεοῦ καὶ βασιλέως (καλὸν γὰρ ἐκ Θεοῦ πρὸς τοὺς Θεοῦ θεράποντας ἄρξασθαι), πάντων τῶν ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντων λογικῶν αὐτεξουσιότητος ἀξιῶματι τιμηθέντων, οἱ μὲν εἰσιν αὐτοῦ φίλοι, οἱ δὲ γνήσιοι δοῦλοι, οἱ δὲ ἀχρεῖοι, οἱ δὲ πάντη ἀπεξενωμένοι, οἱ δὲ, εἰ καὶ ἀσθενεῖς, ὅμως ἀντίδικοι.*»⁶⁰ Ο σεβασμός προς την ελευθερία του ανθρωπίνου προσώπου υπάρχει γιατί ο Θεός θέλει όλοι οι άνθρωποι να σωθούν χωρίς όμως εξαναγκασμό. Η απάρνηση του κόσμου, η ολοκληρωτική υποταγή στον Χριστό και η αναζήτηση της αγιότητας ως ιδανικής ζωής αποτελούν το κέντρο της ευαγγελικής πίστεως προς την οποία κάθε μοναχός και κάθε πιστός πρέπει να προσανατολίζεται.⁶¹ Η εμπαθής κατάσταση, η ροπή του ανθρώπου προς την αμαρτία και το κακό

⁵⁶ π. Ιωάννης Χρυσουαυγής ο. π. σελ. 199

⁵⁷ Β. Ν. Τατάκη, *Ο Βυζαντινός Μυστικισμός* ο. π

⁵⁸ Ιωάννου του Σιναΐτου, *Λόγος Α' Περί Αποταγής* ό.π., ΕΠΕ, σελ. 38.

⁵⁹ Γεωργίου Φλωρόφσκυ, *Οι Βυζαντινοί και Ασκητικοί Πατέρες*, (μτφρ. Παναγιώτου Πάλλη), εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1992, σελ.399.

⁶⁰ Ιωάννου του Σιναΐτου, *Λόγος Α' περί Αποταγής* ό.π., ΕΠΕ, σελ. 42.

⁶¹ Στ. Γιαγκάζογλου, ό.π., σελ. 50.

δημιουργούν την ανάγκη για την θεραπεία των παθών και την μεταποίησή τους σε αρετές.⁶²

Ο Άγιος Ιωάννης γνωρίζει πολύ καλά πως αντίπαλος στον καθημερινό αγώνα του μοναχού είναι τα πάθη, οι ανθρώπινες αδυναμίες αλλά και ο διάβολος ο οποίος συνεχώς αντιστρατεύεται την σωτηρία των ανθρώπων.⁶³ Γνωρίζει επίσης πως δεν φθάνουν όλοι στα ίδια πνευματικά μέτρα, γι' αυτό και ο κάθε μοναχός ή ο κάθε πιστός πρέπει να γνωρίζει πολύ καλά τις δυνάμεις του και με τον ανάλογο τρόπο να επιχειρεί την ανάβαση της Κλίμακας, αφού η επιμονή στον πνευματικό αγώνα χωρίς επίγνωση των δυνάμεών του δεν προέρχεται από τον Θεό αλλά φανερώνει υπερηφάνεια και εγωισμό.⁶⁴ Τονίζει επίσης πως η αμαρτία είναι για τον άνθρωπο αποστασία από τον Θεό και αποξένωση από την πραγματική ζωή. Η δοκιμασία και η άσκηση αντίθετα είναι η εκούσια και ελεύθερη επιστροφή στον Θεό που απαιτεί την αβίαστη απόφαση να ακολουθήσει ο άνθρωπος τον Χριστό και να τον μιμηθεί. Η αποκορύφωση της δοκιμασίας αυτής είναι ο μοναχισμός ο οποίος απαιτεί τον εξαναγκασμό της φύσεως και την διαφύλαξη των αισθημάτων.⁶⁵ Η δοκιμασία και η άσκηση στην ζωή του μοναχού είναι το μέσον και όχι ο σκοπός. Η άσκηση δεν σώζει από μόνη της ενώ η σωστή και πραγματική εγκράτεια είναι απαραίτητη γιατί προφυλάσσει τον άνθρωπο από την σκληροκαρδία, την αδιακρισία και την τυπική δεοντολογία.⁶⁶ Το πραγματικό νόημα του μοναχισμού δεν βρίσκεται στην απάρνηση και την απόρριψη αλλά στην πλήρη ένωση με τον Θεό η οποία μπορεί να πραγματοποιηθεί με την απελευθέρωση από τα πάθη, την

⁶² Σπ. Κοντογιάννη, ό.π.

⁶³ Σπ. Κοντογιάννη, ό.π.

⁶⁴ Σπ. Κοντογιάννη, ό.π.

⁶⁵ Γεωργίου Φλωρόφσκυ, ό.π., σελ. 400.

⁶⁶ Στ. Γιαγκάζογλου, «Ο Ανθρωπισμός της Ερήμου Η Πνευματική Διάκριση κατά την ασκητική παράδοση της Εκκλησίας», *ΘΕΟΛΟΓΙΑ*, τεύχος 1, 2009 σελ. 114.

απαλλαγή από τις αδυναμίες, την μη προσήλωση στα γήινα και την απόκτηση της απάθειας.⁶⁷

Η αποταγή του μοναχού ολοκληρώνεται με την πνευματική ξενιτεία. Για να επιτευχθεί αυτή είναι απαραίτητη η πορεία του δρόμου που οδηγεί στον Θεό. Ο δρόμος αυτός οδηγεί στην αγάπη του Θεού χωρίς όρια και συμβιβασμούς, στην αποξένωση από τον κόσμο και στην συνεχή σκέψη του Θεού από τον άνθρωπο.⁶⁸ Η αποξένωση πρέπει να έχει ως βάση την καρδιακή και ολοκληρωτική αγάπη για τον Θεό, την απάρνηση του αμαρτωλού εαυτού, την αγάπη και το ενδιαφέρον για τον κόσμο και τον άνθρωπο. Η μοναχική ζωή μπορεί να φαίνεται ως μια πορεία έξω από τα κοινωνικά συστήματα και τις κοινωνικές συνθήκες διαβίωσης που ο κάθε άνθρωπος συνηθίζει να ζει από την στιγμή που έρχεται στον κόσμο. Στην πραγματικότητα όμως είναι μια νέα τάξη ζωής, ένα νέο περιβάλλον με διαφορετικές συνθήκες για την δοκιμασία και την άσκησή του. Αυτή η νέα τάξη ζωής δημιουργείται ελεύθερα με την άρνηση της θέλησής του, απαιτεί σχέσεις αγάπης, αλήθειας και ειλικρίνειας και στηρίζεται πάνω στις αρετές της διάκρισης και της υπακοής.

Η αρετή της διάκρισης είναι ο οδηγός στον δύσκολο και ανηφορικό δρόμο της μοναχικής ζωής, είναι το εσωτερικό φως που δείχνει την ασφαλή πορεία της εν Χριστώ ζωής και προφυλάσσει από τις δαιμονικές πλάνες και παγίδες.⁶⁹ Η διάκριση είναι δείγμα εσωτερικής ωριμότητας και σταθερότητας, είναι η δωρεά του Θεού που με την ταπείνωση και την ποιότητα των λογισμών απλώνει παντού ολόγυρα της το Θεϊκό φως. Η αβεβαιότητα που διακατέχει πολλές φορές τον μοναχό εάν το δικό του θέλημά ταυτίζεται με το θέλημα του Θεού απαντάται με την αρετή της διάκρισης, «*Διάκρισις ἡ τοῦ θείου θελήματος ἀσφαλῆς κατάληψις ἐν παντί*

⁶⁷ Γεωργίου Φλωρόφσκυ, ό.π., σελ. 400.

⁶⁸ ό.π., σελ. 401.

⁶⁹ Στ. Γιαγκάζογλου, «Ο Ανθρωπισμός της Ερήμου», ό.π., σελ. 115.

καιρῶ, καὶ τόπῳ, καὶ πράγματι, ἥτις ἐνυπάρχει μόνοις τοῖς καθαροῖς τῇ καρδίᾳ, καὶ τῷ σώματι, καὶ τῷ στόματι.»⁷⁰

Ἡ αρετὴ τῆς υπακοῆς δεν διαγράφει τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ μεταμορφώνει τὸ θέλημα τοῦ καὶ νικά τὰ πάθη μέσα ἀπὸ τὴν ἴδια τοῦ τὴν θέληση.⁷¹ Ἡ υπακοή εἶναι ὁ πρόδρομος τῆς ἀπάθειας, ὁ δρόμος τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας, ἡ ἀνάσταση δια τοῦ θανάτου καὶ ἡ ἀναγέννηση διαμέσου τοῦ θανάτου. Ἡ υπακοή σύμφωνα με τὸν Ἅγιο Ἰωάννη πρέπει νὰ εἶναι πράξη ἐλευθερίας, πράξη ἐλεύθερης ἀπόφασης καὶ ἐκλογῆς ἀφοῦ με τὴν υπακοή ἀπαλλάσσεται ἡ θέληση ἀπὸ τὴν προσωπικὴ γνώμη καὶ ξεφεύγει ἀπὸ τὴν δύναμη τῶν παθῶν.⁷² «Ὑπακοή ἐστὶν ἄρνησις ψυχῆς οἰκείας παντελῆς διὰ σώματος ἐπιδεικνυμένη ἐνεργῶς. Ἡ τάχα τὸ ἔμπαλιν, ὑπακοή ἐστὶν νέκρωσις μελῶν ἐν ζώσῃ διανοίᾳ. Ὑπακοή ἐστὶν ἀνεξέταστος κίνησις, ἐκούσιος θάνατος, ἀπερίεργος ζωὴ, ἀμέριμνος κίνδυνος, ἀμελέγητος Θεοῦ ἀπολογία· ἀφοβία θανάτου, ἀκίνδυνος πλοῦς, ὑπνοῦσα ὁδοιπορία.»⁷³ Με αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ ἀποταγὴ καταλήγει στὴν παραίτηση τῆς ἴδιας τῆς ὑπαρξῆς καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ταπείνωση στρέφει τὴν προσοχὴ ἀπὸ τὸν εαυτὸ μας στὸ κέντρο τοῦ κόσμου τοποθετώντας τὸν στὴν υπηρεσία τῶν ἄλλων.⁷⁴

1.6 Ἡ ποιμαντικὴ διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου

Στὸν δρόμο τῆς ἀποταγῆς, τῆς δοκιμασίας καὶ τῆς υπακοῆς ὁ μοναχὸς δεν μπορεῖ νὰ πορευθεῖ μόνος τοῦ καθὼς εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἐπιλογή ἐνὸς πνευματικοῦ πατέρα καὶ καθοδηγητῆ στὸν ὁποῖο καὶ θὰ ἐμπιστευθεῖ τὴν σωτηρία τοῦ. Ὁ μοναχὸς πρέπει νὰ κατακτήσει τὴν αρετὴ τῆς ταπεινοφροσύνης εξαλείφοντας μέσα τοῦ κάθε ἴχνος ἐγωισμοῦ γιὰ νὰ ἀκολουθήσει τὸν πνευματικὸ τοῦ ὁδηγὸ καὶ ποιμένα καὶ νὰ προσκολληθεῖ

⁷⁰ Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, ὁ.π., Λόγος περὶ Διακρίσεως ΚΣΤ' ΕΠΕ σελ. 400.

⁷¹ Γεωργίου Φλωρόφσκυ, ὁ.π., σελ. 402.

⁷² Γεωργίου Φλωρόφσκυ, ὁ.π., σελ. 403.

⁷³ Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, ὁ.π. Λόγος περὶ Ὑπακοῆς, ΕΠΕ, σελ. 80.

⁷⁴ π. Ἰωάννης Χρυσσαυγῆς ὁ. π. σελ.205

σε αυτόν.⁷⁵ Ο μοναχός και ο κάθε πιστός οφείλει να εμπιστεύεται τον ποιμένα και βλέποντάς τον να βλέπει διαρκώς τον Χριστό και να υπακούει σε αυτόν σύμφωνα με τον λόγο του Χριστού, «ὁ ἀκούων ὑμῶν, ἐμοῦ ἀκούει, καὶ ὁ ἀθέτων ὑμᾶς, ἐμὲ ἀθετεῖ, ὁ δὲ ἐμὲ ἀθέτων, ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με».⁷⁶

Ο Άγιος Ιωάννης συμβουλεύει πως η επιλογή πνευματικού καθοδηγητή πρέπει να γίνεται με βάση τον χαρακτήρα και την ιδιοσυγκρασία του προσερχομένου στην μοναχική ζωή.⁷⁷ Η υπακοή στον πνευματικό είναι μια πράξη ελεύθερης απόφασης και επιλογής αφού με την υπακοή η θέληση απαλλάσσεται από την προσωπική γνώμη και ξεφεύγει από την δύναμη των παθών.⁷⁸ Ο ποιμένας πρέπει να διαθέτει το χάρισμα της προφητείας και της διάκρισης ώστε να φανερώνει το θέλημα του Θεού διεισδύοντας στα βάθη της ύπαρξης του άλλου.⁷⁹ Ο ποιμένας είναι σύμφωνα με τον Άγιο Ιωάννη και την ασκητική γραμματεία της Εκκλησίας αυτός που γνωρίζει μέσα από την εμπειρία του την οδό της εν Χριστώ ζωής, εκείνος που αναλαμβάνει να καθοδηγήσει και να συμπαρασταθεί στους πνευματικά πιο ασθενείς. «Ὡσπερ μὴ ἔχων ὁδηγὸν εὐχερῶς ἐν τῇ ὁδῷ πλανᾶται, κἂν λίαν φρόνιμος καθέστηκεν· οὕτως καὶ ὁ ἀντεξουσίως τὴν μοναδικὴν ὁδὸν πορευόμενος, εὐχερῶς ἀπόλλυται, κἂν πᾶσαν τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου ἐπίσταται.».⁸⁰

Ο Άγιος Ιωάννης επιμένει με επίγνωση πως η υπακοή είναι το μέγιστο και το πιο σημαντικό στην μοναχική ζωή, γιατί από αυτή προέρχεται η ταπείνωση, από την ταπείνωση προέρχεται η διάκριση και στην συνέχεια όλες οι υπόλοιπες αρετές. Για αυτό τον λόγο ο Άγιος θεωρεί αναγκαία την

⁷⁵ Β. Ν. Τατάκη, *Ο Βυζαντινός Μυστικισμός*

⁷⁶ *Ιωαν.* 12, 49-50

⁷⁷ Σπ. Κοντογιάννη, *ό.π.*

⁷⁸ Γεωργίου Φλωρόφσκυ, *ό.π.*, σελ. 403.

⁷⁹ Στ. Γιαγκάζογλου, «Ο Ανθρωπισμός της Ερήμου», *ό.π.*, σελ. 117.

⁸⁰ Ιωάννου του Σιναΐτου, *ό.π.*, *Λόγος περί Διακρίσεως – Γ' ΕΠΕ*, σελ. 474.

αναζήτηση ενός φωτισμένου διδασκάλου και παιδαγωγού, ο οποίος θα ασκήσει και θα μυήσει τον μοναχό στην αρετή της υπακοής, την αρετή της ταπείνωσης και θα τον οδηγήσει προς την πνευματική, την θεάρεστη και την θεοφιλή μοναχική ζωή.

Η ποιμαντική διδασκαλία του Αγίου Ιωάννου είχε έναν και μοναδικό σκοπό να επικοινωνήσει, με τους υπολοίπους μοναχούς και να τους βοηθήσει μέσω των παραινήσεων, των συμβουλών και των διορθώσεων στην πορεία τους προς την εν Χριστώ τελείωση. Οι αναβάσεις της πνευματικής ζωής ξεκινούν από την πράξη που είναι η τήρηση των εντολών, η άσκηση στην υπακοή, η τήρηση της τάξης της μονής και η αποφυγή των παθών της ατιμίας. Οι αναβάσεις αυτές είναι το θεμέλιο πάνω στο οποίο θα οικοδομείται η θεωρία των θείων αναβάσεων.⁸¹ Ο Άγιος Ιωάννης ως λόγιος και βαθύς γνώστης της θεολογίας και της φιλοσοφίας είχε την μοναδική ικανότητα να εισδύει και να αναλύει θεολογικές έννοιες και πνευματικές διατυπώσεις που είχαν ειπωθεί από προηγούμενους Πατέρες.⁸² Στην διδασκαλία του δεν δίνει μεθοδολογική προτεραιότητα ούτε στην θεωρία ούτε στην πράξη, αλλά στην αντιστοιχία και των δύο καθώς εκείνο που τον ενδιαφέρει δεν είναι η συστηματική καταγραφή μιας συγκεκριμένης μεθόδου αλλά ο καθορισμός του δρόμου της μετάνοιας που οδηγεί τον πιστό στην χάρη του Θεού. Η συχνή αναφορά του σε βιβλικά χωρία και σε κείμενα προγενεστέρων Πατέρων δείχνουν πως γνώριζε πολύ καλά το υλικό που είχε στην διάθεσή του και το χρησιμοποιούσε ανάλογα με το θέμα που ήθελε να θίξει. Ως μεγάλος θεολόγος γνωρίζει πολύ καλά το πόσο μεγάλη σημασία έχει για την ζωή του κάθε πιστού η αντιστοιχία πίστεως και έργων, η ορθοδοξία και η ορθοπραξία. Η σωστή και ορθή πίστη απαιτεί και προϋποθέτει ευσεβή και ηθικό βίο γιατί το βάπτισμα από μόνο

⁸¹ Ν. Ξανθόπουλου, ό.π., σελ. 18.

⁸² ό.π., σελ. 17.

του δεν εξασφαλίζει την σωτηρία στον άνθρωπο. «Ὁ πίστιν μὲν ὀρθὴν κεκτήσθαι λέγων, ἁμαρτίας δὲ διαπραπτόμενος, ὁμοίος ἐστὶ προσώπῳ ὀφθαλμοῦς μὴ ἔχοντι. Ὁ πίστιν μὴ ἔχων, καλὰ δὲ ἴσως τινὰ ἐργαζόμενος, ὁμοίος ἐστὶ τῷ ὕδωρ ἀντλοῦντι, καὶ εἰς πῖθον τετρημένον βάλλοντι».⁸³

Ἡ πίστη του στα δόγματα και τις αποφάσεις των Οικουμενικῶν Συνόδων εἶναι εμφανῆς και ξεκάθαρη. Ὅμως δεν ενδιαφέρεται τόσο πολύ να υπερασπιστεῖ το δόγμα ἀπέναντι στους αιρετικούς ἀλλά κυρίως να τονίσει την μεγάλη σωτηριολογική και θεραπευτική σημασία του δόγματος για την ζωή του πιστοῦ και τον τρόπο με τον οποίο το δόγμα βρίσκει ἐμπρακτὴ εφαρμογή στην ζωή του. Ὁ Ἰωάννης προβάλλει την ορθόδοξη θεολογία ως το ἀναγκαῖο υπόβαθρο για να επιτευχθεῖ ἡ πνευματικὴ ζωή και ἡ θεωτικὴ ἐμπειρία μέσα στην ἐκκλησία. Ἡ πνευματικὴ ζωή μπορεί να ἀνθίσει μόνο ἐκεῖ που υπάρχει ορθόδοξη πίστη. Αφοσιωμένος στην πίστη του στον Χριστό πίστευε πως οἱ ἀβάπτιστοι, οἱ αιρετικοὶ και οἱ ετερόδοξοι εἶναι ἐχθροὶ του ἰδίου του Θεοῦ. Οἱ ἀβάπτιστοι δεν μπορούν σύμφωνα με τον Ἅγιο να ζουν σωστά και ορθά γιατί ἔχουν ἔλλειψη συνειδήσεως. «Αἰσθησις γεννᾶ κακοῦ ἢ κατάπαυσιν, ἢ μείωσιν· συναίσθησις δὲ γέννημα συνειδήσεως. Συνείδησις δὲ ἐστὶ λόγος καὶ ἔλεγχος τοῦ ἡμετέρου φύλακος τοῦ ἐκ βαπτίσματος παραδοθέντος ἡμῖν. Διόπερ οὐδὲ τοσοῦτον τοὺς ἀφωτίστους εὐρίσκομεν τυπτομένους ἐπὶ ταῖς κακαῖς πράξεσιν ἐν τῇ ἑαυτῶν ψυχῇ· ἀλλ' ἀμυδρῶς πως».⁸⁴

Ὁ Ἰωάννης γνωρίζει πολύ καλά την ορθόδοξη πίστη, ὅπως και τις Οικουμενικὲς Συνόδους στις αποφάσεις των οποίων μένει πιστός και προσηλωμένος. Ὡς ἀριστος θεολόγος συνδέει τέλεια και ἀρμονικά το δόγμα με την πνευματικότητα τόσο σε ἐπίπεδο θεολογίας ὅσο και σε ἐπίπεδο χριστολογίας. Ἀπὸ τα κείμενά του φαίνεται ξεκάθαρα ἡ γνώση

⁸³ Ἰωάννου του Σιναΐτου, ὁ.π., *Λόγος περὶ Διακρίσεως – Γ'* ΕΠΕ, σελ. 474.

⁸⁴ ο. π. σελ. 476

των αποφάσεων της Δ' Οικουμενικής Συνόδου σχετικά με την χριστολογία και την υποστατική ένωση των δύο φύσεων του Χριστού. Προσπαθεί μέσα από τα ασκητικά του κείμενα να εφαρμόσει στην πράξη τον δογματικό όρο στην ασκητική ζωή. Το ενδιαφέρον του δεν είναι κυρίως να υπερασπισθεί τα δόγματα απέναντι στους αιρετικούς αλλά να τονίσει την μεγάλη σημασία που έχει το χριστολογικό δόγμα για την θεραπεία και την σωτηρία του κάθε πιστού. Με τρόπο άριστο και υποδειγματικό παραλληλίζει την ενότητα των δύο φύσεων στην υπόσταση του Λόγου με τις δύο σημαντικές αρετές της μνήμης του θανάτου και της προσευχής ώστε να δείξει πόσο σημαντικές είναι για την πορεία του ανθρώπου στον δρόμο της μετάνοιας. «Φασὶ μὲν τινες κρεῖττον εἶναι προσευχὴν μνήμης ἐξόδου· ἐγὼ δὲ μιᾶς ὑποστάσεως δύο οὐσίας ὑμῶν».⁸⁵ Επίσης, σε αυτό το απόσπασμα φαίνεται η απόλυτη πίστη του και η αφομοίωση του χριστολογικού δόγματος της Χαλκηδόνος, καθώς χρησιμοποιεί τον όρο «ουσία» και όχι τον όρο «φύση» δείχνοντας παράλληλα την απόρριψη και την αποστροφή προς την αίρεση του μονοφυσιτισμού.⁸⁶

Γνωρίζει πολύ καλά τις αποφάσεις της Ε' Οικουμενικής Συνόδου και την καταδίκη των αιρετικών Ευάγριου και Ωριγένη, των αιρετικών δοξασιών τους και της διδασκαλίας τους οι οποίες ταλαιπωρούσαν την εκκλησία και τον μοναχισμό της εποχής του. Βλέποντας τον κίνδυνο και τις καταστροφικές συνέπειες που είχαν οι κακοδοξίες αυτές για την πνευματική ζωή του ανθρώπου αποδοκιμάζει με σφοδρότητα και οξύτητα τους δυο πλανηθέντες.⁸⁷ Παραμένει σταθερός στην ορθόδοξη πίστη και αμείλικτος απέναντι στην παραποιημένη αλήθεια που η ίδια η Εκκλησία απέκοψε από το σώμα της, γι' αυτό και απέρριπτε την οποιαδήποτε αιρετική διδασκαλία που ως κέντρο της είχε τον άνθρωπο, τον μυστικισμό,

⁸⁵ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό.π., *Λόγος περί Προσευχής* ΕΠΕ, σελ. 522

⁸⁶ Δημητρίου Αβδελλά, ό.π., σελ.46

⁸⁷ Χρήστου Γιανναρά, ο. π. σελ. 61

την οποιαδήποτε μορφή αυτοαγιασμού και αυτοσωτηρίας, οι οποίες είχαν καταδικαστεί από την Ε΄ οικουμενική Σύνοδο.⁸⁸ Αποδοκιμάζει τον Ωριγένη και την διδασκαλία του περί αποκαταστάσεως των πάντων και την αποκρούει διδάσκοντας πως οι αμαρτίες του ανθρώπου διαγράφονται από την εδώ ζωή μέσα από τον δρόμο της μετάνοιας. «Πρόσχωμεν πάντες, ἐπὶ πλείω δὲ οἱ πεπτωκότες, μὴ νοῆσαι ἐν καρδίᾳ τὴν τοῦ Ὁριγένους τοῦ ἀθέου νόσον· τὴν γὰρ Θεοῦ φιλανθρωπίαν, ἢ μιὰρὰ προβαλλομένη, εὐπαράδεκτος ἐν τοῖς φιληδόνοις γίνεται. Ἐν τῇ μελέτῃ μου, μᾶλλον δὲ ἐν τῇ μετανοίᾳ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ προσευχῆς καιούσης ὕλην».⁸⁹ Αποδοκιμάζει επίσης τον Ευάγριο για την διδασκαλία μιας άκρατης ασκητικής που ως βάση της είχε την θεωρητική θεολογία σε αντίθεση με την έμπρακτη εφαρμογή του ορθοδόξου δόγματος που ο ίδιος δίδασκε και πρέσβευε. «Ἐδόκησεν ὁ θεήλατος Εὐάγριος τῶν σοφῶν σοφώτερος τῇ τε προφορᾷ καὶ τοῖς νοήμασι γενέσθαι· ἀλλ' ἐψεύσθη ὁ δαίλαιος, τῶν ἀφρόνων φανεῖς ἀφρονέστερος· ἐν πολλοῖς μὲν πλήν καὶ ἐν τούτῳ· φησὶ γάρ· Ὅπηνίκα διαφόρων βρωμάτων ἐπιθυμῆ ἡμῶν ἢ ψυχῆ, ἐν ἄρτῳ στενούσθω καὶ ὕδατι· ὁμοιον δέ τι προστέταχε τῷ εἰπόντι τῷ παιδί ἐν [αἰ. τῷ] ἐνὶ βήματι πᾶσαν ἀνελεῖν τὴν κλίμακα· τοίνυν ἀποτρέποντες αὐτοῦ τὸν ὄρον, ἡμεῖς φήσομεν»⁹⁰

Έτσι παρατηρούμε πως ο Ιωάννης μένει πιστός και προσηλωμένος στην τήρηση και την εφαρμογή των κανόνων της εκκλησίας. Η ποιμαντική του διάκριση τον βοηθούσε στο να αντιμετωπίζει με ακρίβεια και αυστηρότητα δύσκολα ποιμαντικά θέματα που είχαν σχέση με μεγάλα αμαρτήματα, αλλά και να εφαρμόζει την εκκλησιαστική οικονομία ακόμη και στους αιρετικούς όταν αυτοί έδειχναν μεγάλη και ειλικρινή μετάνοια. Είναι πολύ σημαντικό να αναφερθεί πως το μεγαλύτερο μέρος της διδασκαλίας του είναι αφιερωμένο στον ισχυρό τονισμό της πράξεως η οποία πρέπει να

⁸⁸ Ν. Ξανθόπουλου ό.π., σελ. 18.

⁸⁹ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό.π., *Λόγος περί Μετανοίας* ΕΠΕ, σελ. 178.

⁹⁰ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό.π., *Λόγος περί Γαστριμαργίας* ΕΠΕ, σελ. 260

συνδέεται με την θεωρία κατά τρόπο οργανικό. Η πράξη είναι η φυσική συνέπεια της θεωρίας που παρέχεται ως δώρο και ως επιβράβευση και αποτελεί σημάδι πνευματικής τελειότητας όχι όμως προϋπόθεση σωτηρίας.⁹¹

Ο Ιωάννης τονίζει επίσης την μεγάλη σημασία που έχει για τον μοναχό η ζωή του να είναι Χριστοκεντρική γιατί σε διαφορετική περίπτωση η άσκηση, ο πνευματικός αγώνας και η ησυχαστική ζωή δεν έχουν κανένα αποτέλεσμα και καμιά ωφέλεια.⁹² Ο πνευματικός αγώνας του κάθε πιστού κατά την διδασκαλία του Αγίου Ιωάννου πρέπει να έχει ως μοναδικό πρότυπο τον Ιησού Χριστό, να μην αναζητεί την εξωτερική καταξίωση του κόσμου αλλά την διαρκή εσωτερική ταπείνωση, την αληθινή μετάνοια, ώστε να δημιουργήσει αληθινή σχέση με εκείνον που είναι ο μόνος αληθινός Σωτήρας και Λυτρωτής. Έτσι βλέπουμε πως και τα τριάντα κεφάλαια των πνευματικών βαθμίδων της Κλίμακος παραπέμπουν σε μια αναγωγική σχέση και πορεία προς τα τριάντα χρόνια της κρυφής ζωής του Χριστού.

Ο Ιωάννης παραλληλίζει τις δύο φύσεις του Χριστού με την πορεία και την συνάντηση με τον Θεό, αλλά και με την μετάβαση του μοναχού από τον θάνατο στην Ανάσταση.⁹³ Ιδιαίτερα τονίζει πως στον πνευματικό αγώνα είναι αναγκαία η συνέργεια του θείου και του ανθρωπίνου θελήματος κατά το πρότυπο του Χριστού αφού μόνο αυτή προσφέρει μια ασφαλή πορεία ανόδου, ενώ αντίθετα μια πορεία ευθύγραμμη που στηρίζεται αποκλειστικά και μόνο στις δυνάμεις του ασκητή δεν οδηγεί πουθενά καθώς η άκαιρη επίμονή σε αγώνες πέρα από τις δυνάμεις του

⁹¹ Χρήστου Γιανναρά, ό. π. σελ. 61

⁹² Ν. Ξανθόπουλου ό.π., σελ. 18.

⁹³ Δημητρίου Αβδελλά, «Δόγμα και Πνευματικότητα στον Άγιο Ιωάννη της Κλίμακος», Διπλωματική εργασία, Θεσσαλονίκη 2012 σελ.53.

<http://users.auth.gr/kourebe/%CE%94%CE%9F%CE%93%CE%9C%CE%91%20%CE%9A%CE%91%CE%99%20%CE%A0%CE%9D%CE%95%CE%A5%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A4%CE%97%CE%A4%CE%91.pdf>

αγωνιζομένου δεν προέρχονται από τον Θεό αλλά φανερώνουν υπερηφάνεια και εγωισμό.⁹⁴ «Πάσης πνευματικῆς ἐργασίας ὄρωμένης τε καὶ νοουμένης προηγείται πρόθεσις οἰκεία καὶ πόθος ἄριστος, μετὰ συνεργίας Θεοῦ γινόμενα· τῶν γὰρ προτέρων μὴ καταβληθέντων τὸ δεύτερον ἐπακολουθεῖν οὐ πέφυκεν».⁹⁵

Βασικό στοιχείο της διδασκαλίας του Αγίου Ιωάννου όπως και ολοκλήρου του μοναχισμού είναι η αδιάλειπτη προσευχή. Η σύζευξη θεωρίας και πράξεως που διδάσκει ο Ιωάννης στην Κλίμακα βρίσκει την απόλυτη έκφρασή της στην δημιουργία κοινωνίας με τον Θεό μέσω της προσευχής. Η διδασκαλία του Αγίου για την προσευχή μας δείχνει τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της αληθινής και ευπρόσδεκτης από τον Θεό προσευχής. «Προσευχή ἐστὶ κατὰ μὲν τὴν αὐτῆς ποιότητα συνουσία καὶ ἔνωσις ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ· κατὰ δὲ τὴν ἐνέργειαν, κόσμου σύστασις· Θεοῦ καταλλαγή, δακρύων μήτηρ καὶ πάλιν θυγάτηρ, ἁμαρτημάτων ἰλασμός, πειρασμῶν γέφυρα, θλίψεων μεσότοιχον, πολέμων θραῦσις, ἀγγέλων ἔργον, ἄσωμάτων πάντων τροφή· ἢ μέλλουσα εὐφροσύνη, ἀπέραντος ἐργασία, ἀρετῶν πηγή, χαρισμάτων πρόξενος, προκοπή ἀόρατος, τροφή ψυχῆς, νοῦ φωτισμός, ἀπογνώσεως πέλυξ, ἐλπίδος ἀπόδειξις, λύπης λύσις, πλοῦτος μοναχῶν, ἡσυχαστῶν θησαυρός, θυμοῦ μείωσις, ἔσοπτρον προκοπῆς, μέτρων ἐμφάνεια, καταστάσεως δήλωσις, τῶν μελλόντων μηνυτής, κλέους σημασία. Προσευχή ἐστὶ τῷ ὄντως εὐχομένῳ δικαστήριον καὶ κριτήριον, καὶ βῆμα Κυρίου, πρὸ τοῦ βήματος μέλλοντος»⁹⁶

Το παράδειγμα για την αληθινή προσευχή το έδωσε ο ίδιος ο Κύριος ο οποίος διαρκώς προσευχόταν « καὶ πρῶτῃ ἔννυχα λίαν ἀναστάς ἐξῆλθε καὶ ἀπῆλθεν, εἰς ἔρημον τόπον, κάκει προσήχετο.⁹⁷ Ο Κύριος όταν ήθελε να

⁹⁴ Σπ. Κοντογιάννη, ό.π.

⁹⁵ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό.π. *Λόγος περί Διακρίσεως Α΄*, ΕΠΕ, σελ. 426.

⁹⁶ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό.π., *Λόγος περί Προσευχῆς*, ΕΠΕ, σελ. 510.

⁹⁷ Μαρκ. 1΄ 35.

προσευχηθεί αποσυρόταν και κατέφευγε σε ερημικούς και ήσυχους τόπους γιατί ήθελε να μας δείξει πως η ησυχία και η έρημος βοηθούν στην συγκέντρωση και την αφοσίωση στην προσευχή.

Τέλεια προσευχή θεωρείται η προσευχή εκείνη που γίνεται με ταπείνωση, που αναζητά την παρουσία του Χριστού και που αναγνωρίζει στο πρόσωπο του πλησίον το πρόσωπο του Χριστού. Η ταπείνωση στην προσευχή έχει μεγάλη σημασία καθώς ένας λόγος του Ληστή πάνω στον σταυρό γεμάτος συντριβή και ταπείνωση του άνοιξε τον παράδεισο ενώ η προσευχή με ταπείνωση δικαίωσε τον τελώνη. Η οδός της ερήμου μας δείχνει τον τρόπο με τον οποίο προσευχόμαστε, πώς στεκόμαστε ενώπιον του Θεού, πώς του μιλάμε αλλά κυρίως και πάνω απ' όλα πώς να μένουμε σιωπηλοί ενώπιον του.⁹⁸ Η προσευχή είναι για τον αγωνιζόμενο πιστό η οικεία συνομιλία με τον Θεό, η αρπαγή προς τον Θεόν.⁹⁹ Ο Ιωάννης ονομάζει την αδιάλειπτη προσευχή τέχνη, η οποία θα πρέπει να μαθαίνεται με πολλή προσοχή γι' αυτό και της αποδίδει ιδιαίτερη αξία, καθώς ο ίδιος είχε εντρυφήσει πάνω στην συνεχή και αδιάλειπτη προσευχή. *«Ὡν ὁ νοῦς μεμάθηκεν ἀληθῶς εὐχεσθαι, οὗτοι κυρίῳ ἐνωπίως ἐνωπίῳ λαλοῦσιν, ὡς πρὸς τὸ οὐς τοῦ βασιλέως. Ὡν τὸ στόμα εὐχεται, οὗτοι ἐπὶ πάσης τῆς συγκλήτου αὐτῶ προσπίπτουσιν. Ὅσοι ἐν κόσμῳ διατρίβουσιν, οὗτοι ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου παντὸς τοῦ δήμου τὸν βασιλέα ἱκετεύουσιν. Εἰ τὴν τέχνην ἐπισταμένως μεμάθηκας, οὐκ ἀγνοεῖς τὸ λεγόμενον»¹⁰⁰*

Η προσευχή είναι η πραγματική ερωτική οδός, η απόσπαση από κάθε ανθρώπινο και φυσικό λογισμό, η προσκόλληση στο όνομα του Ιησού και η αδιάκοπη κοινωνία μαζί Του.¹⁰¹ Η προσευχή μας θυμίζει πως ο Θεός γεννιέται εκεί που τα πάντα είναι άγωνα, εκεί που λείπει ο εγωισμός, η

⁹⁸ π. Ιωάννης Χρυσσαυγής ο. π. σελ. 255

⁹⁹ Β. Ν. Τατάκη, *Ο Βυζαντινός Μυστικισμός* ό. π.

¹⁰⁰ Ιωάννου του Σινάϊτου, ό.π., *Λόγος περί Ησυχίας*, ΕΠΕ, σελ. 482.

¹⁰¹ Δημητρίου Αβδελλά, ό.π., σελ.58.

υπερηφάνεια, εκεί που λείπουν τα είδωλα και οι ψευδαισθήσεις.¹⁰² Ως κέντρο και βάση της αδιάλειπτης προσευχής ο Ιωάννης τοποθετεί τον Ιησού Χριστό «μνήμη θανάτου πάντως συγκοιμηθήτω σοι, καὶ συναναστήτω σοι, καὶ μονολόγιστος Ἰησοῦ εὐχή· οὐδὲν γὰρ ὡς ταῦτα ἐν τῷ ὕπνῳ εὐρήσεις βοηθήματα»¹⁰³ ενώ φαίνεται να προτιμά την σύντομη προσευχή από την πολυλογία θεωρώντας πως είναι ο καλύτερός και πιο σωστός τρόπος για να πλησιάσει κανείς τον Θεό.¹⁰⁴

Την σημασία της επίκλησης του ονόματος του Ιησού αλλά και την δύναμη και την εξουσία που ακτινοβολεί τονίζει ο Άγιος λέγοντας «πορευόμενος, προσευχῆ ὀπλίζου· καταλαβὼν, τὰς χειρὰς διαπέτασον, Ἰησοῦ ὀνόματι μάστιζε πολεμίους· οὐ γὰρ ἐστὶν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἰσχυρότερον ὄπλον».¹⁰⁵ Ο Άγιος Ιωάννης συνδέει την προσευχή με την ησυχία, την προσευχή με την αναπνοή του μοναχού σαν ένα αδιάλειπτο γεγονός, δείχνοντας την μεγάλη σημασία της. «ἢ Ἰησοῦ μνήμη ἐνωθήτω τῇ πνοῇ σου καὶ τότε γνώση ἡσυχίας ὠφέλειαν.»¹⁰⁶ Η έννοια της συνεχούς και αδιάλειπτης ενέργειας της προσευχής εδώ συνδέεται με την απόκτηση της αρετής της ησυχίας και με την αναπνοή του μοναχού που είναι ένα διαρκές και αδιάλειπτο γεγονός. Επίσης εδώ φαίνεται η υιοθέτηση της διδασκαλίας του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου που για την προσευχή αναφέρει «μνημονευτέον γὰρ θεοῦ μᾶλλον ἢ ἀναπνευστέον».¹⁰⁷ Η αδιάλειπτος προσευχή βέβαια δεν σημαίνει ότι κάποιος δεν χρειάζεται να κάνει κάτι άλλο πέρα μόνο να προσεύχεται. Σημαίνει πως η προσευχή συνοδεύει όλη του την ζωή και όλες τις πράξεις της ζωής του.¹⁰⁸

¹⁰² π. Ιωάννης Χρυσσαυγής ο. π. σελ. 255

¹⁰³ Ιωάννου του Σιναΐτου, *Λόγος περί Αγνείας* ό. π., ΕΠΕ, σελ. 288

¹⁰⁴ Δημητρίου Αβδελλά ό. π., σελ.59.

¹⁰⁵ Ιωάννου του Σιναΐτου, *Λόγος περί Κενοδοξίας* ό. π., ΕΠΕ, σελ.340.

¹⁰⁶ Ιωάννου του Σιναΐτου, *Λόγος περί Ησυχίας* ό. π., ΕΠΕ, σελ. 500.

¹⁰⁷ Γρηγορίου Θεολόγου, *Λόγος ΚΖ'*, ΡG 36, 16B.

¹⁰⁸ π. Ιωάννης Χρυσσαυγής ο. π. σελ. 257

Η προσευχή στην τέλεια μορφή της γίνεται ένα πνευματικό δώρο που χαρίζει την απάθεια και είναι ο διαρκής αγώνας για την πλήρη αφοσίωση στον Θεό.¹⁰⁹ Η στενότητα και η δυσκολία που έχει ο δρόμος του Ευαγγελίου έχουν άμεση σχέση με την αντίληψη, την προσδοκία και την προσωπική αναζήτηση του κάθε πιστού. Η ανάβαση της Κλίμακος μπορεί να μοιάζει δύσκολη, απρόσιτη και ακατανόητη όταν η προσδοκία της άσκησης περιορίζεται σε μια τυπική θρησκευτικότητα και σε μια ορθολογική σχέση με τον Θεό. Η ανάβαση των πνευματικών βαθμίδων προϋποθέτει την αποδοχή της ζωής της Αναστάσεως, την πείρα της νίκης του Θανάτου, την προσωπική σχέση με το πρόσωπο του Χριστού, την μετοχή στο αισθητό φως της γνώσεως του Θεού που είναι η ζωή της Εκκλησίας και προς την οποία αποβλέπει η ασκητική της Κλίμακος.¹¹⁰

Σύμφωνα με τα παραπάνω στόχος του πιστού πρέπει να είναι η τέλεια ένωση με τον Χριστό, η ανάβαση των πνευματικών βαθμίδων, η προσπάθεια για την έμπρακτη εφαρμογή του θελήματος του Θεού ώστε να φθάσει στην θεωρία, στην θεοπτία και στην θεολογία με τέτοιο τρόπο ώστε η χάρις του Θεού να ενοικεί μέσα στην καρδιά του και να μην είναι αυτός ο προσευχόμενος αλλά ουσιαστικά ο ίδιος ο Κύριος.¹¹¹

Στην πορεία και την ιστορία του μοναχισμού η έρημος συνιστούσε μια δέσμευση σε ένα τρόπο ζωής που ερχόταν σε αντίθεση με τον πολιτισμό της κάθε εποχής. Η προσευχή μας δείχνει πως αυτό που έχει σημασία δεν είναι η επιτυχία, το κερδοφόρο αποτέλεσμα και ό,τι άλλο ενθαρρύνει η σημερινή κοινωνία και ο σύγχρονος πολιτισμός, αλλά αντίθετα συνιστά αποδοχή της μικρότητας, της αποτυχίας και της αδυναμίας μας.¹¹² Προσευχή σημαίνει να μάθεις να αγαπάς, να ζεις, να προσφέρεις χωρίς να

¹⁰⁹ Γεωργίου Φλωρόφσκυ, ό.π., σελ. 408.

¹¹⁰ Χρήστου Γιανναρά, ό. π. σελ. 64

¹¹¹ Δημητρίου Αβδελλά, ό.π., σελ.60

¹¹² π. Ιωάννης Χρυσανγής ο. π. σελ. 259

περιμένεις ανταπόκριση ή αποτελέσματα, να μάθεις να υπάρχουν χωρίς να απαιτείς.¹¹³ Σύμφωνα με τον Άγιο Ιωάννη η προσευχή μαθαίνει στον άνθρωπο να ζει ταπεινά μακριά από τον εγωισμό, την φιλαυτία και την κενοδοξία. Αποτέλεσμα της αδιάλειπτης αυτής προσευχής είναι η ενοίκηση της χάρις του Θεού στην καρδιά του ασκητή και του κάθε πιστού. «Ὁ κύριον κτησάμενος, οὐκ ἔτι ἑαυτοῦ ἐν προσευχῇ τὸν μῦθον ὑφηγήσεται· τὸ γὰρ πνεῦμα τότε ἐντυγχάνει ὑπὲρ αὐτοῦ ἐν ἑαυτῷ στεναγμοῖς ἀλαλήτοις»¹¹⁴

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο της ποιμαντικής διδασκαλίας του Αγίου Ιωάννου είναι η σύνδεση και η ενότητα της ασκητικής ζωής με τα μυστήρια της εκκλησίας την οποία παρουσιάζει ως την ενότητα μεταξύ Θεού και εκκλησίας αφού το κοινόβιο ουσιαστικά είναι μια μικρογραφία της εκκλησίας. Ο Ιωάννης μπορεί να αφιέρωσε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στον άσκηση της ερήμου αλλά όπως αναφέρθηκε παραπάνω ο ίδιος πέρασε απ' όλα τα στάδια του μοναχισμού, συνεπώς είναι γνώστης της κοινοβιακής ζωής και της μεγάλης σημασίας που έχει για την αδελφότητα του κάθε μοναστηριού η ενότητα και η αγάπη, γι' αυτό και χαρακτηρίζει την κοινοβιακή ζωή επίγειο ουρανό. «Κοινόβιον ἔστιν ἐπίγειος οὐρανός».¹¹⁵ Η ζωή των μοναχών μέσα στο κοινόβιο έχει ως άξονα την εκκοπή του γνωμικού θελήματος και ως θεμέλιο της κοινής ζωής την υπακοή και την αγάπη, ώστε με αυτό τον τρόπο τηρουμένων των αναλογιών να συμβολίζει την αλληλοπεριχώριση των προσώπων της Αγίας Τριάδος.¹¹⁶ Το κοινόβιο της μοναχικής πολιτείας εφόσον δεν απειλείται από τα διάφορα πάθη μίσους και φθόνου είναι το μοναδικό πρότυπο της σωστής κοινωνικότητας όπου συνυπάρχουν η αλήθεια και η αγαθότητα.¹¹⁷ Το καθολικό της

¹¹³ ο. π. σελ. 260

¹¹⁴ Ιωάννου του Σιναΐτου, *Λόγος περί Προσευχής* ό. π., ΕΠΕ, σελ. 522

¹¹⁵ Ιωάννου του Σιναΐτου, *Λόγος περί Υπακοής* ό. π., ΕΠΕ, σελ. 130

¹¹⁶ Νίκου Α. Ματσούκα «*Δογματική και Συμβολική Θεολογία Β'*» Εκδόσεις Π.Πουρναρά Θεσσαλονίκη 1999 σελ.349

¹¹⁷ Ο. π. σελ. 348

εκάστοτε μονής αποτελεί το κέντρο της ασκητικής ζωής στο οποίο διαρκώς υμνείται και δοξολογείται ο Θεός και τελούνται τα μυστήρια της Εκκλησίας και ιδιαίτερα το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Το ευχαριστιακό και εκκλησιολογικό ήθος που διακατέχει τον Άγιο Ιωάννη φαίνεται ξεκάθαρα από τον λόγο του. *«Διηγήσατο μοί τις τῶν θεοφιλῶν, ὡς ὅτι πάντοτε μὲν, μάλιστα δὲ ἐν ταῖς ἐτησίοις καὶ Δεσποτικαῖς ἑορταῖς ὁ Θεὸς τοὺς αὐτοῦ θεράποντας δωρεαῖς ἀμείβεται»*.¹¹⁸ Είναι ξεκάθαρο πως ο ιερός πατήρ όχι μόνο δεν υποτιμά την μυστηριακή ζωή απέναντι στην ασκητική αλλά θεωρεί πως η μυστηριακή ένωση του ανθρώπου με τον Θεό γίνεται πράξη στην εκκλησιαστική ζωή του κοινοβίου για τους μοναχούς και στην εκκλησία για τον κάθε πιστό. Γι' αυτό τον λόγο συνδέει την εισαγωγή των μοναχών στην ασκητική και μοναχική ζωή με την εισαγωγή του ιερέα στα Άγια των Αγίων και την μυστική θέα του Ζωοδότου Χριστού ο οποίος αναπαύεται πάνω στην Αγία Τράπεζα. *«Δυνάμεως ἡμῖν πρὸ πάντων, ὦ τίμιε, χρεια πνευματικῆς, ἵνα, οὖς εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων εἰσφέρειν ἐπεχειρήσαμεν, καὶ τὸν Χριστὸν αὐτοῖς ἐπὶ τῆς μυστικῆς αὐτῶν καὶ κρυπτῆς τραπέζης ἀναπανόμενον δεικνύειν ἐδοκιμάσαμεν, ἕως οὗ ἐν προθύροις τῆς εἰσόδου μάλιστα τυγχάνωσιν, ἐπὰν ἴδωμεν αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ ὄχλου τῶν ἐμποδίζειν αὐτοὺς βουλομένων, θλιβομένους καὶ στεναχωρουμένους, τῆς χειρὸς τούτων ὡς νηπίων ἐπιλαβόμενοι, τοῦ ὄχλου τῶν λογισμῶν ἐλευθερώσωμεν»*¹¹⁹ Ο Ιωάννης συνδέει με αριστοτεχνικό τρόπο τον ασκητικό τρόπο ζωής με την μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας γιατί γνωρίζει πως η ευχαριστία και η ένωση με τον Θεό προϋποθέτει την καθαρότητα της καρδιάς από την οποία αναβλύζουν και προέρχονται όλα τα πάθη και οι λογισμοί. Επιπλέον τονίζει πως η προσευχή είτε η προσωπική είτε η διατεταγμένη κατά την ώρα των ακολουθιών θα πρέπει να έχει χαρακτήρα ευχαριστιακό. Χωρίς την αναφορά στην ευχαριστία και την ενεργή

¹¹⁸ Ιωάννου του Σιναΐτου, *Λόγος εις τον Ποιμένα* ο. π. σελ. 556

¹¹⁹ ο. π. σελ. 576

συμμετοχή στο μυστηριακό βίωμα της Εκκλησίας η ασκητική ζωή γίνεται μια απλή αυτοεπιβεβαίωση, άγνωστη και ξένη προς το γνήσιο χριστιανικό ήθος το οποίο είναι κατά βάση ευχαριστιακό.¹²⁰ Με αυτό τον τρόπο η πνευματικότητα που διακατέχει τον Άγιο Ιωάννη έχει ένα και μοναδικό στόχο, την υπέρβαση των παθών και την μεταμόρφωσή τους σε αρετές πάνω σε ένα ευχαριστιακό επίπεδο. Έτσι ο εκκλησιολογικός χαρακτήρας του μοναχισμού στηρίζεται στην ορθή τήρηση των δογματικών κανόνων, στην σωστή βίωση των εντολών του Ευαγγελίου και στην μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας που οδηγεί στην θεραπεία των παθών.

¹²⁰ Δημητρίου Αβδελλά, ό. π., σελ.68

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο ΠΟΙΜΕΝΑΣ ΣΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

2.1 Ο Ποιμένας στην παράδοση της Εκκλησίας

Στην ιστορία της Εκκλησίας αναπτύχθηκε από πολύ νωρίς η έννοια του ποιμένα και πνευματικού πατέρα. Η πνευματική καθοδήγηση θεμελιώνεται πρωτίστως βιβλικά, αφού πολλά ήταν τα πρόσωπα εκείνα που ανέλαβαν ρόλο ποιμένος και πνευματικού καθοδηγητή. Η αρχή του 22^{ου} ψαλμού¹²¹ θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η πεμπτουσία και το θεμέλιο ολόκληρης της βιβλικής σκέψης για την αξία της ποιμαντικής τέχνης. Η εικόνα του ποιμένα είναι ίσως η πιο κατάλληλη για να περιγράψει ο ίδιος ο Θεός στον άνθρωπο την σχέση που θέλει να έχει μαζί του. Η εικόνα αυτή παρμένη από την καθημερινότητα του νομαδικού λαού του Ισραήλ, προσφιλής και οικεία στον κάθε άνθρωπο της εποχής εκείνης οδηγεί τον Δαβίδ να δείξει τι αισθάνεται, τι σκέφτεται και το πως νιώθει όταν λέει πως ο Κύριος είναι ο ποιμένας Του. Ο ψαλμωδός γνωρίζει πως το πρόβατο σαν αθώο, άκακο και πράο έχει ανάγκη από την παρουσία και την προστασία του ποιμένα γιατί χρειάζεται τέσσερα βασικά πράγματα, την βοσκή, το νερό, την ασφάλεια και την καθοδήγηση.¹²² Ο Δαβίδ αισθανόμενος την μικρότητα και την αδυναμία του επιζητεί την βοήθεια του Θεού για να αντιμετωπίσει με επιτυχία τις δυσκολίες της καθημερινής του ζωής, την καθοδήγησή του ως ποιμένα για να λάβει τις σωστές αποφάσεις και την προστασία Του για να μπορεί να ζει σε ένα κόσμο γεμάτο απειλές, εχθρούς και κινδύνους. Έτσι ο Θεός είναι το απώτατο καταφύγιο από το οποίο ο Δαβίδ παίρνει όλα όσα του χρειάζονται σε υλικό

¹²¹ Ψαλμ. 22 «Κύριος ποιμαίνει με και οὐδέν με ὑστερήσει».

¹²² Αθανασίου Παπαρνάκη, «Ποιμένας και Ποιμαντική επιστήμη στην Αγία Γραφή», Περιοδικό ΚΟΙΝΩΝΙΑ, τόμος 60, τεύχος 1 2019 σελ. 183

και πνευματικό επίπεδο, όπως ακριβώς κάνει το κοπάδι από τον ποιμένα του.¹²³

Οι όμορφες και ειδυλλιακές εικόνες σε σχέση με τον ποιμένα που υπάρχουν μέσα στον 22^ο ψαλμό περιγράφουν και οριοθετούν την ουσία του ποιμαντικού έργου στην πιο ιδανική του μορφή καθώς εκείνος που το ασκεί είναι ο ίδιος ο Θεός. Ο Θεός ως Ποιμένας εξασφαλίζει στο ποίμνιό του με τον καλύτερο τρόπο τροφή και νερό, ασφάλεια και καθοδήγηση και το ίδιο απαιτεί και από τους δικούς του επίγειους ποιμένες.¹²⁴ Ο Θεός θέλει να δώσει στον λαό του ποιμένες οι οποίοι θα τον ποιμάνουν με επιστήμη, με σύνεση, με προσοχή και ενδιαφέρον και όχι με προχειρότητα και αδεξιότητα.¹²⁵ Το συμπέρασμα από το αγιογραφικό χωρίο του προφήτη Ιερεμία μας βοηθά να κατανοήσουμε πως η ποιμαντική είναι επιστήμη που ως βασικό αντικείμενό της έχει τις μορφές, τις προϋποθέσεις και τις αξίες όλου του ποιμαντικού έργου της εκκλησίας.¹²⁶

Στην Καινή Διαθήκη η επιστήμη της ποιμαντικής παίρνει πιο συγκεκριμένη μορφή, αφού πλέον η υπακοή στο θέλημα του Θεού δεν είναι η αποτροπή και η αποφυγή μόνο των εξωτερικών σωματικών αμαρτημάτων, αλλά η τήρηση των εντολών, η φυλακή του νου και η εισαγωγή των αρετών στην καρδιά του ανθρώπου.¹²⁷ Το προαιώνιο σχέδιο του Θεού για την σωτηρία του ανθρώπου αποτελεί την βάση και το θεμέλιο για το ποιμαντικό έργο της Εκκλησίας. Όλο το μυστήριο της θείας οικονομίας είχε έναν και μοναδικό σκοπό, την σωτηρία και την λύτρωση του κόσμου.¹²⁸ Το μυστήριο της Θείας οικονομίας αποκαλύπτεται μερικώς

¹²³ Αθανάσιος Παπαρνάκης, ό. π. σελ. 184

¹²⁴ ό. π. σελ. 185

¹²⁵ *Ιερ. 3,15 «καὶ δώσω ὑμῖν ποιμένας κατὰ τὴν καρδίαν μου, καὶ ποιμανοῦσιν ὑμᾶς ποιμαίνοντες μετ' ἐπιστήμης...»*

¹²⁶ Αλέξανδρου Σταυρόπουλου, «*Επιστήμη και Τέχνη της Ποιμαντικής*», εκδ. Αρμός, Αθήνα 2019, σελ. 21.

¹²⁷ π. Βασιλείου Καλλιακμάνη, «*Μεθοδολογικά πρότερα της Ποιμαντικής-Λεντίω ζωννόμενοι*», Εκδ. Μυγδονία, Θεσσαλονίκη 2005, σελ. 36.

¹²⁸ ό. π. σελ.24

στην Παλαιά Διαθήκη και πλήρως στην Καινή Διαθήκη. Την προσδοκία του Ποιμένα – Μεσσία ενσαρκώνει ο Ιησούς Χριστός καθώς στο πρόσωπό του εκπληρώνονται όλες οι προφητείες της Παλαιάς Διαθήκης και φανερώνεται η χωρίς όρια και προϋποθέσεις αγάπη του Θεού για τον άνθρωπο.

Ο Χριστός στην αρχή του επίγειου έργου Του παρουσιάζει το σχέδιο Του για να θεραπεύσει και να απελευθερώσει τον άνθρωπο από τα δεσμά του θανάτου και της αμαρτίας.¹²⁹ Ο Χριστός υπακούοντας στην φιλόνητη αγάπη του Θεού Πατρός κενούται, ταπεινώνεται, σαρκώνεται, γίνεται άνθρωπος και παρουσιάζεται ως ταπεινός, πρᾶος και πτωχός, χωρίς να διεκδικεί καμία κοσμική, πολιτική, θρησκευτική εξουσία και αυθεντία. Παθαίνει, υποφέρει και πεθαίνει ως άνθρωπος, κατεβαίνει μέχρι τον σκοτεινό Άδη για να προσφέρει την σωτηρία στον πεσμένο άνθρωπο. Όμως δεν σταματά εκεί αλλά προσάγει την θεωθείσα ανθρώπινη φύση στα δεξιά του Πατέρα και στέλνει με τον Παράκλητο τις δωρεές Του στον κόσμο.¹³⁰

Η ποιμαντική δράση του Χριστού ως τέλειου και καλού Ποιμένος εκφράζεται στις ομιλίες και στους λόγους Του προς τους μαθητές Του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η *Επί του Όρους Ομιλία*¹³¹ στην οποία παρουσιάζει πολύ καθαρά την ανάγκη προσαρμογής του λόγου του Θεού στην νέα πραγματικότητα του νέου λαού του Ευαγγελίου.¹³² Και αν ο Χριστός στην επί γης παρουσία του θαυματουργούσε, θεράπευε πολλές και διάφορες ασθένειες, ανέστησε νεκρούς που τα σώματά τους είχαν αρχίσει να φθείρονται και έδειχνε τόση μεγάλη φροντίδα και συμπόνοια για το σώμα του ανθρώπου, το ενδιαφέρον του για την θεραπεία και την σωτηρία

¹²⁹ Λουκ. Δ' 18-19, «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἶνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν,

19 κηρῦξαι αἰχμαλώτοις ἄφροσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τετρασμένους ἐν ἄφεσει»

¹³⁰ π. Βασιλείου Καλλιακμάνη, ό.π., σελ. 27

¹³¹ Ματθ. ε'- ζ'.

¹³² π. Αθανασίου Γκίκα *Ιστορία της Ποιμαντικής Επιστήμης, Μαθήματα Ποιμαντικής*, εκδ. Μυγδονία Θεσσαλονίκη 2005 σελ.24

της ψυχής είναι ασυγκρίτως μεγαλύτερο. Η ποιμαντική αυτή μέριμνα και φροντίδα του Χριστού φαίνεται ξεκάθαρα από την συνομιλία και την προσωπική επαφή που είχε με τους ανθρώπους και ιδιαίτερα με τους αμαρτωλούς.¹³³ Ο Ιησούς βλέποντας με πολλή θλίψη τους ανθρώπους που τον πλησίαζαν για να ακούσουν ένα λόγο παρηγοριάς και ανακούφισης να είναι μόνοι τους, εγκαταλελειμμένοι και υποδουλωμένοι στην αμαρτία,¹³⁴ γίνεται ο ίδιος ο Ποιμήν ο καλός που προσφέρει και θυσιάζει την ζωή Του για να σώσει τον άνθρωπο από την απειλή της αμαρτίας, του θανάτου και του διαβόλου.¹³⁵ Συστήνει τον εαυτό Του στο κατά Ιωάννη Ευαγγέλιο ως τον καλό Ποιμένα που εξασφαλίζει στο κοπάδι του τροφή και νερό (νομήν), καθοδήγηση (ἔμπροσθεν αὐτῶν πορεύεται) και ασφάλεια (σωθήσεται).¹³⁶

Με αυτό τον τρόπο ο Χριστός τονίζει δυο πολύ σημαντικά σημεία τα οποία αφορούν άμεσα όλους τους ποιμένες α) την άμεση και προσωπική σχέση του ποιμένα με όλα τα μέλη του ποιμνίου του τα οποία πρέπει να γνωρίζει με το όνομά τους και να αναπτύσσει προσωπική σχέση μαζί τους β) την διάθεση και την προθυμία του ποιμένα να υπερασπιστεί με κάθε κόστος, διακινδυνεύοντας ακόμη και την ίδια του την ζωή, το ποιμνιό του ως ο μοναδικός, γνήσιος και αυθεντικός ιδιοκτήτης τους, σε αντίθεση με άλλους οι οποίοι μπορεί να παρουσιάζονται ως ποιμένες αλλά είναι ξένοι και μισθωτοί και συμπεριφέρονται ως λύκοι. Όλα τα παραπάνω δείχνουν την παραβολική περιγραφή του ποιμαντικού και λυτρωτικού έργου που ο ίδιος ο Χριστός επιτέλεσε στο ανθρώπινο γένος, ταυτόχρονα όμως παρουσιάζουν μια αναλυτική και σαφή περιγραφή των προδιαγραφών και των αρμοδιοτήτων του ποιμαντικού έργου. Σύμφωνα με αυτό ο ποιμένας

¹³³ ό.π., σελ.

¹³⁴ Ματθ. θ' 36 «καί ἐσπλαγχνίσθη περὶ αὐτῶν ὅτι ἦσαν ἐκλελυμένοι καὶ ἐρριμμένοι ὡσεὶ πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα»

¹³⁵ π. Βασιλείου Καλλιακμάνη, ό.π., σελ. 29.

¹³⁶ Ιωάννου ι' 1-21

είναι ο νέος ηγέτης της πνευματικής πολιτείας που ο ίδιος εγκαθίδρυσε στη γη.

Ο Χριστός ως ο σαρκωθείς Λόγος δεν είναι μόνο ο άσαρκος Λόγος που ενεργούσε στην Παλαιά Διαθήκη, που ενδημούσε στους προφήτες και τους πατριάρχες του Ισραήλ κατά τις Θεοφάνειες, αλλά είναι εκείνος που στο πρόσωπό Του ενώνει και συγκεφαλαιώνει όλη την ιστορία του περιούσιου λαού στον οποίο κυριαρχούσαν τρεις εξουσίες η βασιλική, η προφητική και η ιερατική.¹³⁷ Οι τρεις αυτές εξουσίες ποτέ δεν συνυπήρχαν και όταν συνυπήρχαν δεν υπήρχε πάντοτε συνεργασία μεταξύ τους αφού συνήθως η μια αντιστρατευόταν την άλλη. Στο πρόσωπο του Χριστού και οι τρεις εξουσίες τις οποίες ο ίδιος ο Χριστός ως ο άσαρκος Λόγος καθοδηγούσε στην ιστορία του Ισραήλ, συνενώνονται άρρηκτα ως χαρισματικές λειτουργίες και οικοδομούν το σώμα της εκκλησίας.¹³⁸ Με αυτό τον τρόπο ο Χριστός εμφανίζεται και αποκαλύπτεται στον κόσμο ως Προφήτης, ως Αρχιερέας και ως Βασιλέας. Το τρισσόν αξίωμά Του δηλώνει ότι ο Χριστός είναι η πηγή της θεραπείας, της ισχύος και της Διδαχής.¹³⁹ Η βασιλική εξουσία είναι η δύναμη που πραγματώνει το έργο της δημιουργίας και της αναδημιουργίας, η προφητική εξουσία είναι η δύναμη του λόγου που κάνει την ποικιλία των κτιστών όντων μέσα σε ένα ιεραρχικό σώμα και η ιερατική εξουσία είναι η δύναμη που συνέχει τα λογικά όντα με τον Θεό ώστε να αναφέρονται προς αυτόν και να ευδοκιμούν στην τελειωτική τους πορεία.¹⁴⁰

Η αγάπη του Θεού για τον άνθρωπο εκφράζεται με την σταυρική θυσία του Χριστού πάνω στον Γολγοθά. Η σταυρική θυσία του Αιωνίου Αρχιποίμενος Χριστού είναι η πηγή όλων των θείων δωρημάτων προς τον άνθρωπο, αφού με αυτή το ανθρώπινο γένος αγιάζεται και απαλλάσσεται

¹³⁷ Ν. Ματσούκα ο. π. σελ. 299

¹³⁸ ο. π. σελ. 300

¹³⁹ π. Βασιλείου Καλλιακμάνη, ό.π., σελ. 30.

¹⁴⁰ Ν. Ματσούκα ο. π. σελ. 300

από κάθε ρύπο, κάθε αμαρτία και κυρίως από τον θάνατο. Πάνω στον Σταυρό ο Χριστός αγκάλιασε όλο το ανθρωπινό γένος και πήρε πάνω Του όλες τις αμαρτίες του κόσμου καθαρίζοντάς τες με το Πανάγιο Αίμα Του. Έτσι, ο Σταυρός είναι το αιώνιο σύμβολο της Βασιλείας Του και της Ποιμαντορίας Του.¹⁴¹

Από την ποιμαντική δράση του Χριστού το χρέος και η ευθύνη μεταβιβάζεται στους Αποστόλους, αφού μετά την Ανάστασή Του τους καθιστά υπεύθυνους και συνεχιστές του ποιμαντικού Του έργου ενώ με την χάρη του Αγίου Πνεύματος τους καθιστά ποιμένες της Εκκλησίας.¹⁴² Με την εκπλήρωση του έργου Του ο Χριστός έδωσε ως δώρο την σωτηρία στον άνθρωπο, φανέρωσε την αληθινή οδό και προσκάλεσε τον κάθε πιστό να Τον ακολουθήσει στην επουράνιο βασιλεία Του.¹⁴³ Βασική προϋπόθεση για να ακολουθήσει κάποιος τον Χριστό είναι να γνωρίσει τις εντολές Του, να αποδεχθεί την διδασκαλία Του, να έρθει σε κοινωνία με το σώμα της Εκκλησίας ώστε να γίνει μέλος της και να γευθεί την χάρη του Αγίου Πνεύματος μέσα από τα μυστήριά της.¹⁴⁴ Η Εκκλησία είναι ο τρόπος και ο τόπος της συνεχιζόμενης παρουσίας του Χριστού στον κόσμο.¹⁴⁵ Μέσα στο Σώμα της Εκκλησίας όλα τα μέλη της οι βαπτισμένοι χριστιανοί είναι ποιμαινόμενοι από την κεφαλή της Εκκλησίας, τον Αρχιποίμενα Ιησού Χριστό. Η Εκκλησία για την πραγματοποίηση του ποιμαντικού της έργου βασίζεται στην εντολή του Χριστού προς τους Αποστόλους και μαθητές Του να κηρύξουν την διδασκαλία Του και τις εντολές Του προς όλους τους ανθρώπους και προς όλα τα έθνη.¹⁴⁶ Στο σώμα της Εκκλησίας υπάρχουν

¹⁴¹ Βαρβάρας Γιαννακοπούλου, «Ποιμαντική κατά την Θεολογία και Πράξη των Αγίων», χ. ε., Αθήνα 2004, σελ. 18.

¹⁴² π. Αθανασίου Γκίκα, ό. π., σελ. 26

¹⁴³ π. Βασιλείου Καλλιακμάνη, ό.π., σελ. 30.

¹⁴⁴ π. Βασιλείου Καλλιακμάνη, ό.π., σελ. 33.

¹⁴⁵ Γεωργίου Φλωρόφσκυ, «Το σώμα του ζώντος Χριστού», μτφρ. Ι. Κ. Παπαδόπουλος, εκδ. Αρμός, Αθήνα 1999, σ. 18.

¹⁴⁶ Αλέξανδρου Σταυρόπουλου, ό. π., σελ. 38.

λειτουργίες, διακονίες και χαρίσματα που επιμερίζονται και κατανέμονται στα μέλη της εν Αγίω Πνεύματι.

Ο Χριστός ως Μέγας Αρχιερέυς μετέδωσε την ιερωσύνη του στους ανθρώπους. Πρώτοι έλαβαν την ιερωσύνη οι μαθητές του Χριστού που ήρθαν σε επαφή με τον αναστημένο Διδάσκαλό τους και την μετέδωσαν με την με την σειρά τους στους δικούς τους μαθητές και διαδόχους μέχρι που η ιερωσύνη φθάνει στις μέρες μας μέσω αυτής της μετάδοσης που ονομάζεται Αποστολική διαδοχή. Την ιερωσύνη του Χριστού λαμβάνουν όχι μόνο οι Απόστολοι και οι διάδοχοί τους αλλά και όλοι οι χριστιανοί οι οποίοι με τα μυστήρια του βαπτίσματος και του χρίσματος καθίστανται κοινωνοί της ιερωσύνης του Χριστού. Με αυτό τον τρόπο όλοι οι χριστιανοί ονομάζονται « Βασιλείον ιεράτευμα» και «Ιεράτευμα άγιον» ως μέλη του σώματος της Εκκλησίας που φέρουν την γενική ιερωσύνη και σύμφωνα με τον Απόστολο Παύλο καλούνται να προσφέρουν τα σώματά τους «θυσίαν ζῶσαν άγιαν ευάρεστον τῷ θεῷ» (Ρωμ. 12, 1). Η γενική ιερωσύνη φέρει τα τρία αξιώματα της ιερωσύνης του Χριστού το βασιλικό, το προφητικό και το ιερατικό. Οι χριστιανοί φέρουν το ιερατικό αξίωμα αφού όπως προ είπαμε όλη τους η ζωή πρέπει να είναι μια θυσία ευάρεστη στον Θεό.

Στην εκκλησία κεντρική θέση κατέχει το χάρισμα της ειδικής ιερωσύνης, το οποίο αποτελεί τον λειτουργικό, συνδετικό και συντονιστικό άξονα όλων των λειτουργιών του σώματος της Εκκλησίας. Με την ειδική ιερωσύνη οι ποιμένες μετά την χειροτονία τους αναλαμβάνουν το δύσκολο έργο της διαποίμανσης του λαού του Θεού έχοντας ως πρότυπό τους το κατ' εξοχήν πρότυπο ποιμαντικής διακονίας, τον Ιησού Χριστό, ως οδοδείκτη την εντολή Του για την διάδοση του μηνύματος του Ευαγγελίου και ως γνώμονα την αγάπη του Θεού για τον άνθρωπο.¹⁴⁷ Μετά την ανάληψη του ποιμαντικού έργου ο ποιμένας αποκτά έναν διαμεσολαβητικό ρόλο

¹⁴⁷ ό.π., σελ. 38.

ανάμεσα στον άνθρωπο και τον Θεό και οφείλει να ποιμαίνει με μέθοδο, με σωστό τρόπο και όχι με απειρία και αδεξιότητα.¹⁴⁸ Το ποιμαντικό του έργο πρέπει να κινείται πάνω σε τρεις βασικούς άξονες α) στην συγκρότηση μίας ποιμνής κάτω από έναν ποιμένα β) στην οικοδομή του Σώματος του Χριστού με γνώμονα την αγάπη γ) την επίτευξη της σωτηρίας του ανθρώπου και του κόσμου μέσα στην Εκκλησία.

Η παράδοση της Εκκλησίας θέλει τον ποιμένα και την ποιμαντική που ασκεί να έχουν ως κέντρο τον Χριστό. Ο Χριστός σύμφωνα με τον λόγο Του «*ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός*» (Ἰωάννου ι' 11) είναι το κατ' ἐξοχήν πρότυπο του καλού Ποιμένα και ο μόνος που μπορεί με ασφάλεια να οδηγήσει στην σωτηρία τον αμαρτωλό γιατί όπως ο ίδιος βεβαιώνει «*ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ*» (Ἰωάννου ιδ', 6). Ἐτσι ο κάθε ποιμένας οφείλει να μάθει, να μελετήσει και να εμπεδώσει πολύ καλά τον τρόπο με τον οποίο ποίμινε ο Χριστός. Τα κύρια χαρακτηριστικά της ποιμαντικής Του είναι η διδασκαλία της αληθείας, η άφεση των αμαρτιών, η απεριόριστη αγάπη χωρίς την παραβίαση της ελευθερίας του ανθρώπου, η διακονία και η θυσία. Όλα αυτά δείχνουν πως ο Χριστός ενδιαφέρεται για τον κάθε άνθρωπο μεμονωμένα, αποκλειστικά και ξεχωριστά. Οι αξίες που συγκεντρώνονται στο πρόσωπο του Χριστού αποτελούν την Χριστοκεντρική ποιμαντική μέθοδο και ο κάθε ποιμένας οφείλει να την εφαρμόζει στην άσκηση του δικού του ποιμαντικού έργου. Οι πρώτοι που την εφήρμοσαν είναι οι Απόστολοι και μαθητές του Κυρίου. Οι Απόστολοι αναδείχθηκαν εξαιρετικοί και γνήσιοι ποιμένες γιατί ποίμαναν με ικανότητα, σύνεση και διάκριση ανάλογα με τον χαρακτήρα και την ιδιοσυγκρασία του κάθε ανθρώπου που είχαν απέναντί τους. Η ποιμαντική μέριμνα, η δράση και το ενδιαφέρον των Αποστόλων φαίνεται ιδιαίτερα μέσα από τις τρεις ποιμαντικές Επιστολές του Αποστόλου των εθνών

¹⁴⁸ ό.π., σελ. 24.

Παύλου, που είχε ως σκοπό να ορίσει τα έργα, τις αρμοδιότητες, τα προσόντα, την ζωή και τα καθήκοντα των ποιμένων της Εκκλησίας.¹⁴⁹ «δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα, νηφάλιον, σώφρονα, κόσμιον, φιλόξενον, διδακτικόν, μὴ πάροινον, μὴ πλήκτην, μὴ αἰσχροκερδῆ, ἀλλ' ἐπιεικῆ, ἄμαχον, ἀφιλάργυρον»¹⁵⁰

Η παράδοση της Εκκλησίας θέλει τον ποιμένα να είναι πατέρας κατά το πρότυπο της σχέσης του Υιού με τον Θεό Πατέρα, να είναι συνοδοιπόρος του πνευματικού του τέκνου, να το μεταφέρει στους ώμους του, να το προφυλάσσει από τις ασθένειες, τους πειρασμούς και τα πάθη του. Για να μπορέσει όμως ο ποιμένας να έχει μια επιτυχημένη πορεία θα πρέπει να διαθέτει ορισμένα χαρακτηριστικά αληθινής εσωτερικής κλήσεως όπως είναι η αγάπη προς τον Χριστό, ο ιερός ζήλος, ο φόβος του Θεού, η αυτογνωσία, η ζωντανή και σταθερή πίστη.¹⁵¹ Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι σημαντικά για τον ποιμένα, εκείνο όμως που χρειάζεται περισσότερο κατά την άσκηση του ποιμαντικού του έργου είναι η αυτογνωσία. Αυτή απαιτεί την αδιάλειπτη και συνεχή προσευχή η οποία γεννά την αρετή της ταπεινοφροσύνης, οδηγεί στην σωστή κατανόηση της διδασκαλίας του Χριστού και συναισθάνεται την αναγκαιότητα της θείας δύναμης για την σωστή επιτέλεση και καρποφορία του ποιμαντικού έργου.¹⁵² Με την αυτογνωσία ο ποιμένας φθάνει στην θεογνωσία και στην βαθιά κατανόηση του ποιμνίου του. Η αυτογνωσία προϋποθέτει την επιμελή μελέτη των Γραφών, την αυτοκριτική, τον πνευματικό αγώνα, την αντιμετώπιση των δοκιμασιών και των πειρασμών, την καθοδήγηση από πνευματικό απαλλαγμένο από πλάνες και πάθη.¹⁵³

¹⁴⁹ Βαρβάρας Γιαννακοπούλου, ό.π., σελ. 81.

¹⁵⁰ Α' Τιμ. 3, 3

¹⁵¹ Βαρβάρας Γιαννακοπούλου ό.π., σελ. 25.

¹⁵² ό.π., σελ. 31.

¹⁵³ ό.π., σελ. 33.

Οι θεόπνευστοι Πατέρες της Εκκλησίας βαδίζοντας πάνω στις Ευαγγελικές προτροπές και παραινέσεις όπως η συνεχής πνευματική εγρήγορση, η διαρκής επίκληση του ονόματος του Ιησού και η σωτήριος δύναμη του ονόματος του Χριστού κατά την άσκηση του ποιμαντικού τους έργου απέδωσαν πλούσιο καρπό και αναδείχθηκαν πρότυπα για όλους τους μετέπειτα ποιμένες. Έτσι ο ποιμένας χρειάζεται όλα αυτά που αναφέρθηκαν πιο πάνω για να μπορέσει να διδάξει, να αγιάσει και να κατευθύνει τον ποιμαινόμενο προς την σωστή και αληθινή γνώση που είναι ο Ιησούς Χριστός.

2.2 Η προσωπικότητα του Ποιμένα στο έργο του Αγίου Ιωάννου

Ο «Λόγος εις τον Ποιμένα» του Αγίου Ιωάννου συμπεριλαμβάνεται στο βιβλίο της Κλίμακος αλλά διαφέρει από το πρώτο του έργο *Ασκητικός Λόγος* καθώς ονομάζεται *Έτερος Λόγος*, και θεωρείται ως ένα κείμενο αυτοτελές, αφού διαθέτει όλα εκείνα τα στοιχεία που συνηγορούν υπέρ αυτής της αυτοτέλειας. Το πρώτο έργο του Αγίου απευθύνεται προς την μοναστική κοινότητα ενώ το δεύτερο απευθύνεται στον ποιμένα της κοινότητας. Είναι ένας σύντομος λόγος και αποτελείται από 100 παραγράφους χωρίς τίτλο. Το έργο ξεχωρίζει για την βαθιά του πνευματικότητα, την θεολογική του σαφήνεια, την λιτότητα του λόγου και θεωρείται ως ένα αριστούργημα ποιμαντικής τέχνης και σοφίας.¹⁵⁴ Η βαθιά πνευματικότητα, η αγιότητα και η θεολογική σοφία του κειμένου απορρέουν από τις ποιμαντικές και πνευματικές εμπειρίες του συγγραφέα και πραγματεύονται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την εξάσκηση της ποιμαντικής τέχνης. Ο Λόγος προς τον Ποιμένα είναι ένα πνευματικό εγχειρίδιο των καθηκόντων του ηγουμένου στον οποίο δίνει συμβουλές για την διοίκηση και την πνευματική καθοδήγηση ενός μοναστηριού.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Ιγνατίου Αρχιμ. ό.π., σελ.10.

¹⁵⁵ Χρήστου Γιανναρά ό. π., σελ. 46

Απευθύνεται προς τον ηγούμενο της Ραϊθού Ιωάννη, σοφό και πνευματικό διδάσκαλο, στον οποίο απευθύνει άλλωστε και ολόκληρο το βιβλίο της Κλίμακος, και ξεχωρίζει για τον παραινετικό του χαρακτήρα, την συνεχή χρήση της βιβλικής παράδοσης και της προγενέστερης πατερικής θεολογίας και γραμματείας. Η σπουδαιότητα και η μεγάλη αξία του έργου φαίνονται από την αναφορά που κάνει ο ίδιος ο συγγραφέας «*Εν τῇ μέν κάτω βίβλῳ ἔγωγέ σε, θεσπέσιε, πάντων ἔσχατον τέταχα, ἐν τῇ δε ἄνω σε πέπεισμαι πάντων ἡμῶν προτερένειν εἶπερ ἔστιν ὁ εἰρηκῶς ἀληθῆς, ὡς ἔσονται οἱ ἔσχατοι τῶ φρονήματι, πρῶτοι τῶ ἀξιώματι*»¹⁵⁶

Το έργο αφορά όλη την ορθόδοξη κοινότητα όπως και το βιβλίο της Κλίμακος, γιατί η προσωπικότητα, ο ρόλος, οι αποφάσεις και οι πράξεις του ποιμένα την επηρεάζουν άμεσα, καθώς και η διάκριση μεταξύ ποιμένος και ποιμενομένων είναι σχετική. Όλοι, ακόμη και οι ποιμένες, ποιμαίνονται από κάποιον στον οποίο καταθέτουν τις αμαρτίες, τούς λογισμούς, τους προβληματισμούς τους και από τον οποίο λαμβάνουν συγχώρεση και πνευματική καθοδήγηση. ποιμένες και ποιμαινόμενοι είμαστε όλοι μέλη της λογικής ποιμένης του Αρχιποιμένος Χριστού. Επιπλέον το γεγονός πως ο Άγιος Ιωάννης απευθύνει το έργο του σε μοναχούς δεν έχει και τόσο μεγάλη σημασία καθώς η χριστιανική ζωή των μοναχών και μη διαφέρει ως προς την μορφή, όχι όμως ως προς το περιεχόμενο αφού ο σκοπός παραμένει ο ίδιος.

Είναι ξεκάθαρο στην διδασκαλία του Αγίου Ιωάννου ότι η σωτηρία του ανθρώπου και η θεραπεία των παθών μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την σύμπραξη της θείας χάριτος και της ανθρώπινης θελήσεως. Στην προσέλευση της θείας χάριτος και στον αγώνα κατά των παθών είναι σημαντική η κατάκτηση των αρετών και η πνευματική καθοδήγηση από

¹⁵⁶ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό.π Λόγος εις τον Ποιμένα ΕΠΕ σελ.550.

φωτισμένο και έμπειρο Ποιμένα.¹⁵⁷ Ο σκοπός της ζωής του ανθρώπου σύμφωνα με τον Άγιο Ιωάννη είναι η αναζήτηση του Θεού, η αντιμετώπιση των παθών, η άνοδος από την γη προς τα επουράνια μέσα από την κλίμακα των αρετών, η μίμηση του Χριστού και η ένωση με τον Τριαδικό Θεό. Βασική προϋπόθεση για την επιτυχία του σκοπού αυτού είναι η πνευματική καθοδήγηση από έμπειρο και φωτισμένο ποιμένα που θα διακρίνεται κυρίως από την αρετή της ταπεινοφροσύνης.¹⁵⁸

Ο συγγραφέας δεν ταυτίζει απαραίτητα και απόλυτα τον ποιμένα με τον ιερέα και αυτό πιστοποιείται από την απουσία συγκεκριμένων αναφορών για το συγκεκριμένο θέμα. Ο Ιωάννης θεωρεί πως το μυστήριο της εξομολόγησης πέρα από την κανονική του μορφή, αν λειτουργεί ως διαδικασία εξαγορεύσεως των λογισμών, τηρουμένων των αναλογιών αυτή η εξαγόρευση θεωρείται παραπλήσια με το μυστήριο της εξομολόγησης. Το έργο του Ιωάννη βέβαια απευθύνεται σε μοναχούς, αυτό όμως δεν υποβαθμίζει την μυστηριακή ζωή απέναντι στο χάρισμα αντίθετα δημιουργεί και χτίζει εμπιστοσύνη ανάμεσα στον ποιμένα και τον ποιμενόμενο. *«Κὰν γὰρ προγνώσεως μετέχωμεν, μὴ ἡμεῖς τοῖς σφαλλομένοις σφάλματα προείπωμεν, ἀλλὰ μᾶλλον δι' αἰνιγμάτων αὐτοὺς ἐπὶ τὴν ἐξομολόγησιν προστρεψώμεθα· γίνεται γὰρ αὐτοῖς ἐκ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐξαγορεύσεως, οὐ μετρία συγχώρησις· περισσοτέρας δὲ αὐτοὺς τῆς πρώην καὶ ἐπιμελείας καὶ παρρησίας τῆς πρὸς ἡμᾶς μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν ἀξιῶσωμεν».*¹⁵⁹

Ο Άγιος Ιωάννης που έζησε σαράντα ολόκληρα χρόνια ως ερημίτης και ασκητικός συγγραφέας τονίζει πως το πιο σημαντικό έργο για τον ποιμένα δεν είναι η μοναχική ζωή και πολιτεία αλλά το έργο της σωτηρίας των

¹⁵⁷ Αχιλλέως Πιτσίλκα, *Γένεσις και θεραπεία των παθών κατά την διδασκαλία του Αγίου Ιωάννου της Κλίμακος*, Διδακτορική διατριβή, Λάρισα 1984 σελ. 65

¹⁵⁸ ό. π. σελ. 66

¹⁵⁹ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό.π., *Λόγος εις τον Ποιμένα ΕΠΕ*, σελ.574.

ανθρώπων μέσα από την πνευματική καθοδήγηση, την θεραπεία, και την ιεραποστολή. Μόνο τότε το έργο του ποιμένα ανταποκρίνεται με τον καλύτερο τρόπο στο ποιμαντικό έργο του Χριστού. Από την ασκητική του εμπειρία γνωρίζει πολύ καλά πως ο ποιμένας ο οποίος αναλαμβάνει την μεγάλη ευθύνη και το βαρύ φορτίο να ποιμάνει, να καθοδηγήσει και να διδάξει, ουσιαστικά αναλαμβάνει την ευθύνη να θεραπεύσει τον άνθρωπο που είναι τραυματισμένος από την κυριαρχία των παθών και της αμαρτίας. Η διαποίμανση, η θεραπεία και η πνευματική καθοδήγηση του ανθρώπου απαιτούν από τον ποιμένα καθαρότητα βίου, συντετριμμένη καρδιά, καθαρούς λογισμούς και ζωή γεμάτη από τους καρπούς και την χάρη του Αγίου Πνεύματος.¹⁶⁰ Μόνο μετά την απόκτηση αυτών των πνευματικών χαρισμάτων προτρέπει ο Άγιος Ιωάννης τον ποιμένα να αναλάβει την ποιμαντική δράση, την ποιμαντική ευθύνη και την διακονία της σωτηρίας των ανθρώπων *«Λύτρωσε άλλους σὺ πὸν ἔλυτρώθηκες ἀπὸ τὸν Θεόν. Σὺ πὸν ἐσώθηκες σῶσε αὐτοὺς πὸν ὀδηγοῦνται στὸν θάνατο καὶ μὴ τσιγκουνευθῆς νὰ ἐξαγοράσης αὐτοὺς πὸν φονεύονται ἀπὸ τοὺς δαίμονας. Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγαλύτερο ἔπαθλο τοῦ Θεοῦ, ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἀνθρώπινη ἢ ἀγγελικὴ ἐργασία ἢ θεωρία.»*¹⁶¹

Ο Άγιος Ιωάννης δεν έδωσε την Κλίμακα ως όπλο στα χέρια κενόδοξων και γεμάτων πάθη μοναχών και ανθρώπων ώστε αυτοί εξαιτίας της κακής χρήσης να οδηγηθούν στην απώλεια, αλλά τις πατρικές συμβουλές του και την ποιμαντική του διδασκαλία την έδωσε στα χέρια έμπειρων και σοφών γερόντων ώστε ο καθένας να λαμβάνει ότι, πραγματικά χρειάζεται και να ωφελείται και όχι να κάνει ότι θέλει και ότι φαντάζεται για τον εαυτό του.¹⁶² Ο ποιμένας για να ανταποκριθεί στο δύσκολο έργο του θα πρέπει να έχει ανέβει τις βαθμίδες της πνευματικής τελείωσης, να έχει περάσει με

¹⁶⁰ Δημητρίου Τσολακίδη, ό.π. σελ. 16

¹⁶¹ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό.π. Λόγος εις τον Ποιμένα ΕΠΕ, σελ.572.

¹⁶² Ν. Ξανθόπουλου, ό.π., σελ. 16.

επιτυχία στη ζωή του όλες τις εξετάσεις και τις δοκιμασίες στις οποίες θα υποβάλλει και τα πνευματικά του παιδιά ώστε να μπορεί μέσα από την προσωπική του πείρα να τα βοηθήσει να ξεπεράσουν τα εμπόδια που θα παρουσιαστούν στην διάρκεια του πνευματικού αγώνος.

2.3 Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ποιμένα

Ο Άγιος Ιωάννης έχοντας πλήρη επίγνωση της ευθύνης και του βάρους της πνευματικής καθοδήγησης περιγράφει τον ιδεώδη τύπο ποιμένα που όλοι θα πρέπει να μιμηθούν. Παρουσιάζει την εικόνα του σωστού και καλού ποιμένα και δίνει πολλούς ορισμούς παίρνοντας αφορμή από καθημερινές εικόνες της εποχής του. Έτσι ο ποιμένας που αναλαμβάνει να καθοδηγεί τους ανθρώπους είναι σύμφωνα με τον Άγιο Ιωάννη: ποιμήν, ιατρός, διδάσκαλος, πρεσβευτής, μεσίτης, ανάδοχος και δικαστής. Τα χαρακτηριστικά αυτά γνωρίσματα της προσωπικότητας του έχουν άμεση σχέση και σύνδεση μεταξύ τους καθώς σχετίζονται με την προσφορά, την διακονία και την εργασία του. Παράλληλα με τους ορισμούς αναφέρει και τις αρετές με τις οποίες θα πρέπει ο ποιμένας να είναι στολισμένος. Οι αρετές δείχνουν τον ορθό δρόμο, τον σωστό προσανατολισμό, την γνώση, την προσωπική σχέση και την προσωπική κοινωνία με τον Θεό ενώ συστήνει συγκεκριμένα εργαλεία τα οποία αποτελούν και μεθόδους θεραπείας.¹⁶³

¹⁶³ Δημητρίου Τσολακίδη, ό.π. σελ. 16

Πιο αναλυτικά τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του ποιμένου είναι:

α) Ποιμήν.

«Ποιμήν στην κυριολεξία είναι εκείνος που μπορεί να αναζητήσει και να θεραπεύσει τα απολωλότα λογικά πρόβατα με την ακακία του, τον ζήλο του και την προσευχή του.»¹⁶⁴

Ο Άγιος Ιωάννης προτρέπει τον ηγούμενο αλλά και τον εκάστοτε ποιμένα να καταλάβει ποιο είναι το ύψος της αποστολής που του έχει ανατεθεί και τι απαιτεί η διαποίμανση των ανθρώπων. Παρουσιάζει το τι πρέπει να κάνει, τον ρόλο του, την αποστολή του, την πνευματική του κατάσταση και όλα εκείνα τα γνωρίσματα τα οποία θα πρέπει να στολίζουν την προσωπικότητά του. Με τα λόγια και το παράδειγμά του θα πρέπει να ψάξει, να βρει και να οδηγήσει στην σωτηρία όλες τις ψυχές που του εμπιστεύθηκε ο Θεός. Προτρέπει τον ποιμένα να μην επαναπαύεται και να μην εφησυχάζει ποτέ, αλλά κάθε ώρα, κάθε στιγμή της ημέρας να μεριμνά και να φροντίζει για το ποίμνιό του. Ο λόγος του θα πρέπει να είναι πράος, φωτεινός, χωρίς οργή, χωρίς κακία, χωρίς εκδικητικότητα αλλά γεμάτος νουθεσία, παρηγοριά και διδασκαλία καθώς με αυτό τον τρόπο θα έχει προχωρήσει αρκετά στην πνευματική ζωή.¹⁶⁵ Ο ποιμένας είναι το παράδειγμα προς μίμηση και για τους μοναχούς και για τον κάθε πιστό ξεχωριστά, είναι εκείνος που έχει καταφέρει να ανέβει την κλίμακα των αρετών και ενδιαφέρεται για την πνευματική εξέλιξη και πρόοδο των υπολοίπων, εκείνος που ενδιαφέρεται και μεριμνά για την επάνοδο των απομακρυσμένων μελών της Εκκλησίας, με όπλα την υπομονή, την ακακία, την καρτερία και την προσευχή.

¹⁶⁴ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό. π. Λόγος εις τον Ποιμένα ΕΠΕ, σελ.551

¹⁶⁵ Γιώργου Σταυρόπουλου, «Η προσωπογραφία του Ποιμένα, Ο Ποιμαντικός Κανόνας του Γρηγορίου Διαλόγου, Προϋποθέσεις, πτυχές και προοπτική της περιγραφής του Ποιμένα», Εκδόσεις Αρμός, ΑΘΗΝΑ 2017, σελ. 169

Ο ποιμένας δεν επιζητεί την έξωθεν καλή μαρτυρία και την αγαθή φήμη, αλλά μένει βαθιά προσηλωμένος και συγκεντρωμένος στην πνευματική ζωή και την εσωτερική του καλλιέργεια, ενώ τα προσωπικά χαρίσματα που αποκτά τα καλλιεργεί συνεχώς με την άσκηση αποσκοπώντας στην πνευματική πρόοδο του ποιμνίου του¹⁶⁶ και τα αξιοποιεί για την πρόοδο και την εν Χριστώ προκοπή των ελαχίστων αδελφών την καθοδήγηση των οποίων έχει αναλάβει. Η πορεία και η ποιμαντική του στάση καθορίζονται από τον λόγο του Χριστού προς τους Αποστόλους και ποιμένες Στον οποίο και πρέπει να υπακούει. «Υμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη· οὐδὲ καίουσι λύχνον καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μῶδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ.» (Ματθ. 5, 14-15).

β) Κυβερνήτης

«Κυβερνήτης είναι αυτός που από τον Θεό και τους κόπους του απέκτησε πνευματική δύναμη, και μπορεί όχι μόνο από την τρικυμία αλλά και μέσα από την άβυσσο να ανασύρει και να σώσει το πλοίο.»¹⁶⁷

Ο ποιμένας σύμφωνα με τον Άγιο Ιωάννη είναι κυβερνήτης ψυχών. Η εικόνα του ποιμένα ως κυβερνήτη είναι παρμένη από την ναυσιπλοΐα και δείχνει τους πολλούς και μεγάλους κινδύνους της ασκητικής και νηπτικής ζωής.¹⁶⁸ Η ποιμαντική όπως και η ναυσιπλοΐα είναι για τον Άγιο Ιωάννη τέχνη η οποία κατεργάζεται την σωτηρία και την ασφάλεια των ανθρώπων. Ο ποιμένας θα πρέπει να βρίσκεται σε πνευματική εγρήγορση και να διαθέτει την προσοχή και την ετοιμότητα του κυβερνήτη ενός πλοίου που ταξιδεύει στην ανοιχτή θάλασσα ώστε να αντιμετωπίσει την επίθεση

¹⁶⁶ ό. π. σελ. 172

¹⁶⁷ Ιωάννου του Σιναΐτου, Λόγος εις τον Ποιμένα ό.π., ΕΠΕ, σελ.550

¹⁶⁸ Γιώργου Σταυρόπουλου, ό. π. σελ. 344

των δαιμόνων και των πειρασμών σαν τα κύματα της αγριεμένης και φουρτουνιασμένης θάλασσας.

Ο Κυβερνήτης θα πρέπει σύμφωνα με τον Άγιο Ιωάννη να αγρυπνεί συνεχώς γιατί ο κίνδυνος που ελλοχεύει από τα διάφορα αμαρτήματα που απειλούν τον άνθρωπο, εισέρχονται στο εσωτερικό της ψυχής σαν το νερό που μπαίνει στο πλοίο που βυθίζεται. Τα μικρά και μεγάλα αμαρτήματα απειλούν διαρκώς την ισορροπία, την ασφάλεια και την σωτηρία του ανθρώπου όπως τα κύματα απειλούν την ευστάθεια και την σωστή πλεύση του πλοίου. Με αυτό τον τρόπο ως σοφός Κυβερνήτης και ως θεοδίδακτος ποιμένας με φωτισμό, σύννεση και διάκριση θα μπορεί να γλιτώσει τον άνθρωπο όχι μόνο από την φουρτουνιασμένη θάλασσα των παθών αλλά και να ανασύρει τον μεγαλύτερο αμαρτωλό από τον βυθό της αμαρτίας και την απειλή της κολάσεως.

γ) Ιατρός

«Ιατρός είναι εκείνος που έχει αποκτήσει σωματική και ψυχική ανοσία και δεν χρειάζεται κανένα φάρμακο για την υγεία του.»¹⁶⁹

Ο ποιμένας ορίζεται από τον Άγιο Ιωάννη ως πνευματικός ιατρός. Σε ένα από τα εκτενέστερα κεφάλαια του έργου του ο Ιωάννης αναφέρεται στον ποιμένα ως ιατρό και ως θεραπευτή. Η εικόνα του ποιμένα ως ιατρού-θεραπευτή είναι αυτή που κυριαρχεί σε όλο το κείμενο.

Η κατανόηση και θεώρηση της αμαρτίας ως αστοχίας, ως απομάκρυνσης του ανθρώπου από τον Θεό, ως άρνησης της παρουσίας του Θεού στην ζωή του, τονίζεται ιδιαίτερω από τον συγγραφέα αποκλείοντας έτσι την οποιαδήποτε δικανική ερμηνεία και θεώρηση για την πτώση του ανθρώπου.¹⁷⁰ Μέσα σε αυτό το ορθόδοξο πλαίσιο αντίληψης για την

¹⁶⁹ Ιωάννου του Σιναΐτου, Λόγος εις τον Ποιμένα ό.π., ΕΠΕ, σελ.550

¹⁷⁰ Δημητρίου Αβδελλά, ό.π., σελ. 71.

αμαρτία και το προπατορικό αμάρτημα ο αμαρτωλός αντιμετωπίζεται ως ασθενής που έχει ανάγκη θεραπείας και όχι ως υπόδικος και κατάδικος που διαρκώς βρίσκεται αντιμέτωπος με την απειλή της τιμωρίας. Ο ποιμένας και ιατρός έχοντας πλήρη επίγνωση αυτής της ορθοδόξου θεολογίας προσπαθεί να θεραπεύσει τον κάθε πονεμένο και πάσχοντα άνθρωπο βασιζόμενος όχι στις δικές του ανθρώπινες πτωχικές γνώσεις αλλά στην ενέργεια και την χάρη του Θεού.

Η χρήση ιατρικής ορολογίας, ιατρικών μέσων και θεραπευτικών εργαλείων δείχνουν ακριβώς αυτή την αντίληψη του Αγίου Ιωάννου. Ο πνευματικός ιατρός πρωτίστως θα πρέπει να είναι ο ίδιος πνευματικά και σωματικά υγιής, να έχει αποκτήσει μέσα από τον δικό του προσωπικό αγώνα και την δική του άσκηση ανοσία απέναντι στα πάθη και την αμαρτία ώστε να μην χρειάζεται ο ίδιος καμία θεραπευτική αγωγή, να μπορεί να προσφέρει την ίαση, την θεραπεία, την παρηγοριά και την αγαλλίαση στον πονεμένο και ασθενούντα αδελφό. Ο πνευματικός ιατρός πρέπει να δείχνει πραγματική και όχι υποκριτική αγάπη, πραγματικό και όχι επιφανειακό ενδιαφέρον ώστε ο ασθενής να τον βλέπει, να τον εμπιστεύεται και να χαίρεται.¹⁷¹ Ο ιερός πατήρ τονίζει πολύ το σημείο αυτό γιατί πολλοί όπως αναφέρει επιχειρούν να ποιμάνουν χωρίς να έχουν αναλογισθεί το βάρος του έργου της θεραπείας, χωρίς να έχουν δικές τους προσωπικές αρετές, χωρίς να έχουν καθαρισθεί και χωρίς να έχουν δικά τους προσωπικά βιώματα. *«Μερικοί χωρίς να υπολογίσουν καθόλου πόση εὐθύνη ἔχει τὸ νὰ ἀναλάβουν ὑποτακτικούς, ἐπεχείρησαν ἀπερίσκεπτα νὰ ποιμάνουν ψυχές. Καὶ συνέβη προηγουμένως νὰ διαθέτουν πολὺ πνευματικὸ πλοῦτο, τὸν ὁποῖον ὡς Γέροντες ἐσκόρπισαν στοὺς ἄλλους, καὶ ἀπεχώρησαν ἀπὸ τὴν ὑπεύθυνη αὐτὴ θέσι μὲ ἄδεια τὰ χέρια»¹⁷²*

¹⁷¹ Ιωάννου του Σιναΐτου, Λόγος εις τον Ποιμένα ό.π., ΕΠΕ, σελ.568

¹⁷² ό.π., σελ.566

Ο Άγιος Ιωάννης μέσα από την πνευματική του πείρα και την ασκητική του εμπειρία προσαρμόζει τα θεραπευτικά εργαλεία για την θεραπεία των παθών και προτρέπει την εξατομικευμένη ποιμαντική αντιμετώπιση στον κάθε άνθρωπο ανάλογα με την πνευματική κατάσταση και την ψυχική του υγεία. Τα πάθη που κυριεύουν τον άνθρωπο διακρίνονται σε εξωτερικά και εσωτερικά ενώ το ίδιο συμβαίνει και με τις αρετές καθώς υπάρχει περίπτωση να υπάρχει η εξωτερική αρετή χωρίς την εσωτερική και η καλλιέργεια της εξωτερικής να υπηρετεί ένα εσωτερικό πάθος. Η θεραπεία των παθών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την θεραπευτική σχέση του πνευματικού με τον υποτακτικό, του θεραπευτή με τον ασθενή και είναι μια σχέση διαρκείας που εξαρτάται από την δεξιότητα, την πατρική στάση και την ποιμαντική αντιμετώπιση εκείνου που την εφαρμόζει.¹⁷³

Ο Ιωάννης αναφέρεται με μεγάλη λεπτομέρεια στα θεραπευτικά μέσα και εργαλεία που χρησιμοποιεί ο ποιμένας ως ιατρός. Ουσιαστικά ο ιερός πατήρ καταρτίζει έναν κατάλογο των θεραπευτικών μέσων ο οποίος περιλαμβάνει έμπλαστρο, ιατρικά υγρά, ξυράφια, κολλύρια, σπόγγους, φλεβότομα, θερμοκαυτήρες, αλοιφές, υπνωτικά, μαχαίρι και επιδέσμους.¹⁷⁴ Τα θεραπευτικά αυτά μέσα και υλικά έχουν άμεση σχέση με τα αντίστοιχα πνευματικά εφόδια για την ίαση και την θεραπεία των πνευματικά ασθενών. Ο Άγιος προτρέπει, συμβουλεύει και καθοδηγεί τον ποιμένα με ποιο τρόπο να χρησιμοποιεί τα ιατρικά και θεραπευτικά εργαλεία στην αντιμετώπιση και την θεραπεία της αμαρτίας και των παθών. Έτσι, το έμπλαστρο προτείνει να χρησιμοποιείται στην αντιμετώπιση των εξωτερικών παθών που εκδηλώνονται με την εξωτερική συμπεριφορά και έχουν σχέση με το σώμα. Το ιατρικό υγρό για την ίαση και θεραπεία των εσωτερικών παθών, των ορμών και των αλόγων επιθυμιών που

¹⁷³ Δημητρίου Τσολακίδη, ό. π. σελ.17

¹⁷⁴ Ιωάννου του Σιναΐτου, Λόγος εις τον Ποιμένα ό.π., ΕΠΕ, σελ.554

διαμορφώνουν την προσωπικότητα του ανθρώπου και επηρεάζουν την συμπεριφορά του. Το ξυράφι συμβολίζει την αφύτητα και τον έλεγχο που προέρχεται μέσα από τα λόγια και την διδασκαλία του ποιμένα, γιατί μόνο με τον έλεγχο μπορεί να απαλλαγεί ο άνθρωπος από τις λανθασμένες αντιλήψεις, τον εγωισμό και την υπερηφάνεια που τον διακατέχουν. Το κολλύριο χορηγείται για την αντιμετώπιση και την αφαίρεση όλων των ψυχικών κηλίδων οι οποίες συνδέονται με το πάθος του θυμού και σκοτίζουν το μυαλό και τον νου διαστρεβλώνοντας την λειτουργία τους. Το φλεβότομο είναι η γρήγορη, έγκαιρη και αναγκαία επέμβαση για την θεραπεία των παθών, ο σπόγγος είναι ο ψυχοφελής, απλός και παρηγορητικός λόγος του ποιμένα που γλυκαίνει, ηρεμεί, απαλύνει και παρηγορεί τον ασθενή, ο θερμοκαυτήρ είναι η ποιμαντική και κατευθυντήρια γραμμή που χαράζει ο πνευματικός και το επιτίμιο που θα επιβάλλει στον ασθενή, πάντοτε όμως με αγάπη, η αλοιφή είναι ο παρηγορητικός λόγος του ποιμένα και θα ακουσθεί ως παραμυθία και ως ανακούφιση στον ασθενή, το υπνωτικό είναι η συνεχόμενη εποπτεία, η διαρκής επιτήρηση, η συνεχής υπενθύμιση του βάρους των αμαρτιών από τον πνευματικό ώστε ο άνθρωπος να μην τυφλωθεί από την υπερηφάνεια και να επιστρέψει στην προηγούμενή του κατάσταση. Το μαχαίρι πρέπει να χρησιμοποιείται για την εκκοπή του ιδίου θελήματος, την απέκδυση του παλαιού ανθρώπου και την αποκοπή ενός σαπισμένου μέλους του σώματος ώστε να διαφυλαχθεί το υπόλοιπο σώμα και η υπόλοιπη αδελφότητα.¹⁷⁵

Ο Άγιος Ιωάννης χαρακτηρίζει ως ευτυχισμένο και αξιέπαινο τον πνευματικό εκείνο που θα καταφέρει να πετύχει την ανασία δηλαδή την προσωπική του τελείωση, την ψυχική του σταθερότητα και την αταραξία του μπροστά στην οποιαδήποτε δύσκολη πνευματική κατάσταση βρεθεί

¹⁷⁵ Δημητρίου Τσολακίδη, ό.π. σελ. 18

και κληθεί να αντιμετωπίσει.¹⁷⁶ Είναι εμφανές πως ο Ιωάννης επικροτεί και συνδυάζει την επώδυνη θεραπευτική επίπληξη που συνοδεύεται όμως από λόγια ανακούφισης και παρηγοριάς και οδηγούν στην θεραπεία.¹⁷⁷

δ) Διδάσκαλος

Ο ποιμένας σύμφωνα με τον Άγιο Ιωάννη πρέπει να είναι και διδάσκαλος που καλείται να διδάξει τους μαθητές του με την άνωθεν σοφία. *«Εσύ που εκπαιδεύεις αυτούς που βρίσκονται κάτω, να τους παρέχεις διδασκαλίες από την άνωθεν εξ ύψους σοφία και με τις αισθητές εικόνες και μεθόδους να τους γυμνάζεις στα πνευματικά. Μην ξεχάσεις αυτόν που λέει ότι 'ουκ απ' ανθρώπων ουδέ δι' ανθρώπου την διδασκαλίαν παρέλαβον ή εδιδάχθην' (Γαλ. 1:12), διότι δεν είναι δυνατόν με γήινες διδασκαλίες να θεραπεύσουν ποτέ αυτούς που είναι πεσμένοι στη γη.»*¹⁷⁸

Η θεία οικονομία, το σχέδιο του Θεού για την σωτηρία του ανθρώπου αποτελούν ένα μυστήριο στο οποίο δρα ο ίδιος ο Θεός αλλά συμμετέχει ενεργά και ο άνθρωπος. Ο ποιμένας γίνεται συνεργός του Αρχιεπίσκοπου Χριστού στο έργο της θεραπείας και της σωτηρίας του ανθρώπου ενώ διδάσκοντας την αποκεκαλυμμένη εν Χριστώ αλήθεια γίνεται συνεργός Θεού και τροφοδότης πνευματικής τροφής στους πιστούς.¹⁷⁹ Η διδασκαλία για την βασιλεία του Θεού και την τήρηση των εντολών αποτελούν βασική προϋπόθεση για να φθάσει ο άνθρωπος στην εν Χριστώ τελείωση. Ο ποιμένας δεν είναι απλά ένας διδάσκαλος που μόνο διδάσκει αλλά είναι εκείνος που με τον λόγο του και την διδασκαλία του γεννά και αναγεννά πνευματικά τον άνθρωπο. Ο λόγος και μάλιστα ο διδακτικός λόγος έχει μεγάλη σημασία στην μοναχική ζωή και τον πνευματικό αγώνα του κάθε ανθρώπου και αυτό φαίνεται από τα πολλά παραδείγματα των πατέρων

¹⁷⁶ Ιωάννου του Σιναΐτου, Λόγος εις τον Ποιμένα ό. π., ΕΠΕ, σελ.566

¹⁷⁷ ό. π, σελ.558

¹⁷⁸ ό. π. , σελ.550

¹⁷⁹ Γιώργου Σταυρόπουλου,ό. π. σελ. 71

της ερήμου που όσοι τους πλησίαζαν τους ζητούσαν να ακούσουν ένα λόγο για να σωθούν.¹⁸⁰

Ο διδάσκαλος καλείται να διδάξει τον λαό του Θεού με τον λόγο του Θεού που είναι η πνευματική τροφή, αλλά ταυτόχρονα είναι και η θεραπευτική αγωγή για την θεραπεία των παθών του ανθρώπου. Η διδασκαλία δεν είναι απλώς ένα καθήκον αλλά μια πράξη αγάπης, μια εσωτερική ανάγκη μετάδοσης της εμπειρίας της θείας φιλανθρωπίας και των θείων χαρισμάτων. Η διδασκαλία για την βασιλεία του Θεού και την τήρηση των εντολών αποτελούν βασική προϋπόθεση για να φθάσει ο άνθρωπος στην εν Χριστώ τελείωση. Ο ποιμένας ως διδάσκαλος πρέπει να διδάσκει όχι με λόγια ανθρώπινα και γήινα που δεν έχουν τίποτα να προσφέρουν, αλλά με λόγια γεμάτα από θεϊκή σοφία και αγάπη. Η διακονία του διδασκάλου δεν είναι σύμφωνα με τον Άγιο Ιωάννη εύκολο έργο καθώς ο διδάσκαλος δεν καλείται να διδάξει κάποιες στερεότυπες πληροφορίες θρησκευτικού τύπου και χαρακτήρα, ούτε να επαναλάβει κάποια βιβλικά κείμενα ή χωρία, αλλά καλείται να μεταδώσει ζωή και πνεύμα. Έτσι ο ποιμενόμενος ακούγοντας την διδασκαλία και εφαρμόζοντας τον λόγο του Θεού στην ζωή του καθίσταται ελεύθερος από οποιαδήποτε σωματική και βιωτική επιθυμία που τον κρατάει πεσμένο στη γη. Ο διδάσκαλος οφείλει να αξιοποιεί κάθε ευκαιρία που του παρουσιάζεται και να αναζητά τον καλύτερο τρόπο ώστε και η διδασκαλία του να γίνεται αποδεκτή και ο λόγος του να βρίσκει απήχηση ανάμεσα στους μαθητές του. Έτσι πρέπει να ενεργεί μεθοδικά εξατομικεύοντας την ποιμαντική διδασκαλία του και να την προσαρμόζει στις δεξιότητες, στα χαρίσματα και στις ιδιαίτερες ανάγκες που έχει ο κάθε μοναχός και ο κάθε πιστός.

Στο έργο της διδασκαλίας απαραίτητη είναι η ταπεινοφροσύνη, η αγάπη, η υπομονή, η ηπιότητα και η ανεξικακία καθώς κάνουν τον διδάσκαλο να

¹⁸⁰ π. Ιωάννης Χρυσσαυγής ο. π. σελ. 33

μεταδίδει άφθονα και χωρίς δισταγμό τις θείες αλήθειες, φωτίζοντας τις καρδιές των πνευματικών του παιδιών και προσφέροντας πνευματική καθοδήγηση σε όσους έχουν ανάγκη, ενώ επιπλέον όπως τονίζει ο Άγιος προς τον ποιμένα είναι αναγκαίο να προσεύχεται για όλους ακόμη και για τους αμελείς και ράθυμους.¹⁸¹

ε) Δικαστής

Ο ποιμένας επίσης θα πρέπει να είναι και δικαστής. Ο δικαστής θα πρέπει να έχει καθαρισθεί από τα πάθη ώστε να έχει ορθή κρίση. Η καθαρότητα επιβάλλει την σοβαρότητα, αποτρέπει την ρευστότητα, την αστάθεια και την σύγχυση των λογισμών. Ο ρόλος του δικαστή δεν θα πρέπει να παρασύρει τον ποιμένα στην έπαρση, στην αλόγιστη χρήση εξουσίας και σε έναν υπερβάλλοντα ζήλο κατά την ώρα της κρίσης αλλά αναλογιζόμενος πρώτα τα δικά του αμαρτήματα και πάθη να παραμένει απαθής, ήσυχος, ταπεινός και νηφάλιος.¹⁸²

Στα πλαίσια της εξατομικευμένης ποιμαντικής θα πρέπει να δείχνει διαφορετική αντιμετώπιση σε αυτόν που έρχεται ως κατάδικος από εκείνον που έρχεται ως αθώος αλλά με μεγάλη επιθυμία να υπηρετήσει τον Θεό. Ο ποιμένας δεν πρέπει να εργάζεται την δικαιοσύνη με τον ίδιο τρόπο αλλά με διακριτική επιείκεια έχοντας πάντα στο μυαλό του πως η δικαστική λειτουργία συνδυάζεται με την θεραπευτική. Το δίκαιο δεν το αντέχουν όλοι με τον ίδιο τρόπο ενώ η δικαιοσύνη που απονέμει ο ποιμένας δεν αντιστοιχεί στην ανθρώπινη δικαιοσύνη γι' αυτό και η ίαση γίνεται με βάση τις αντοχές που έχει ο κάθε άνθρωπος.¹⁸³

¹⁸¹ Ιωάννου του Σιναΐτου, Λόγος εις τον Ποιμένα ό.π., ΕΠΕ, σελ.572

¹⁸² Γιώργου Σταυρόπουλου,ό. π. σελ. 196

¹⁸³ Ιωάννου του Σιναΐτου, Λόγος εις τον Ποιμένα ό.π., ΕΠΕ, σελ.574

στ) Πρεσβευτής.

Ο ρόλος του ποιμένα ως πρεσβευτή είναι άμεσα συνδεδεμένος με την αρετή της προσευχής. Ο ποιμένας πρέπει να έχει κατακτήσει την προσευχή η οποία μπορεί να θεραπεύσει τα λογικά πρόβατα από την αμαρτία και να τα λυτρώσει από τον θάνατο, η προσευχή φανερώνει και παρουσιάζει στην ζωή του ποιμένα την παρουσία του Θεού και κατοχυρώνει ένα είδος οικειότητας μεταξύ Θεού και ποιμένα.¹⁸⁴ Η οικειότητα αυτή εξασφαλίζει την παρηγορία σε κάθε είδους αιτήματα ώστε να μπορεί να επιτύχει στο έργο του ως πρεσβευτής. Γι' αυτό θα πρέπει να προσεύχεται ολόθερμα, με καθαρή καρδιά ως οικείος της θείας χάριτος για όλους ακόμη και για τους αμελείς.¹⁸⁵ Ο ποιμένας σε κάθε περίπτωση, σε κάθε δυσκολία θα πρέπει να καταφεύγει στην βοήθεια της έντονης και αδιάλειπτης προσευχής με την οποία θα λαμβάνει τον άνωθεν φωτισμό και ως πρεσβευτής θα μπορεί να αναθέτει την λύση οποιουδήποτε προβλήματος στον Θεό από τον οποίο θα φωτίζεται έμμεσα ή άμεσα για την λύση του.¹⁸⁶

ζ) Ανάδοχος – Μεσίτης.

Ο ποιμένας πρέπει να λειτουργεί ως ανάδοχος των πνευματικών του παιδιών. Η πνευματική αναδοχή προϋποθέτει ολοκληρωτική προσφορά και ολοκληρωτικό δόσιμο της ψυχής του για την ψυχή του άλλου.¹⁸⁷ Η πνευματική αναδοχή από τον ποιμένα έχει να κάνει με τα αμαρτήματα του ανθρώπου είτε αυτά διαπράχθηκαν στο παρελθόν είτε με αυτά που θα διαπραχθούν στο μέλλον. Η αναδοχή απαιτεί μεγάλη πνευματική δύναμη ώστε να οδηγηθούν τα πνευματικά τέκνα στο ορθό δρόμο και να στηριχθούν στην οποιαδήποτε δύσκολη στιγμή της ζωής τους. Παράλληλα

¹⁸⁴ Γιώργου Σταυρόπουλου ό.π., σελ. 185

¹⁸⁵ Ιωάννου του Σιναΐτου, *Λόγος εις τον Ποιμένα* ό.π., ΕΠΕ, σελ.570

¹⁸⁶ Αχιλλέως Πιτσίλκα, ό.π. σελ. 71

¹⁸⁷ Ιωάννου του Σιναΐτου, *Λόγος εις τον Ποιμένα*, ό. π. ΕΠΕ, σελ.566

ο ποιμένας μπορεί να λειτουργήσει και ως μεσίτης στον βαθμό που έχει αποκτήσει την καλώς εννοούμενη οικειότητα με τον Θεό.¹⁸⁸

¹⁸⁸ ό. π. σελ. 554

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΠΑΤΡΟΤΗΤΑ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΙΩΑΝΝΗ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΟΣ

3.1 Οι αρετές του Ποιμένα

Στην ποιμαντική διδασκαλία και τις πνευματικές συμβουλές του Αγίου Ιωάννου είδαμε ότι ο ποιμένας σαν πνευματικός καθοδηγητής δεν δίνει απλώς κάποιες εντολές στο πνευματικό του παιδί αλλά γίνεται συνοδοιπόρος του, το προφυλάσσει από τα πάθη, τις πνευματικές ασθένειες, τους πειρασμούς και το μεταφέρει στους ώμους του.¹⁸⁹ Θέλοντας να τονίσει το πόσο σημαντική είναι για τον ποιμένα η απόκτηση των αρετών συγκρίνει την πνευματική πορεία του ο οποίος με την χάρη του Θεού καταφέρνει και ξεπερνά όλα εκείνα τα εμπόδια που ορθώνονται στον δρόμο του με την πορεία του Μωυσή που οδηγεί τον εκλεκτό λαό του Θεού προς την γη της επαγγελίας.¹⁹⁰

Ο ποιμένας εκτός από τις γενικές αρετές θα πρέπει να διαθέτει και ορισμένες ειδικές αρετές και προϋποθέσεις οι οποίες θα τον στηρίζουν και θα τον συνοδεύουν στην ποιμαντική άσκηση της διακονίας του. Ο πνευματικός πατέρας πρέπει να συμπάσχει με τα πνευματικά του τέκνα σε κάθε αγωνία, σε κάθε πρόβλημα, σε κάθε πειρασμό και να είναι έτοιμος να δώσει ακόμη και την ψυχή του για την σωτηρία του πλησίον του.¹⁹¹ Ο προσωπικός αγιασμός, η απόκτηση των αρετών και η απόκτηση των ουρανίων χαρισμάτων αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά της διδασκαλίας του Αγίου Ιωάννου. Ο ιερός πατήρ υπογραμμίζει και τονίζει ιδιαίτερος μερικές αρετές οι οποίες πρέπει να στολίζουν την ζωή του ποιμένα και είναι απαραίτητες στην ευόδωση και επιτυχία του ποιμαντικού

¹⁸⁹ ό. π., σελ. 578

¹⁹⁰ ό. π., σελ. 584

¹⁹¹ ό. π., σελ. 582

του έργου. Ο εκάστοτε ποιμένας πρέπει να εργάζεται και να ασκείται διαρκώς στην καλλιέργεια των αρετών ώστε να αποκτήσει τον θείο φωτισμό και αγιασμό.

α) Η αρετή της διάκρισης.

Η διάκριση κατέχει ξεχωριστή θέση στον κατάλογο των αρετών, γι' αυτό και ο Ιωάννης αφιερώνει ένα ολόκληρο κεφάλαιο της Κλίμακας για να μιλήσει για αυτή την αρετή. Η διάκριση θεωρείται από τον Άγιο Ιωάννη ιδιαίτερο πνευματικό προσόν, χάρισμα και δωρεά του Αγίου Πνεύματος. Το χάρισμα της διάκρισης γεννιέται στον άνθρωπο από την ταπείνωση, την άσκηση και την υπακοή στο θέλημα του Θεού.¹⁹² Πιο συγκεκριμένα η διάκριση είναι για τον ποιμένα το χάρισμα που του δίνει την δυνατότητα να διακρίνει τις προθέσεις των πνευματικών του τέκνων, να ασκεί το λειτούργημά του με σύνεση, με σοφία και να προσαρμόζει την ποιμαντική του καθοδήγηση ανάλογα με τις προσωπικές ανάγκες και ιδιαιτερότητες του καθενός ξεχωριστά.

Ο Άγιος Ιωάννης τοποθετεί την διάκριση στην κορυφή των αρετών και την ορίζει ως εξής « *διάκρισις, ή τοῡ θείου θελήματος ασφαλής κατάληψις έν παντι καιρῶ, και τόπω, και πράγματι, ήτις ένυπάρχει μόνοις τοῖς καθαροῖς τῇ καρδίᾳ, και τῶ σώματι, και τῶ στόματι*»,¹⁹³ ενώ παράλληλα την διαιρεί σε τρεις κατηγορίες α) των αρχαρίων στην πνευματική ζωή που είναι η σωστή και ορθή επίγνωση του εαυτού τους β) των μεσαίων που είναι η νοερή αίσθηση που διακρίνει χωρίς λάθος το αγαθό σε πραγματικό και φυσικό και το αγαθό από το κακό γ) των τελείων που είναι η γνώση που προέρχεται από την λάμψη του θείου φωτός στην ζωή τους και την λάμψη στην ζωή των άλλων γύρω τους.

¹⁹² Στ. Γιαγκάζογλου, « ο Ανθρωπισμός της Ερήμου» ό. π. σελ. 115

¹⁹³ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό.π. *Λόγος Περί Διακρίσεως*, ΕΠΕ, σελ. 400.

Η διάκριση είναι η νοερή αίσθηση που φωτίζει και ερμηνεύει τις αντιφάσεις της πεσμένης ανθρώπινης φύσεως, που κατευθύνει τον άνθρωπο με την άσκηση να αρνηθεί το φυσικό αγαθό για χάρη του κυρίως αγαθού και να καταλήξει στην γνώση εκείνη που είναι η καθολική και άμεση μετοχή στην αλήθεια του Θεού.¹⁹⁴ «Διάκρισις ἐστιν ἐν μὲν τοῖς εἰσαγομένοις, ἢ τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἀληθῆς ἐπίγνωσις· ἐν τοῖς δὲ μέσοις ἢ τὸ κυρίως ἀγαθὸν ἐκ τοῦ φυσικοῦ, καὶ τοῦ ἐναντίου ἀπταιστώσως διακρίνουσα νοερά αἴσθησις· ἐν τοῖς δὲ τελείοις, ἢ διὰ θείας ἐλλάμψεως ἐνυπάρχουσα γνῶσις, ἣτις καὶ τὰ ἐν ἄλλοις σκοτεινῶς ἐνυπάρχοντα τῷ ἑαυτῆς λύχνῳ καταφωτίζειν ἰσχύουσα.»¹⁹⁵ Η αρετή αυτή είναι ο οδηγός και η σταθερότητα στους δύσβατους δρόμους της πνευματικής ζωής, είναι η φανέρωση της εσωτερικής σταθερότητας που όλα τα φροντίζει και όλα τα οικονομεί. Ο ποιμένας είναι αυτός που γνωρίζει από την δική του ζωή και την δική του πείρα τον δρόμο που οδηγεί στην εν Χριστώ ζωή και αναλαμβάνει να οδηγήσει και τους υπολοίπους αδελφούς στον σωστό αυτό δρόμο. « Ὡσπερ μὴ ἔχων ὁδηγὸν εὐχερῶς ἐν τῇ ὁδῷ πλανᾶται, κἂν λίαν φρόνιμος καθέστηκεν· οὕτως καὶ ὁ αὐτεξουσίως τὴν μοναδικὴν ὁδὸν πορευόμενος, εὐχερῶς ἀπόλλυται, κἂν πᾶσαν τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου ἐπίσταται.»¹⁹⁶

Ο πνευματικός πατέρας πρέπει διαρκώς να αποκαλύπτει το θέλημα του Θεού διεισδύοντας στα βάθη της ύπαρξης του κάθε ανθρώπου, να γίνεται ο ίδιος αποδέκτης του θείου θελήματος και με την διακριτική του παιδαγωγία να αγωνίζεται διαρκώς να αποκαταστήσει το κατ' εικόνα και το καθ' ομοίωσιν του Θεού στον άνθρωπο.¹⁹⁷ Έτσι, βλέπουμε πως η διάκριση που συνιστά ο Άγιος προς τον ποιμένα να την αποκτήσει δεν είναι

¹⁹⁴ Χρήστου Γιανναρά ό. π., σελ. 121

¹⁹⁵ ό. π. σελ. 400

¹⁹⁶ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό.π. *Λόγος Περί Διακρίσεως Γ'*, ΕΠΕ, σελ. 474.

¹⁹⁷ Στ. Γιαγκάζογλου, ό. π. σελ. 117

μια απλή διάκριση του σωστού από το λάθος αλλά κάτι βαθύτερο και ουσιαστικότερο.

Η διάκριση του ποιμένα δεν πρέπει να περιορίζεται στην διάγνωση και την προέλευση των παθών, των σκέψεων, των συναισθημάτων και των λογισμών αλλά στην υπόδειξη, την θεραπεία και την σωστή αντιμετώπιση όλων των εμπαθών καταστάσεων. Με αυτόν τον τρόπο η διάκριση δεν είναι απλώς μια διαδικασία δικανικής τακτοποίησης αλλά μια διαδικασία εσωτερικής αυτογνωσίας. Το θεραπευτικό έργο του ποιμένα μέσα από την αρετή της διάκρισης γίνεται καρπός, χάρισμα και δωρεά του Αγίου Πνεύματος. Παρότι όμως η διάκριση είναι χάρισμα του Αγίου Πνεύματος έχει απόλυτη εξάρτηση από την θέληση και την συνέργεια του ανθρώπου στον βαθμό εκείνο που ο άνθρωπος αγωνίζεται να αγιάσει το σώμα του και να κρατήσει καθαρή την συνείδησή του.¹⁹⁸ *« ὁ σκοπὸς ἐν πᾶσι ζητεῖται παρὰ Κυρίου, καὶ ἐν τοῖς κατεπεύγουσι, καὶ ἐν τοῖς ἀναβάλλεσθαι ὀφείλουσι. Πάντα γὰρ τὰ καθαρὰ προσπαθείας καὶ παντὸς μολυσμοῦ, κυρίως διὰ Κύριον, καὶ οὐ δι' ἕτερόν τινα γινόμενα, εἰ καὶ οὐ πάντως ἀγαθὰ, ἀλλ' ὅμως καὶ εἰς ἀγαθὸν ἡμῖν λογισθήσονται.»*¹⁹⁹

Η απαραίτητη αυτή αρετή που χρειάζεται ο ποιμένας για να σκέφτεται και να πράττει ορθά, είναι το λυχνάρι της ψυχής και του σώματος που τον βοηθά να αποφασίζει σωστά, να ξεχωρίζει κάθε κακό, κάθε πάθος και κάθε λογισμό που οδηγεί στην απομάκρυνση και τον χωρισμό από τον Θεό. Είναι αυτή που προσφέρει την ικανότητα και την δυνατότητα στον πνευματικό να εισέρχεται στο ανεξερεύνητο βάθος της καρδιάς του κάθε ανθρώπου, να την φωτίζει με το φως του Ευαγγελίου και να κατανοεί ακόμη και αυτά τα πάθη που είναι πολύ καλά κρυμμένα και πολλές φορές ούτε ο ίδιος δεν τα γνωρίζει. *«Ἐν δυσὶν ὄμμασιν αἰσθητοῖς φωτίζεται τὸ σῶμα,*

¹⁹⁸ ὁ. π. σελ. 120

¹⁹⁹ Ιωάννου του Σιναΐτου, ὁ.π. *Λόγος Περί Διακρίσεως Β'*, ΕΠΕ, σελ. 440.

καὶ ἐν νοητῇ, καὶ ὄρατῇ διακρίσει ὀφθαλμοὶ τῆς καρδίας λαμπρύνονται.»²⁰⁰
 Γίνεται λοιπόν κατανοητό πως ο ποιμένας δεν πρέπει να βασίζεται στα δικά του προσόντα και στις δικές του δυνατότητες αλλά στον φωτισμό και την έμπνευση του Αγίου Πνεύματος από το οποίο λαμβάνει την διάκριση να ξεχωρίζει, να κρίνει, να αξιολογεί τις ανθρώπινες πράξεις και αδυναμίες και να τις οδηγεί στην κάθαρση, στον φωτισμό και στον αγιασμό.

β) Η αρετή της ταπείνωσης

Η ταπείνωση ως αρετή δεν είναι ανεξάρτητη αλλά συνδέεται άμεσα και προέρχεται από τις άλλες αρετές. Η ταπείνωση γεννά την διάκριση μέσα από την οποία ο άνθρωπος καταλαβαίνει πως είναι κτίσμα και ως κτίσμα είναι απόλυτα εξαρτημένος από τον Δημιουργό του και χωρίς αυτόν δεν μπορεί να καταφέρει τίποτα από μόνος του.

Εκείνος ο ποιμένας που θέλει να κατευθύνει την ζωή του και την ύπαρξή του στον δρόμο του Θεού, αλλά να οδηγεί και τους άλλους προς τον ίδιο δρόμο πρέπει να αποβάλλει κάθε αρνητικό στοιχείο, κάθε ίχνος εγωισμού και υπερηφάνειας και να προσπαθεί καθημερινώς και διαρκώς να αποκτήσει την αρετή της ταπείνωσης, όχι με βία και καταστάσεις σκυθρωπές αλλά με την δική του θέληση του και συνεργία.²⁰¹ Ο ποιμένας στην ζωή του πρέπει να αγωνίζεται διαρκώς να απομακρύνει το πάθος της υπερηφάνειας και να αποκτήσει την αρετή της ταπείνωσης, επίσης πρέπει συνεχώς να καθοδηγείται από τους λόγους του Χριστού «μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρᾶος εἰμὶ καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ»²⁰² και να θυμάται διαρκώς πως τα πνευματικά του χαρίσματα και τα δικά του κατορθώματα ανήκουν

²⁰⁰ Ιωάννου του Σιναΐτου, ὁ.π., *Λόγος Περί Διακρίσεως Β'* ΕΠΕ, σελ. 464

²⁰¹ Αχιλλέως Πιτσίλκα ὁ. π. σελ.112

²⁰² Ματθ. 11, 29

αποκλειστικά στον Θεό, καθώς το Άγιο Πνεύμα δεν εκβιάζει την ανθρώπινη θέληση.²⁰³

Ταπείνωση για τον Άγιο Ιωάννη σημαίνει η προσαγωγή ολοκλήρου του ανθρώπου στον Θεό, η εγκατάλειψη της ζωής του στην χάρη και την αγάπη του Θεού με μόνη ελπίδα την επιστροφή του ανθρώπου στον κατά φύσιν προορισμό του. «Ὁ τὴν ἑαυτοῦ σάρκα βουληθεὶς πολεμῆσαι, ἢ νικῆσαι ἐξ ἑαυτοῦ, εἰς μάτην τρέχει. Ἐὰν γὰρ μὴ Κύριος καταλύσῃ οἶκον σαρκός, καὶ οἰκοδομήσῃ οἶκον ψυχῆς, εἰς μάτην ἠγγρύπησε, καὶ ἐνήστευσεν ὁ καταλύων.»²⁰⁴

Η ταπείνωση ως προϋπόθεση της ασκήσεως και της ποιμαντικής διακονίας είναι η αναγνώριση της σχέσης και της εξάρτησης με τον αληθινό Θεό και Δημιουργό και η αναφορά της κτίσεως στον Κτίστη.²⁰⁵ Το πιο βασικό, σημαντικό και αληθινό κριτήριο για την πνευματική πατρότητα είναι η ταπείνωση γιατί δίνει την δυνατότητα στον ποιμένα να γνωρίζει πως είναι το ίδιο εξίσου αμαρτωλός με το πνευματικό του παιδί το οποίο συμβουλεύει και καθοδηγεί.²⁰⁶ Η ταπείνωση είναι ο πραγματικός θησαυρός που στολίζει τον ποιμένα, είναι η χάρη που κοσμεί την ψυχή και μπορούν να μιλήσουν γι' αυτή μόνο όσοι μέσα από την πείρα τους και τον αγώνα τους την δοκίμασαν και την απέκτησαν. «Ταπεινοφροσύνη ἐστὶ ἀνώνυμος χάρις ψυχῆς, μόνοις εὐώνυμος· τοῖς τὴν πείραν εἰληφόσιν, ἄφραστος πλοῦτος Θεοῦ ὀνομασία, καὶ χορηγία»²⁰⁷. Αδιαμφισβήτητο γεγονός αποτελεί πως ο Θεός ζητά από τον άνθρωπο και πολύ περισσότερο από τον ποιμένα να είναι ταπεινός όχι εξωτερικά αλλά εσωτερικά, να έχει καρδιά καθαρή, ταπεινή και συντετριμμένη «καρδίαν συντετριμμένην καὶ

²⁰³ ό. π. σελ. 112

²⁰⁴ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό. π., *Λόγος Περί Αγνείας* ΕΠΕ, σελ. 278

²⁰⁵ Χρήστου Γιανναρά ό. π., σελ. 127

²⁰⁶ ό. π. σελ.562

²⁰⁷ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό.π., *Λόγος Περί Ταπεινοφροσύνης*, ΕΠΕ, σελ. 395

τεταπεινωμένην»²⁰⁸ γιατί μόνο έτσι μπορεί να καθαρισθεί, να φωτισθεί και να προσελκύει το έλεος του Θεού διώχνοντας μακριά τις πονηρές επιθέσεις από τις φάλαγγες των δαιμόνων.

γ) η αρετή της απάθειας.

Η απάθεια είναι μια άλλη αρετή που πρέπει να κοσμεί την ζωή του ποιμένα. Είναι η κατάσταση της τελειότητας και του αγιασμού στην οποία κατορθώνει να φθάσει ο άνθρωπος μέσα από τον δρόμο της ορθοδόξου ασκήσεως και του αγιασμού. Ο Άγιος Ιωάννης στην διδασκαλία του θεωρεί την απάθεια ως το τέλειο, ως το κατεξοχήν θετικό επίτευγμα. «αὕτη οὖν ἡ τελεία τῶν τελείων ἀτέλεστος τελειότης»²⁰⁹ Η αρετή της απάθειας είναι η άρνηση των αμαρτωλών επιθυμιών και των πονηρών προκλήσεων, είναι ο πλουτισμός σε αρετές και η πρόοδος στην κατάσταση του αγιασμού.²¹⁰ Ο Ιωάννης τοποθετεί την απάθεια στο εικοστό ένατο σκαλοπάτι της Κλίμακος και την ορίζει με εκφράσεις μυστικής εμπειρίας. «Ἐχει μὲν γὰρ τὸ στερέωμα τοὺς ἀστέρας κάλλος, ἡ δὲ ἀπάθεια τὰς ἀρετὰς κόσμον· οὐδὲν γὰρ ἕτερόν τι ἔγωγε ἀπάθειαν ὑπέιληφα εἶναι· ἀλλ' ἡ ἐγκάρδιον νοὸς οὐρανόν, τὰς τῶν δαιμόνων πανουργίας, ἀθύρματα λοιπὸν λογιζόμενον.»²¹¹

Η απάθεια δεν είναι ένα ασκητικό ιδεώδες ή ένα ατομικό ξεχωριστό κατόρθωμα αλλά το επιδιωκόμενο τέλος της ζωής της Εκκλησίας, το πλήρωμα του ανθρωπίνου προσορισμού.²¹² Αυτή προσφέρει την δυνατότητα στον ποιμένα να αντιμετωπίζει και να αγαπά όλους τους ανθρώπους χωρίς διακρίσεις, χωρίς προϋποθέσεις, μιμούμενος τον ίδιο τον Θεό. Όπως ο Θεός είναι από την φύση του αγαθός και απαθής και αγαπά όλους τους ανθρώπους εξίσου το ίδιο, κατά τον ίδιο τρόπο και ο απαθής ποιμένας

²⁰⁸ Ψαλμ. 50, 19

²⁰⁹ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό.π., *Λόγος Περί Απαθείας*, ΕΠΕ, σελ. 530

²¹⁰ Χρήστου Γιανναρά ό. π., σελ. 170

²¹¹ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό.π., *Λόγος Περί Απαθείας*, ΕΠΕ, σελ. 530

²¹² Χρήστου Γιανναρά ό. π., σελ. 175

πρέπει να αγαπά όλους τους ανθρώπους, και τους ενάρετους και τους αμαρτωλούς χωρίς καμία απολύτως διάκριση. Με την απάθεια ο ποιμένας κερδίζει τον φωτισμό του Αγίου Πνεύματος χωρίς τον οποίο δεν μπορεί να οδηγήσει το ποίμνιό του στην ένωση και την κοινωνία με τον Τριαδικό Θεό. Εκείνος που επιθυμεί να φτάσει στην αληθινή γνώση του Θεού πρέπει να είναι ελευθερωμένος από τους δεσμούς των παθών. Ο εμπαθής ποιμένας δεν μπορεί να καθοδηγεί εμπαθείς ανθρώπους, γιατί τότε μοιάζει σαν το λιοντάρι που βόσκει τα πρόβατα.²¹³

Η αρετή της απάθειας βοηθά τον ποιμένα στο έργο της θεραπείας των πνευματικών νοσημάτων γιατί είναι φοβερό και άσχημο για τον ιατρό να νιώθει αηδία και αποστροφή όταν αντικρύζει τις πληγές του ανθρωπίνου σώματος, πιο φοβερό όμως είναι όταν ο πνευματικός ιατρός προσπαθεί να θεραπεύσει τις πνευματικές πληγές μένοντας ο ίδιος στην εμπάθεια, γι' αυτό και μακαρίζει εκείνο τον ποιμένα που θα κατακτήσει την απάθεια. *«Μακαρία και άξιέπαινη για τους ιατρούς ή «άνανυσία» και για τους Ηγουμένους ή απάθεια. Διότι οί μὲν πρῶτοι, ἐφ' ὅσον δὲν αἰσθάνονται ναυτία και ἀηδία, χωρίς κόπο θὰ ἐπιχειρήσουν τὴν θεραπεία κάθε δυσωδίας. Καὶ οἱ δεῦτεροι πάλι κάθε νεκρωμένη ψυχὴ θὰ μπορέσουν νὰ τὴν ἀναστήσουν.»*²¹⁴

Ο ποιμένας θα πρέπει να μένει απαθής γιατί αλλιώς ο κίνδυνος που κρύβει η εμπάθεια για την απώλεια ψυχών είναι μεγάλος. *« Δὲν εἶναι σωστὸ ὁ λέων νὰ βόσκη πρόβατα. Παρομοίως δὲν εἶναι ἀσφαλὲς ἕνας πὺν εἶναι ἀκόμη ἐμπαθὴς νὰ κυβερνᾷ ἄλλους ἐμπαθεῖς»*²¹⁵ Η καθολική ένωση του ανθρώπου με τον Θεό οδηγεί στην απάθεια της φύσεως. Η απάθεια γίνεται μια κατάσταση φυσική που στόχο έχει να οδηγήσει τον άνθρωπο στον κατά φύση προορισμό του, ο οποίος είναι η ένωση και η κοινωνία με τον Θεό παρ' όλη την παραμονή στα δεδομένα της φύσεως. Η απάθεια δεν πρέπει να

²¹³ Ιωάννου του Σιναΐτου, *Λόγος εις τον Ποιμένα*, ό. π. ΕΠΕ, σελ.564

²¹⁴ ό. π. σελ. 555

²¹⁵ ό. π. σελ. 565

ταυτίζεται με την αδυναμία του ανθρώπου να αμαρτήσει, με μια στέρηση και απειρία του πάθους αλλά με την αναγέννηση της φύσεως και την απελευθέρωση από το πάθος.²¹⁶

Κάθε προσπάθεια άσκησης και αγώνα μέσα στην ζωή της Εκκλησίας και στην ζωή του κάθε χριστιανού ξεκινάει από την εμπάθεια και αποβλέπει πάντοτε στην απάθεια. Έτσι αν και κοινός σκοπός και προορισμός όλων όσων αγωνίζονται είναι να φθάσουν στην τελείωση και την απάθεια εν τούτοις δεν το κατορθώνουν όλοι γιατί η απάθεια είναι χάρισμα και όχι προϋπόθεση της σωτηρίας. « Οὐ πάντες μὲν ἀπαθεῖς γενέσθαι δυνατόν· πάντες δὲ σωθῆναι καὶ Θεῶ διαλλαγῆναι οὐκ ἀδύνατον. »²¹⁷

Ο Άγιος Ιωάννης γνωρίζει πολύ καλά πως η θεραπεία και η πνευματική καθοδήγηση των ανθρώπων δεν είναι έργο ανθρώπινο αλλά έργο πρωτίστως θεϊκό που απαιτεί όμως απαραίτητα την συνέργεια του ανθρώπου, γι' αυτό πολλές φορές η Θεία χάρις ενεργεί και θαυματουργεί μέσα από γέροντες άπειρους και γεμάτους πάθη. «Πρέπει καὶ σὺ καὶ ὅλοι νὰ ἐξετάσωμε τὸ ἐξῆς: Μήπως ἡ θεία Χάρις οἰκονόμησε νὰ γίνουιν μέσῳ ἡμῶν πάρα πολλὰ θαυμαστὰ πράγματα, ὄχι ἀπὸ τὴν ἰδική μας καθαρότητα (καὶ ἀγιότητα), ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πίστι τῶν ὑποτακτικῶν. Ἄλλωστε καὶ πολλοὶ ἐμπαθεῖς (καὶ ἀμαρτωλοὶ Γέροντες) ἐθαυματούργησαν μὲ τὸν τρόπο πὺν προανεφέρθη.»²¹⁸ Ο ποιμένας που ζει την απάθεια κάνει τα πάντα ώστε να οδηγήσει στην σωτηρία τον υποτακτικό του, γνωρίζει πότε είναι ωφέλιμο να ταπεινωθεί μπροστά του και πότε όχι, γνωρίζει πότε η δική του συμπεριφορά θα προσφέρει ωφέλεια και πότε θα τον βλάψει. «Ὁ Γέροντας δὲν πρέπει οὔτε πάντοτε νὰ ταπεινῶνεται παράλογα οὔτε πάντοτε νὰ ἐξυψῶνῃ τὸν ἑαυτό του ἀπερίσκεπτα»²¹⁹

²¹⁶ Χρήστου Γιανναρά ό. π. σελ.179

²¹⁷ Ιωάννου του Σιναΐτου, *Λόγος περί Διακρίσεως Α'*, ό. π. ΕΠΕ, σελ.426

²¹⁸ Ιωάννου του Σιναΐτου, *Λόγος εις τον Ποιμένα*, ό. π. ΕΠΕ, σελ.567

²¹⁹ ό. π. σελ. 562

δ) η αρετή της αυτογνωσίας

Απαραίτητη αρετή για την επιτυχία του ποιμαντικού έργου είναι η αυτογνωσία. Η αποτελεσματικότητα και η επιτυχία του έργου του ποιμένα προϋποθέτει την γνώση των δυσκολιών μέσα από την απόκτηση της δικής του πνευματικής εμπειρίας. Ο ποιμένας που δεν έχει αυτογνωσία είναι εκτεθειμένος στις μεθοδείες και τις πλάνες του διαβόλου. Δημιουργείται έτσι η ανάγκη μιας συνεχούς και αδιάλειπτης αυτογνωσίας η οποία προέρχεται μέσα από την συνεχή αυτοεξέταση του ποιμένα και βοηθά στην διατήρηση της δικής του πνευματικής και ψυχικής συγκρότησης.

Η αυτογνωσία για τον ποιμένα δεν είναι μια θεωρητική υπόθεση με ηθικό νόημα και σημασία, αλλά μια πρακτική υπόθεση απαραίτητη για την επιτέλεση της ποιμαντικής του διακονίας. Για να οδηγηθεί ο ποιμένας στην αυτογνωσία θα πρέπει να έχει πραγματική γνώση του εαυτού του, αληθινή ταπείνωση και συντριβή καρδιάς. Ο συνετός ποιμένας πρέπει να γνωρίζει πως για να φθάσει στην τελειότητα έχει πολύ δρόμο να διανύσει, και το μέτρο σύγκρισης είναι μόνο ο τέλειος και άναρχος Θεός. Έτσι αποκτά την γνώση του εαυτού του την οποία ο Άγιος Ιωάννης παρομοιάζει με την σπορά σε χωράφι αγαθό, καλό, έφορο και γόνιμο και ο καρπός αυτής της καλλιέργειας είναι η ταπεινοφροσύνη. *«Ο έαυτὸν ἐπιγνούς ἐν πάση αἰσθήσει ψυχῆς, ἐπὶ τὴν γῆν ἔσπειρεν· οὐκ ἔστι γὰρ μὴ οὕτως σπείραντας ταπεινοφροσύνην ἀνθῆσαι»*.²²⁰

Με την αυτογνωσία ο ποιμένας αναγνωρίζει την ασθενή φύση του, τις περιορισμένες δυνατότητές του, τα ανθρώπινα όριά του και συναισθανόμενος την ευθύνη με αγάπη, φόβο και σεβασμό τοποθετεί τον εαυτό του απέναντι στον Θεό, όπως με αγάπη και συναίσθηση

²²⁰ Ιωάννου του Σιναΐτου, *Λόγος περί Ταπεινοφροσύνης*, ό. π. ΕΠΕ, σελ.412

τοποθετείται απέναντι στον πλησίον. «ὁ ἑαυτὸν ἐπιγνούς κατείληφε φόβου Κυρίου ἔννοιαν, διὰ δὲ ταύτης βαδίσας εἰς πύλην ἀγάπης ἔφθασε»²²¹.

Με την αρετή αυτή δίνεται η δυνατότητα στον ποιμένα να διδάσκει, να κρίνει, να θεραπεύει και να καθοδηγεί με διάκριση, σύνεση και καλοσύνη ξεχωρίζοντας το καλό από το κακό, το ωφέλιμο από το επιζήμιο ώστε η κρίση του να μην είναι βλαβερή και καταστροφική για κανέναν. « Ἄς εἶναι καὶ αὐτὴ μία ἀπὸ τῆς προσευχῆς τοῦ Ἡγουμένου: νὰ κατορθώση νὰ συμμετέχη στὸν πόνο καὶ στὶς διαθέσεις κάθε ἀδελφοῦ ἀνάλογα μὲ τὴν τάξι καὶ ἀξία τοῦ καθενός. Γιὰ νὰ μὴ τὸ πάθη ὅπως ὁ Ἰακώβ καὶ βλάβη πολὺ, τόσο αὐτὸν πὸν ἀγαπᾶ, ὅσο καὶ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς συμμαναστάς. Αὐτὸ δὲ συνήθως τὸ παθαίνουν οἱ Ἡγούμενοι, ὅταν δὲν ἔχουν ἀκόμη τελείως γυμνασμένες τὶς πνευματικὲς αἰσθήσεις (Ἐβρ. ε' 14), ὥστε νὰ ξεχωρίζουν τὸ καλὸ, τὸ κακὸ καὶ τὸ ἐνδιάμεσο».²²²

ε) η αρετή της αγάπης

Η αγάπη, η κορωνίδα των αρετών είναι απαραίτητη για στον ποιμένα για την πραγμάτωση του έργου του, αλλά και για την γνώση του Θεού. Η αγάπη του Ευαγγελίου δεν είναι μια ιδέα, δεν είναι ένα απλό συναίσθημα που συνοδεύεται από ενθουσιασμό, δεν είναι μια έννοια αλλά είναι η σαρκωμένη, η εσταυρωμένη και θυσιαστική αγάπη, είναι ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός. Ο ποιμένας που καλείται να Τον μιμηθεί πρέπει να έχει ως πρότυπο τον Ιησού και ως οδοδείκτη την θυσιαστική αγάπη που απορρέει από τον Σταυρό ώστε να μπορεί « τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι» (Εβρ. 2,18), να μπορεί να προσφέρει στο ποίμνιό του αλλά και στον κάθε συνάνθρωπο ξεχωριστά. Ο Θεός αγάπησε τόσο πολύ τον άνθρωπο που έστειλε τον μονογενή Του Υιό να σαρκωθεί, να σταυρωθεί και να αναστηθεί προκειμένου να τον σώσει από την απώλεια και την καταστροφή. Η άκρα

²²¹ ό. π. σελ. 412

²²² Ιωάννου του Σιναΐτου, ό.π., Λόγος εις τον Ποιμένα ΕΠΕ, σελ. 556

ταπεινώση και η κένωση του Χριστού είχε ένα και μοναδικό σκοπό την σωτηρία του ανθρώπου. Η αγάπη του Θεού δεν έχει όρια επομένως και η αγάπη του ποιμένα θα πρέπει να είναι δίχως όρια και ως μοναδικό μέτρο σύγκρισης θα πρέπει να έχει το πρόσωπο του Χριστού.

Με την αρετή της αγάπης ο ποιμένας καταφέρει να απαλλαγεί πρωτίστως από κάθε πάθος, να θεραπεύσει τα δικά του πάθη, αλλά και τα πάθη των άλλων και έχοντας ως μοναδικό μέτρο την αγάπη για την οποία ο Χριστός σταυρώθηκε να γίνεται φορέας αυτής της εν Χριστώ αγάπης.²²³ «Ποιμένα ἀληθινόν ἀποδείξει ἀγάπη· δι' ἀγάπην γάρ ὁ ποιμὴν ἐσταυρώθη λείως ὁ ἰατρός ὀφείλει τὰ πάθη ἐκδύσασθαι»²²⁴

Η αγάπη είναι το μοναδικό και πραγματικό κριτήριο με το οποίο ο ποιμένας μετρά την διακονία του αλλά και την ίδια του την ζωή. Η αγάπη που πηγάζει και προέρχεται από τον Θεό αρχίζει από τον ποιμένα και μεταδίδεται σε κάθε μέλος του ποιμνίου του. Αυτή κινεί το σώμα της Εκκλησίας και δίνει την απαραίτητη δύναμη για την επίτευξη της πληρότητας από όλα τα μέλη της. Μεγάλη σημασία έχει ο λόγος του Χριστού που τονίζει την αγάπη ως το μοναδικό εκείνο σημείο αναγνώρισης των μαθητών του. «ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις»²²⁵ Η ζωή του ποιμένα συνεχώς θα πρέπει να διαπνέεται από τον λόγο και το παράδειγμα του Χριστού ο οποίος πολλές φορές ἔλεγε στους μαθητές του «ἐγὼ δέ εἰμι ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς ὁ διακονῶν»²²⁶ και πως στο κόσμο δεν ήρθε για να εξουσιάζει, αλλά ούτε και να επιβληθεί με την βία. «καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν».²²⁷

²²³ ὁ. π. σελ. 556

²²⁴ ὁ.π., σελ. 558

²²⁵ Ἰωαν. 13, 35

²²⁶ Λουκ. 22,27

²²⁷ Μαρκ. 10,45

Η αρετή της αγάπης βοηθά τον ποιμένα να συμπεριφέρεται προς τον οποιοδήποτε άνθρωπο με πραότητα, με ανεξικακία και με γλυκύτητα. Πρέπει να γνωρίζει ακριβώς τον τρόπο με τον οποίο θα συμπεριφέρεται στον κάθε άνθρωπο ακόμη και σε αυτόν που στέκεται εχθρικά απέναντι του. Από την αγάπη θα αντλεί την δύναμη όταν τον λοιδορούν να ευλογεί, όταν τον βλασφημούν να νουθετεί, όταν τον διώκουν να ανέχεται και να υπομένει τον διωγμό με ανεξικακία. Σε κάθε στιγμή της ζωής του ο ποιμένας θα πρέπει να θυμάται τον λόγο του Αποστόλου Παύλου «τύπος γίνου τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πνεύματι, ἐν πίστει, ἐν ἀγνείᾳ».²²⁸

Το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουμε είναι πως ο ποιμένας πρέπει να εστιάζει στην κορωνίδα όλων των αρετών την αγάπη, γιατί μόνο με την αγάπη θα κερδίσει την εκτίμηση και την εμπιστοσύνη των ανθρώπων. Η επιτυχία και η καρποφορία του ποιμαντικού του έργου θα πραγματοποιηθεί μόνο αν καταφέρει να δημιουργήσει αληθινή σχέση με το ποίμνιό του χτισμένη πάνω στην ειλικρίνεια και στο ενδιαφέρον που προσφέρει η αληθινή αγάπη.

ε) η αρετή της υπακοής

Απαραίτητη αρετή για την επίτευξη του έργου της θεραπείας είναι η υπακοή. Ο ποιμένας για να μεταδώσει την υπακοή στο πνευματικό του παιδί θα πρέπει να την ζει και να την βιώνει ο ίδιος ώστε να καταφέρει τον κάθε άνθρωπο να νιώθει άνετα και οικεία απέναντί του. Η υπακοή είναι η οδός εκείνη που οδηγεί απευθείας στην σωτηρία και στα ψηλότερα στάδια της πνευματικής ζωής. Τον δρόμο της υπακοής τον βάδισε πρώτος ο Χριστός με την υπακοή του στο θέλημα του Θεού Πατέρα φθάνοντας μέχρι τον σταυρικό θάνατο. Η υπακοή οδηγεί τον κάθε άνθρωπο να απαρνηθεί

²²⁸ Α' Τιμ. 4, 12

το δικό του θέλημα, να αποφύγει το πάθος της υπερηφάνειας και να αποκτήσει την ταπείνωση η οποία είναι μια από τις κεντρικές εισόδους της θείας χάριτος στην ζωή του ανθρώπου «Υπακοή ἐστι μνήμα θελήσεως, καὶ ἔγερσις ταπεινώσεως».²²⁹

Η αρετή αυτή προϋποθέτει την απόταξη του ιδίου θελήματος που έχει ως συνέπεια την πνευματική άνοδο και την αληθινή ταπείνωση η οποία δεν πρέπει να είναι τυπική και εξωτερική, αλλά εσωτερική και βιωματική και να στηρίζεται στην αγάπη και την πίστη. Η εκκοπή του θελήματος μέσα από την υπακοή στην πραγματικότητα είναι θεραπεία του αρρωστημένου θελήματος μέσα από το θέλημα του Θεού, γιατί με την αποταγή του δικού του θελήματος ο άνθρωπος αποδεικνύει πως πλέον στην ζωή του απόλυτος και υπέρτατος νόμος είναι το θέλημα του Θεού. Η υπακοή που καλλιεργείται με αγάπη και ταπείνωση ελευθερώνει τον άνθρωπο από τα δεσμά και την δουλεία της αμαρτίας και τον συνδέει με το Θεό. Με την υπακοή ο άνθρωπος προσφέρει την ελευθερία του στον Θεό που ο ίδιος του χάρισε και ο Θεός χαρίζει στον πιστό όχι μόνο την αρχική ελευθερία που του παρείχε, ούτε την δυνατότητα επιλογής μεταξύ καλού και κακού αλλά την απόλυτη και χωρίς περιορισμούς ελευθερία για την συμμετοχή στην δόξα της βασιλείας Του.

3.2 Οι πράξεις και το έργο του Ποιμένα

Μετά την εξέταση της προσωπικότητας των αρετών και των ρόλων που δίνει για τον ποιμένα ο Άγιος Ιωάννης θα προσπαθήσουμε να δούμε τις πράξεις και τις ενέργειες στις οποίες τον κατευθύνει. Μέσα από την φλογερή του πίστη, την βαθιά του πνευματικότητα και την μεγάλη του αγάπη για τον κάθε άνθρωπο που πάσχει και υποφέρει από την πνευματική δουλεία της αμαρτίας, προσπαθεί να δώσει απαντήσεις, λύσεις

²²⁹ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό.π., *Λόγος περί Υπακοής* ΕΠΕ, ο. π. σελ. 80

και κατευθύνσεις προς τον εκάστοτε ποιμένα για την σωστή πνευματική καθοδήγηση των πιστών. Ο ιερός πατήρ παραλληλίζει την πνευματική δουλεία από τον διάβολο, την αμαρτία και τον θάνατο, με την δουλεία των Ισραηλιτών από τον Φαραώ στην χώρα της Αιγύπτου. Η αμαρτία και τα πάθη βασανίζουν τον άνθρωπο, τον κάνουν να υποφέρει και τον οδηγούν στην απόγνωση. Ο άνθρωπος χαρακτηρίζεται από τον Ιωάννη ως ένα ασθενές πρόβατο που υποφέρει και έχει ανάγκη την βοήθεια του ποιμένου. «ὁ καλὸς ποιμὴν θὰ ζωογονήσῃ καὶ θὰ θεραπεύσῃ τὰ ἀρρωστημένα πρόβατα»²³⁰ Ο ποιμένας δεν είναι υποχρεωμένος να δεχθεί στην ποίμνη του ή κάτω από την πνευματική του πατρότητα τον οποιοδήποτε έρχεται προς αυτόν.²³¹ Μπορεί κατά την κρίση του να στείλει κάποιους από τους υποτακτικούς του σε άλλους ποιμένες εάν κρίνει πως κοντά τους θα υπάρξει μεγαλύτερη καρποφορία και καλύτερη εξέλιξη στην πνευματική τους ζωή.²³² Μετά την ανάληψη της διαποίμανσης των λογικών προβάτων ο ποιμένας θα πρέπει να τα παρακολουθεί άγρυπνα και με πολλή προσοχή, ιδιαίτερα τις στιγμές που είναι κουρασμένα καθώς τότε κινδυνεύουν περισσότερο από τις επιθέσεις των πνευματικών λύκων.²³³

Πολλές φορές κατά την διάρκεια της διακονίας του θα κληθεί και θα αναγκαστεί να χρησιμοποιήσει και να μεταχειρισθεί τρόπους και μέσα που ίσως δεν ταιριάζουν με την ιδιότητά του, είναι αναγκαία όμως για την επίτευξη της σωτηρίας των πνευματικών του τέκνων, για παράδειγμα η προσποίηση του θυμού και της αυστηρής επίπληξης με σκοπό να τα προφυλάξει και να τα συνετίσει. Σε κάθε περίπτωση όμως ο ίδιος θα πρέπει να παραμείνει απαθής γιατί σε διαφορετική περίπτωση αυτή η προσποίηση μπορεί να τον παρασύρει στο πάθος του θυμού. Αυτό βέβαια είναι πολύ

²³⁰ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό.π., *Λόγος εις τον Ποιμένα* ΕΠΕ, ό. π. , σελ.551

²³¹ ό. π. , σελ.576

²³² ό. π., σελ. 576

²³³ ό. π. σελ. 552

επικίνδυνο και για την δική του πνευματική του κατάσταση αλλά και πολύ άσχημο θέαμα για το πνευματικά του τέκνα, αφού η εικόνα του οργισμένου ποιμένα είναι η ίδια με το άσχημο θέαμα της αλεπούς ανάμεσα στις όρνιθες. Γι' αυτό τονίζει ο Άγιος Ιωάννης τίποτα δεν είναι πιο άσχημο από τον ποιμένα που οργίζεται γιατί η μεν αλεπού ταράζεται και φονεύει όρνιθες, ο ποιμένας όμως ταράζεται και φονεύει λογικές ψυχές.²³⁴ Μια άλλη προτροπή που δίνει προς τον ποιμένα ο Άγιος Ιωάννης είναι πως θα πρέπει πολλές φορές να προσλαμβάνει ως δικά του τα πάθη και τα αμαρτήματα που αφορούν τους άλλους ώστε να μην νιώθει ο εξομολογούμενος υπερβολική ντροπή για τα δικά του αμαρτήματα.²³⁵

Ο ποιμένας οφείλει να αντιμετωπίζει με πολλή διάκριση αυτούς που καθοδηγεί. Η ποιμαντική του στάση πρέπει να είναι τέτοια ώστε να βλέπει και να διακρίνει ποιον έχει απέναντί του, σε ποια ψυχική και πνευματική κατάσταση βρίσκεται και αναλόγως να διαμορφώνει την διδασκαλία του και τις ποιμαντικές του συμβουλές. Έτσι όσοι από τους αδελφούς αισθάνονται πως βρίσκονται σε απόγνωση και απελπισία σε αυτούς θα πρέπει να παρουσιάζει την μοναχική ζωή ως «Χρηστόν ζυγόν και ελαφρόν φορτίον» (Ματθ. ια', 30) ενώ όσοι διακατέχονται από τα αισθήματα του εγωισμού και της υπερηφάνειας, σε αυτούς θα πρέπει να μιλάει για την «στενή και τεθλιμμένη οδό. (Ματθ. ζ, 14).²³⁶

Βασική και εξαιρετικά σημαντική προτροπή του Αγίου Ιωάννου προς τον ποιμένα είναι η αντιμετώπιση των ποιμενομένων με αγάπη ενώ μερικές φορές θα πρέπει να τους αντιμετωπίζει και με πολλή αυστηρότητα. Ο ποιμένας θα πρέπει να τους ελέγχει συνεχώς «ευκαίρως- ακαίρως» (Β' Τιμ. 4,2) όπως τονίζει ο Απόστολος Παύλος στην Β' προς Τιμόθεον επιστολή του, δηλαδή και όταν δέχονται με ευχαρίστηση και χωρίς γογγυσμό την

²³⁴ ό. π. σελ. 564

²³⁵ ό. π. σελ. 558

²³⁶ ό. π. σελ. 560

παρατήρηση και τον έλεγχο, αλλά και όταν με τον έλεγχο πικραίνονται η στενοχωρούνται, γιατί μόνο έτσι θα έρθει σ' αυτούς η πνευματική προκοπή και η κατά Χριστόν τελείωση.²³⁷ Και αν παρόλα αυτά κάποιιοι παραμένουν σκληροί και πονηροί χωρίς να καρποφορούν πνευματικά τότε θα πρέπει να τους απομακρύνει για το καλό όλης της κοινότητας.²³⁸ Επιπλέον όσοι χωρίς σεβασμό αντιμιλούν θα πρέπει να τους επιτιμά με βαριές επιπλήξεις ακόμη και αν τους πικραίνει πολύ με τους εξευτελισμούς, καθώς με αυτό τον τρόπο θα εμπνεύσει τον φόβο και στους υπολοίπους και η τιμωρία του ενός θα γίνει αιτία σωφρονισμού των υπολοίπων.²³⁹ Ο ποιμένας θα πρέπει να έχει κερδίσει την αρετή της υπομονής, αφού όλα θα πρέπει να τα δέχεται και να τα υπομένει εκτός από την ανυπακοή των πνευματικών του παιδιών.²⁴⁰ Γιατί είναι προτιμότερο ένεκα της ανυπακοής να διώξει κάποιον από την κοινότητα παρά να τον αφήσει να κάνει το θέλημά του.²⁴¹

Σε πολλές περιπτώσεις ο ποιμένας θα πρέπει να ταπεινώνει τον εαυτό του, σε άλλες όμως να τον εξυψώνει κατά το παράδειγμα του Αποστόλου Παύλου.²⁴² Σε αυτή την περίπτωση ο ποιμένας θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός γιατί ο Κύριος πολλές φορές έκρυψε από τα μάτια των υποτακτικών μερικά ελαττώματα του προεστώτος, εκείνος όμως λανθασμένα τα αποκάλυψε και κλόνησε μέσα τους την εμπιστοσύνη προς το πρόσωπό του.²⁴³ Θα πρέπει επίσης να φροντίζει για τον τρόπο με τον οποίο τα λογικά πρόβατα της ποιμνής του Χριστού σχετίζονται μεταξύ τους. Έτσι για παράδειγμα ο Άγιος Ιωάννης διδάσκει και παροτρύνει τον ποιμένα να ασκεί, να ετοιμάζει και να γυμνάζει τους υποτακτικούς του ώστε να είναι μεταξύ τους ακέραιοι και ειλικρινείς.²⁴⁴ Επίσης προειδοποιεί

²³⁷ ό. π. σελ. 558

²³⁸ ό. π. σελ. 558

²³⁹ ό. π. σελ. 560

²⁴⁰ ό. π. σελ. 572

²⁴¹ ό. π. σελ. 578

²⁴² ό. π. σελ. 562

²⁴³ ό. π. σελ. 562

²⁴⁴ ό. π. σελ. 568

τον ποιμένα να είναι πολύ προσεκτικός στο ενδεχόμενο ο διάβολος να χρησιμοποιήσει ως όπλο τους ράθυμους αδελφούς για να οδηγήσει στην καταστροφή τους πρόθυμους και αγωνιστές.²⁴⁵ Αυτό έχει μεγάλη σημασία γιατί η πνευματική καθοδήγηση και η συμβουλή δεν εξαντλείται ούτε πραγματώνεται μέσα από την ατομική σχέση του ποιμένα με τον καθένα ξεχωριστά, αλλά πραγματοποιείται μέσα στα πλαίσια της κοινότητας.

Ο Άγιος Ιωάννης αναφέρεται και στο μυστήριο της εξομολογήσεως και τονίζει πως ο ποιμένας δεν επιτρέπεται να κοινοποιεί όλα όσα του εμπιστεύονται και του εξομολογούνται τα πνευματικά του τέκνα. Δεν πρέπει ποτέ να γίνει η αιτία ώστε να ανακοπεί η χαρά και ο ενθουσιασμός τους ούτε να τους φέρει σε δυσκολία γιατί τότε θα τους αναγκάσει να πέσουν σε ανίατη ασθένεια.²⁴⁶ Επιπλέον εάν είναι φωτισμένος από τον Θεό και διαθέτει προορατικό χάρισμα δεν πρέπει να αποκαλύπτει εκείνος τα σφάλματα των άλλων αλλά να τους παρακινεί να τα λένε οι ίδιοι ώστε να λάβουν πλούσια την συγχώρεση.²⁴⁷ Τους απλούς και ευθείς αδελφούς δεν θα πρέπει να τους κάνει με δική του υπαιτιότητα πονηρούς και πολύπλοκους στους λογισμούς τους, αλλά θα πρέπει να φροντίζει να μεταβάλλει τους πονηρούς σε αγαθούς πράγμα πολύ δύσκολο να επιτευχθεί.²⁴⁸ Μέσα από την προσευχή και την άσκηση θα πρέπει να αποκτήσει μεγάλη πνευματική δύναμη ώστε να μπορεί να βοηθά τον κάθε αδελφό που μέσα από την μοναχική ζωή, μέσα από την υπακοή και την ταπείνωση, θέλει να βαδίσει την στενή και τεθλιμμένη οδό που οδηγεί στην πνευματική τελείωση.²⁴⁹

²⁴⁵ ό. π. σελ. 568

²⁴⁶ ό. π. σελ. 574

²⁴⁷ ό. π. σελ. 574

²⁴⁸ ό. π. σελ. 578

²⁴⁹ ό. π. σελ. 578

3.3 Η σχέση του ποιμένα με τα λογικά πρόβατα

Σύμφωνα με τον Άγιο Ιωάννη δεν είναι αρκετό ο ποιμένας να φτάνει μόνος του στον φωτισμό και την αγιότητα αλλά θα πρέπει να φροντίζει ώστε τα μέλη της ποιμνής του να εμπνέονται από αυτόν και να τον ακολουθούν με πίστη και εμπιστοσύνη. Η επισήμανση αυτή του Αγίου είναι πολύ σωστή γιατί ο κάθε άνθρωπος είναι λογικός και ελεύθερος και δεν είναι δυνατόν να οδηγηθεί στην σωτηρία χωρίς την θέλησή του. Έτσι όσο τα μέλη της εκκλησίας ακολουθούν συνεχώς και εκούσια τον ποιμένα παραμένουν ασφαλή και στον ποιμένα δίνεται η δυνατότητα να μπορεί να τα ελέγχει και να τα παρακινεί ώστε να μην μένουν πίσω στην πνευματική ζωή εξαιτίας των παθών, της σκνηρίας και της γαστριμαργίας.²⁵⁰ Εξάλλου και μόνο η παρουσία και η θέα του ποιμένα φέρνει την ίδια χαρά που έχει ο ασθενής όταν βλέπει τον γιατρό έστω και αν δεν έχει καμία ωφέλεια στην υγεία του από αυτόν.²⁵¹

Η συνεργασία των λογικών προβάτων με τον ποιμένα είναι απαραίτητη γιατί από μόνος του δεν μπορεί να καταφέρει τίποτα, ούτε ο κυβερνήτης μπορεί να σώσει μόνος του το πλοίο χωρίς την συνεργασία με τους ναύτες, ούτε ο ιατρός μπορεί να θεραπεύσει τον ασθενή χωρίς την εμπιστοσύνη και την φανέρωση της πληγής ή του τραύματος.²⁵² Αυτό δείχνει πως ο ποιμένας θα προτείνει την λύση και ο πιστός θα την δεχθεί στο μέτρο που θέλει και επιθυμεί την θεραπεία του. Γιατί όσοι κυριεύθηκαν από τα πάθη και δεν θέλησαν να θεραπευθούν άφησαν τις πληγές τους να σαπίσουν και πολλές φορές οδηγήθηκαν ακόμη και στον θάνατο.²⁵³ Σημαντική επίσης είναι η αφοσίωση των πνευματικών τέκνων προς τον ποιμένα γιατί όσο περισσότερο βλέπει την αφοσίωση προς το πρόσωπό του τόσο πιο πολύ

²⁵⁰ ό. π. σελ. 552

²⁵¹ ό. π. σελ. 552

²⁵² ό. π. σελ. 552

²⁵³ ό. π. σελ. 560

οφείλει να προσέχει την εξωτερική και εσωτερική του συμπεριφορά καθώς αντιλαμβάνεται πολύ καλά πως όλοι τον θεωρούν ως το απόλυτο πρότυπο, σαν την αρχέτυπη εικόνα και τα λόγια του και τις πράξεις του τις θεωρούν νόμο και κανόνα για την ζωή τους.²⁵⁴Υπάρχουν φορές αναφέρει ο Άγιος Ιωάννης που τα πρόβατα κατευθύνουν τον ποιμένα στον κατάλληλο τρόπο της θεραπείας τους. Πολλοί ασθενείς καλόγνωμοι γνωρίζοντας την αδυναμία τους και την δειλία τους παρακάλεσαν τους γιατρούς να τους δέσουν και παρά την θέλησή τους με την βία να τους θεραπεύσουν, γιατί το «μέν πνεύμα ήταν πρόθυμο» για την ελπίδα της αιώνιας ζωής αλλά «η σάρκα ήταν ασθενής» εξαιτίας των αμαρτωλών συνηθειών και πράξεων του παρελθόντος, γι' αυτό λέει ο Άγιος Ιωάννης «παρακάλεσα τους ιατρούς να πεισθούν και να υπακούσουν σε αυτούς».²⁵⁵

Πολλές φορές, συνεχίζει ο ιερός Πατήρ, γίνονται θαύματα όχι όμως εξαιτίας της καθαρότητας των ποιμένων αλλά εξαιτίας της πίστης των υποτακτικών, γι' αυτό και πολλοί ποιμένες οι οποίοι ήταν κυριευμένοι από το πάθος της εμπάθειας θαυματουργήσαν με αυτό τον τρόπο.²⁵⁶ Επίσης υπάρχουν και σπάνιες περιπτώσεις σύμφωνα με το Άγιο Ιωάννη που εμπαιθείς γίνονται ποιμένες υποτακτικών απαθών με αποτέλεσμα εξαιτίας της ντροπής που ένιωσαν να περιορίσουν τα πάθη τους και με αυτό τον τρόπο η εμπαιθής διακονία τους έγινε αιτία απαθείας.²⁵⁷

3.4 Το μυστήριο της Μετανοίας

Η μετάνοια είναι για τον Άγιο Ιωάννη σπουδαία και απαραίτητη για την πνευματική ζωή γι' αυτό και αφιερώνει ένα ολόκληρο κεφάλαιο για να μιλήσει γι' αυτήν. Το πόσο σημαντική την θεωρεί φαίνεται από τους δώδεκα ορισμούς που δίνει γι' αυτήν. Η μετάνοια ως ένα απαραίτητο

²⁵⁴ ό. π. σελ. 556

²⁵⁵ ό. π. σελ. 558

²⁵⁶ ό. π. σελ. 564

²⁵⁷ ό. π. σελ. 562

στοιχείο της ποιμαντικής επιστήμης και της θεραπευτικής μεθόδου, προϋποθέτει την εκούσια και χωρίς βία αλλαγή, την διόρθωση και την μεταστροφή του ανθρώπου, όπως επίσης και τον θεραπευτικό-ιαματικό ρόλο του ποιμένου στην θεραπεία του βασανισμένου και τραυματισμένου ανθρώπου. Σύμφωνα με την διδασκαλία του Αγίου Ιωάννου η μετάνοια προσεγγίζεται σε μια διαλεκτική ανάμεσα στο πένθος και την ανάπαυση, πένθος για την απώλεια της σχέσης με τον Θεό και ανάπαυση για την διαδικασία ανεύρεσης αυτής της σχέσης που αποκαλύπτεται με την διαρκή προσευχή.²⁵⁸ Γι' αυτό και αναφέρει σχετικά με την μετάνοια. « Μετάνοιά ἐστὶν ἀνάκλησις βαπτίσματος. Μετάνοια, ἐστὶ συνθήκη πρὸς Θεὸν δευτέρου βίου. Μετάνοιά ἐστὶ ταπεινώσεως ἀγοραστής. Μετάνοιά ἐστὶ σωματικῆς κατακλήσεως διηνεκῆς ἀνελπιστία. Μετάνοιά ἐστὶ αὐτοματόκριτος λογισμὸς, καὶ ἀμέριμος αὐτομέριμος. Μετάνοιά ἐστὶ θυγάτηρ ἐλπίδος, καὶ ἄρνησις ἀνελπιστίας. Μετανοῶν ἐστὶ κατάδικος ἀκαταίσχυντος. Μετάνοιά ἐστὶ διαλλαγή Κυρίου, διὰ τῆς τῶν ἐναντίων τοῖς πταίσμασιν ἀγαθῶν ἐργασίας. Μετάνοιά ἐστὶ συνειδότης καθαρισμὸς. Μετάνοια ἐκούσιος πάντων τῶν θλιβερῶν ὑπομονή»²⁵⁹

Με αυτό τον τρόπο η μετάνοια δεν είναι κάτι το οποίο γίνεται μια φορά και ολοκληρώνεται αλλά είναι μια συνεχόμενη αναζήτηση ώστε να ξαναβρεθεί η χαμένη σχέση μεταξύ Θεού και ανθρώπου και η οποία δίνει άλλο νόημα, στην ζωή και του μοναχού και του κάθε πιστού. Η μετάνοια όπως την περιγράφει ο Ιωάννης οδηγεί τον κάθε άνθρωπο στην πραγματική γνώση του εαυτού του μακριά από οποιαδήποτε δικανική θεώρηση της αμαρτίας και οποιαδήποτε ατομικιστική ενοχή.²⁶⁰ Ο άνθρωπος ελεύθερος από την δουλεία των παθῶν πρέπει να βαδίζει τον δρόμο της πνευματικής ανόδου και προόδου. Μέσα από το μυστήριο της

²⁵⁸ Δημητρίου Αβδελλά ό. π. , σελ. 74

²⁵⁹ Ιωάννου του Σιναΐτου, ό.π., *Λόγος περί Μετανοίας* ΕΠΕ, ο. π. σελ. 152

²⁶⁰ Χ. Γιανναρά. , ό. π. σελ.37

εξομολογήσεως προσπαθεί να βρει τον τρόπο να βαδίζει τον δρόμο της μετάνοιας αποκαλύπτοντας τα τραύματά του, εξαγορεύοντας τους κρυφούς λογισμούς του ώστε να λάβει την απαιτούμενη θεραπεία και την σωστή πνευματική καθοδήγηση.

Η θεραπευτική μέθοδος που προτείνει ο Άγιος Ιωάννης βασίζεται στην μετάνοια ως ανάκληση του βαπτίσματος. Το βάπτισμα εγκεντρώνει τον κάθε πιστό στον θάνατο και την Ανάσταση του Χριστού και με την διαρκή μνήμη του θανάτου προσπαθεί να κερδίσει την Βασιλεία των Ουρανών. Η διαρκής μνήμη του θανάτου κυρίως από τους μοναχούς έχει θεραπευτικές κατευθύνσεις και προεκτάσεις, γιατί η συνεχής ενθύμηση της κρίσης του Θεού για τα σφάλματα και τα παραπτώματά τους, η διαρκής συναίσθηση του πρόσκαιρου αυτής της ζωής, οδηγούν στο πένθος, στην μεγαλύτερη προσοχή, στην συνέπεια, στην εντονότερη άσκηση και στον πνευματικό αγώνα.²⁶¹ Μόνο η σκέψη της αιωνίου ζωής προσφέρει ελπίδα και νόημα στην ζωή του μοναχού ώστε συνεχώς να καλλιεργεί την μετάνοια. Με αυτό τον τρόπο κανείς δεν δικάζεται αλλά προσδοκά και περιμένει το έλεος του Θεού, εφόσον η άσκηση και η μετάνοια έχει διορθώσει τα πάθη και τα λάθη του παρελθόντος. Έτσι γίνεται απολύτως κατανοητό πως η θεραπεία των παθών του κάθε ανθρώπου μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την σχέση του ποιμένα με τον υποτακτικό στην οποία ο καθένας έχει τον ρόλο που του αναλογεί, ο ποιμένας την ευθύνη για την θεραπεία της πνευματικής ασθένειας με τα διάφορα θεραπευτικά μέσα και εργαλεία και ο υποτακτικός την ανάληψη του βάρους της αστοχίας και της αμαρτίας.²⁶²

²⁶¹ Δημητρίου Αβδελλά ό. π. , σελ. 77

²⁶² ό. π. σελ. 78

3.5 Η σπουδαιότητα της ποιμαντικής του Αγίου Ιωάννου στην σημερινή εποχή

Η σπουδαιότητα της ποιμαντικής διδασκαλίας του Αγίου Ιωάννου στην σημερινή εποχή είναι επίκαιρη και αναγκαία όσο ποτέ άλλοτε. Η σημερινή εποχή διακρίνεται για τον ατομικισμό, την κενοδοξία, την φιληδονία, την εφήμερη δόξα, τον υπερκαταναλωτισμό και την προσπάθεια πλουτισμού με τον οποιοδήποτε τρόπο. Ο σύγχρονος άνθρωπος ζει σε ένα περιβάλλον που διαρκώς μεταβάλλεται κοινωνικά, κοινωνιολογικά, οικονομικά, πολιτικά, πολιτισμικά και στο οποίο κυριαρχεί η παγκοσμιοποίηση η οποία καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την κοινωνική, οικονομική και διοικητική οργάνωση της κάθε χώρας. Ο άνθρωπος της σημερινής εποχής ψάχνει να βρει τρόπους που θα δώσουν νέο νόημα στην ιστορία, στον κόσμο, στην ίδια του την ζωή ενώ ταυτόχρονα προσπαθεί ο ίδιος να δώσει λύσεις και να βρει απαντήσεις σε όλα τα προβλήματα που του παρουσιάζει ο σύγχρονος κόσμος και πολιτισμός. Σε αυτό το περιβάλλον που κυριαρχεί ο πλουραλισμός, η Ορθόδοξη θεολογία και η χριστιανική ποιμαντική καλούνται να αναλάβουν ενεργό ρόλο, ώστε να καταθέσουν νέες και ολοκληρωμένες προτάσεις που θα δώσουν νέο νόημα στον κόσμο, στην ιστορία και στον άνθρωπο. Η Εκκλησία θα πρέπει να δώσει μια νέα ερμηνευτική θεώρηση στην χριστιανική ανθρωπολογία που ως κύριο στόχο της θα έχει να δώσει νέο νόημα στην ζωή του σύγχρονου ανθρώπου αλλά και να θέσει σε διάλογο τις αγωνίες και τα προβλήματά του.²⁶³

Το μήνυμα της Ορθόδοξης θεολογίας προς τον σημερινό άνθρωπο είναι το ίδιο μήνυμα του Ευαγγελίου που απευθύνεται στον άνθρωπο της κάθε εποχής, *«Με τη Σάρκωση Του ο Λόγος του Θεού προσέλαβε ολόκληρη την ανθρώπινη φύση και καλεί στη Βασιλεία Του τους πάντες, χωρίς εξαίρεση,*

²⁶³ Στ. Γιαγκάζογλου, *«Το νόημα της ορθόδοξης ανθρωπολογίας σήμερα»*, Θεολογία, Τεύχος 3, 2013, σελ. 3.

χωρίς διάκριση φυλής, γλώσσας, καταγωγής. Τελικά η παγκοσμιότητα του Ευαγγελίου του Ιησού Χριστού υπερβαίνει ακόμα και τη σφαίρα του πανανθρώπινου, επεκτείνεται σε όλη την κτίση, στην οποία οργανικά ο άνθρωπος μετέχει»²⁶⁴ Η ποιμαντική καθοδήγηση και η χριστιανική διαπαιδαγώγηση στην σημερινή εποχή πρέπει να περιλαμβάνει την ανάπτυξη, την θέληση για αλλαγή της ζωής μας, του περιβάλλοντος και της κοινωνίας που όλοι μας ζούμε. Όταν δεν υπάρχει αλλαγή στην ζωή του ανθρώπου, στα πάθη, στις αδυναμίες, στις παραλείψεις, όταν δεν υπάρχει άνοδος προς τα ανώτερα πνευματικά στάδια τότε υπάρχει στασιμότητα. Τι είναι εκείνο όμως που μπορεί να παρακινήσει τον άνθρωπο της σημερινής εποχής προς την αλλαγή όχι μόνο της ζωής του αλλά κυρίως της πνευματικής του καταστάσεως;

Διαβάζοντας με πολλή προσοχή τα κείμενα των Ευαγγελίων θα παρατηρήσουμε πως ο Χριστός χρησιμοποιούσε μια διδακτική και ποιμαντική μέθοδο, κυρίως μέσα από τις παραβολές που με την αλληγορική και συμβολική γλώσσα, τις εικόνες μέσα από την καθημερινή ζωή, παρουσίαζε στους ανθρώπους της εποχής εκείνης με απλό αλλά ταυτόχρονα και πρωτοποριακό τρόπο τα μεγαλεία της Βασιλείας του Θεού και τους έφερνε πιο κοντά σε αυτή. Μια άλλη μέθοδος που ακολουθούσε ο Χριστός ήταν η εξατομικευμένη διαδικασία προσέγγισης των ανθρώπων. Το ίδιο έκαναν και οι Πατέρες της Εκκλησίας όπως και ο Άγιος Ιωάννης της Κλίμακος. Στην ποιμαντική διδασκαλία για την πνευματική ζωή είναι δεδομένο πως πρέπει να υπάρχει εξέλιξη, άνοδος των βαθμίδων της πνευματικής ζωής καθώς ο πιστός πρέπει να αναπτύσσεται πνευματικά, να μεγαλώνει και συνεχώς να μεταβάλλεται.

²⁶⁴ Αναστασίου Γιαννουλάτου Αρχιεπισκόπου Τιράνων και πάσης Αλβανίας, «Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία. Μελετήματα Ορθοδόξου προβληματισμού», Εκδ. Ακρίτας, Ν. Σμύρνη 2005, σελ. 252.

Σύμφωνα με τον Άγιο Ιωάννη και το κατά πόσο επίκαιρο είναι το έργο του στην σύγχρονη εποχή θα μπορούσαμε να πούμε πως έργο του εκάστοτε ποιμένα είναι να βοηθήσει τον άνθρωπο να αναγνωρίζει τις ενέργειες του Θεού μέσα στην δική του ζωή, στον δικό του χώρο γνώσης και μέσα στα πλαίσια των δικών του δυνατοτήτων. Στην σημερινή εποχή υπάρχει μια διαρκής άρνηση προς την πνευματική ζωή, μια ισοπέδωση των αξιών, των ηθικών αρχών, των ιδανικών. Σε μια τέτοια εποχή η οποία εξελίσσεται αρνητικά για τον σύγχρονο άνθρωπο οφείλει η Εκκλησία και ο χριστιανισμός να θέσουν εκ νέου τις αρχές της αγάπης, της ταπείνωσης, της υπακοής και της διακονίας που τόσο πολύ τονίζει ο Άγιος Ιωάννης και τόσο πολύ λείπουν από την ζωή και την καθημερινότητα των ανθρώπων. Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός πως αυτές οι φωτισμένες συμβουλές, οι οδηγίες και οι διδασκαλίες των Πατέρων δύσκολα γίνονται αποδεκτές από το σκληρό και απάνθρωπο καπιταλιστικό σύστημα που προάγει και προωθεί την φιληδονία και τον ανταγωνισμό. Ο σύγχρονος άνθρωπος όμως σήμερα είναι κουρασμένος και τραυματισμένος από τα πολλά του προβλήματα και τα πάθη του και ψάχνει να βρει μια ανάπαυση, μια ξεκούραση, μια αναψυχή. Ψάχνει να βρει την θεραπεία της ψυχής του γιατί γνωρίζει πως εκεί είναι το κέντρο του προβλήματος. Μπορεί να ψάξει να βρει την λύση και την θεραπεία στους ειδικούς. Πρέπει όμως να γνωρίζει πως η Ορθόδοξη Θεολογία έχει την δική της θεραπευτική επιστήμη η οποία προφυλάσσει την ψυχική υγεία των ανθρώπων. Και αυτό το επιτυγχάνει με την βοήθεια και την ενέργεια της θείας χάριτος καθώς και με την συνεργασία της θείας και της ανθρώπινης θελήσεως.

Κύριο ενδιαφέρον και μέλημα της Εκκλησίας είναι η πνευματική αναγέννηση του ανθρώπου, η νοσηματοδότηση της υπάρξεώς του, η πνευματική του προκοπή και η εν Χριστώ σωτηρία του. Πολύ σημαντική για την ζωή του κάθε ανθρώπου είναι η συνύπαρξη με τον πλησίον ο

οποίος είναι πλασμένος κατ' εικόνα Θεού. Ο δρόμος για την συνύπαρξη των ανθρώπων, για την αποδοχή της διαφορετικότητας και της εξωστρέφειας είναι ο δρόμος του διαλόγου που περνά μέσα από την ποιμαντική διδασκαλία. Στις προκλήσεις της σημερινής εποχής η Εκκλησία οφείλει να συντονίσει όλες τις δυνάμεις της σε μια κοινή πορεία ώστε να υπάρχει κοινή αντιμετώπιση του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης. Η σύγχρονη εποχή και το ρεύμα της παγκοσμιοποίησης δεν θεωρούν και δεν αποδέχονται τον άνθρωπο ως πρόσωπο, αλλά ως άτομο, ως αριθμό ο οποίος τρομοκρατείται και ταλαιπωρείται συνεχώς από την παντός είδους κοινωνική και πολιτική τρομοκρατία. Ο άνθρωπος της σημερινής εποχής έχει απόλυτη ανάγκη την ησυχία που προσφέρει η ένωσή του με το Θεό, έχει ανάγκη την άσκηση, τον πνευματικό αγώνα, την άρνηση της τρέλας του κόσμου, την αποδοχή του θείου θελήματος, την εκκοπή των παθών και την απόκτηση των αρετών. Έχει ανάγκη την τριπλή αποταγή που διδάσκει ο Άγιος Ιωάννης, δηλαδή την αποταγή των πραγμάτων και των ανθρώπων, της κενοδοξίας και του δικού του θελήματος.

Η αδιάλειπτη προσευχή, η ησυχία και η άσκηση είναι αυτά τα οποία έχει ανάγκη ο σύγχρονος άνθρωπος ώστε να μπορεί να πλησιάσει τον Θεό, να δώσει απαντήσεις στα υπαρξιακά του ερωτήματα και αυτό μπορεί να το πετύχει μέσα από μια ήρεμη και σωστή πνευματική καθοδήγηση από ένα σοφό και φωτισμένο ποιμένα. Ο σύγχρονος ποιμένας πρέπει να έχει στραμμένο το ενδιαφέρον του στην εις βάθος μελέτη των υπαρξιακών προβλημάτων που απασχολούν τον σύγχρονο άνθρωπο με προοπτική να του προσφέρει απαντήσεις και να του δώσει λύσεις.²⁶⁵ Στην εποχή μας ο λόγος για άσκηση, για προσευχή, για υπακοή, για αγάπη χωρίς ανταλλάγματα, για διάκριση και πνευματικότητα μοιάζει ξένος και πληθωρικός. Η προσέγγιση όλων των παραπάνω αρετών, η προσέγγιση

²⁶⁵π. Αθανασίου Γκίκα, Μαθήματα Ποιμαντικής, ό.π., σελ. 64-65.

του πνευματικού αγώνα, της άσκησης και της πνευματικής καθοδήγησης εξαντλούνται και περιστρέφονται γύρω από τον άνθρωπο και την ικανοποίηση των αναγκών του και όχι γύρω από τον Χριστό και τα κέρδη της αληθινής σχέσης μαζί Του.

Η διδασκαλία του Σιναΐτη πατέρα είναι πολύ σημαντική και έρχεται να βοηθήσει ακριβώς αυτό τον ρόλο του ποιμένα στην σημερινή εποχή, καθώς ο σύγχρονος ποιμένας πρέπει να αγωνίζεται ώστε να καθαρισθεί πρώτα ο ίδιος από τα πάθη και τις αδυναμίες που τον ταλαιπωρούν, να προσεύχεται, να ζητά τον φωτισμό του Θεού για να φωτισθεί και αυτός και να μελετά πολύ καλά τον νόμο Του. Η μελέτη και η καλή γνώση της βιβλικής και πατερικής γραμματείας δίνουν την δυνατότητα στον ποιμένα καθημερινώς να βοηθά τον άνθρωπο, να τον στηρίζει, να τον ενισχύει και με τον φωτισμό του Αγίου Πνεύματος να του δίνει απαντήσεις και λύσεις στα πάσης φύσεως προβλήματα που τον ταλανίζουν. Ίσως σήμερα να υπάρχουν φωνές που αντιδρούν σε αυτή την ποιμαντική διδασκαλία και ποιμαντική προσέγγιση του ανθρώπου θεωρώντας την ξεπερασμένη και παρωχημένη, ίσως άλλοι να θεωρούν πως όλα αυτά είναι αδύνατον να γίνουν πράξη στην εποχή μας. Η αλήθεια είναι πως μπορεί οι εποχές, οι κοινωνίες, οι συνθήκες διαβίωσης να αλλάζουν, εκείνο το οποίο όμως δεν αλλάζει είναι ο άνθρωπος, γιατί ο άνθρωπος της κάθε εποχής παραμένει ο ίδιος καθώς θέτει τους ίδιους στόχους για την ζωή του, έχει τις ίδιες επιδιώξεις, τους ίδιους σκοπούς αλλά κυρίως διακατέχεται και ταλαιπωρείται από τα ίδια πάθη και προβλήματα.

Το μήνυμα της ελπίδας και της παρηγοριάς στον σύγχρονο άνθρωπο είναι πως το Ευαγγέλιο και το γεμάτο αγάπη μήνυμά του μπορούν να εφαρμοσθούν με κάθε τρόπο στην κάθε εποχή. Περίτρανη απόδειξη γι' αυτό αποτελούν οι φίλοι του Θεού οι Άγιοι της Εκκλησίας. Οι Άγιοι στόλισαν και κόσμησαν την ζωή τους με το πραγματικό στολίδι και το

πανάκριβο κόσμημα που είναι ο παρατεινόμενος Χριστός εις τους αιώνας. Οι φίλοι του Θεού παρότι έζησαν σε διαφορετικές εποχές και κάτω από διαφορετικές καταστάσεις, έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά, τα ίδια γνωρίσματα αλλά απέκτησαν και τα ίδια χαρίσματα μέσα από τις δωρεές του Αγίου Πνεύματος και με τις οποίες ολοκλήρωσαν την προσωπικότητά τους.

Ο σημερινός άνθρωπος που έχει εγκαταλείψει εντελώς την άσκηση και τον πνευματικό του αγώνα είναι λογικό να αισθάνεται άδειος, να αισθάνεται πλήξη και αδιαφορία, όσο άνετη, όσο ωραία, όσο γεμάτη από ανέσεις και πλούσια αγαθά είναι η ζωή του. Αισθάνεται άδειος, έρημος και μόνος γιατί από την ζωή του λείπει η παρουσία, η χάρη και η ευλογία του Θεού. Έτσι, γίνεται πιο αναγκαία από ποτέ η ποιμαντική διδασκαλία και η ποιμαντική καθοδήγηση στην ζωή του σημερινού ανθρώπου, εφόσον βέβαια το θέλει και το επιθυμεί. Γι' αυτό είναι αναγκαίο και επιτακτικό ο σύγχρονος ποιμένας να έχει πλήρη επίγνωση της σύγχρονης πραγματικότητας, ενώ βασικός και πρωταρχικός στόχος του όπως αυτός απορρέει από τις συμβουλές του Αγίου Ιωάννου είναι η προσέλκυση των σημερινών ανθρώπων στην εκκλησιαστική ζωή και όχι ο εκμοντερνισμός και η εκκοσμίκευση της Εκκλησίας. Ο ποιμένας θα πρέπει να είναι δίπλα στους ανθρώπους που τον έχουν πραγματική ανάγκη, σε αυτούς που τον χρειάζονται ώστε να γνωρίζει πολύ καλά και να μην αγνοεί τις ανάγκες τους και τα προβλήματά τους. Οι πιστοί ιδιαίτερα σήμερα περιμένουν στο πρόσωπο του ποιμένα να δουν την πατρική αγάπη, περιμένουν να τους αγκαλιάσει με ζεστασιά, να τρέχει χωρίς δισταγμό στην δυσκολία, στον πόνο, στην θλίψη, στην ασθένεια, στον θάνατο, περιμένουν να τον ακούσουν να μιλάει για τον Χριστό και την αλήθεια του Ευαγγελίου.

Ο σημερινός άνθρωπος πάσχει και υποφέρει αλλά κανείς δεν γνωρίζει αληθινά από τι πάσχει και από τι υποφέρει. Η σημερινή ηθική απαξίωση

των πάντων, οι οικονομικές εξελίξεις, οι κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές, επηρεάζουν αρνητικά την ζωή του ανθρώπου και την οδηγούν στην αλλοίωση και την απώλεια . Γι' αυτό τον λόγο ο ποιμένας πρέπει να ενημερώνεται διαρκώς πάνω στα υπαρξιακά και κοινωνικά ζητήματα που απασχολούν τον άνθρωπο ώστε να του προσφέρει τις κατάλληλες λύσεις.²⁶⁶ Οι δύσκολες καθημερινές συνθήκες καθιστούν επιτακτική την ανάγκη ο ποιμένας να αναθερμάνει τον ρόλο του και την διακονία του κινούμενος πάνω στους παρακάτω άξονες, να αναπτύξει προσωπική σχέση με τον κάθε πιστό, να έχει κοινωνική μόρφωση και ευγένεια, να έχει συνεχές και όχι περιστασιακό ενδιαφέρον για το ποίμνιό του, να χαίρεται για την διαφορετικότητα των άλλων, να δημιουργήσει ποιότητα σχέσεων, και να φροντίζει για την όσο καλύτερη ενημέρωση και επιμόρφωσή του πάνω στα θέματα που αφορούν την ποιμαντική του διακονία.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε πως ο σύγχρονος ποιμένας πρέπει να γνωρίζει πως αυτός είναι ο υπεύθυνος και ο συντονιστής όλου του ποιμαντικού έργου, αυτός συνεργάζεται με όλες τις χαρισματικές δυνάμεις της Εκκλησίας και λειτουργεί ως "πορθμεύς" διαπορθμεύων τις δωρεές του Θεού στους ανθρώπους».²⁶⁷

²⁶⁶ Αθανασίου Γκίκα, ό. π., σελ.. 64-65.

²⁶⁷ Αλεξάνδρου Σταυροπούλου, ό. π., σελ.. 129.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η σχέση της μοναστικής πνευματικότητας και της ποιμαντικής καθοδήγησης των μοναχών και των πιστών είναι γραμμένη με αριστοτεχνικό και δεξιοτεχνικό τρόπο στην Κλίμακα και ιδιαίτερα στον Λόγο προς τον Ποιμένα από τον Άγιο Ιωάννη. Ο αναγνώστης που διαβάσει τις ποιμαντικές συμβουλές, τις οδηγίες, τις κατευθύνσεις και τις παραινήσεις του Αγίου Ιωάννου θαυμάζει την θεολογία, την ασκητική εμπειρία, την αγάπη, το ενδιαφέρον για την πνευματική τελείωση και την σωτηρία των ελαχίστων αδελφών. Η παρουσίαση της ησυχαστικής πραγματικότητας, η σωστή διαχείριση και διοίκηση μιας μοναστικής αδελφότητας, η λεπτομερής ανάλυση των τρόπων με τον οποίο αντιμετωπίζονται τα πάσης φύσεως προβλήματα που παρουσιάζονται στην ποιμαντική διακονία ενός ποιμένα δίνουν την ευκαιρία στον αναγνώστη να καταλάβει άγνωστες πτυχές και λεπτομέρειες της ασκητικής ζωής και παράδοσης.

Ο Άγιος Ιωάννης στο έργο του ακολούθησε πιστά την προγενέστερη πατερική και ασκητική παράδοση. Πιο ειδικά η ποιμαντική του διδασκαλία που αφορά τον ποιμένα και πνευματικό πατέρα εκφράζει την γνήσια εκκλησιαστική παράδοση από τα πρώτα αποστολικά χρόνια μέχρι και την δική του εποχή. Ο ποιμένας ως απόλυτο και μοναδικό πρότυπο πρέπει να έχει τον Ιησού Χριστό ο οποίος από αγάπη σταυρώθηκε για την σωτηρία του ανθρώπου. Η διακονία του ποιμένα παρομοιάζεται από τον Άγιο Ιωάννη ως φάρμακο ψυχών, επομένως είναι μια διακονία απαραίτητη και αναγκαία για την σωτηρία του ποιμνίου. Η διαπίστωση που προκύπτει μέσα από την ασκητική παράδοση είναι πως ο ποιμένας πρέπει πάντοτε να ακολουθεί την ίδια μέθοδο διαποίμανσης. Ο λόγος του πρέπει να είναι παρηγορητικός, η απόκτηση των αρετών απαραίτητη, η απαλλαγή από τα πάθη επιτακτική, η προσευχή του αδιάλειπτη και η αντιμετώπιση του

αδελφού θεραπευτική. Το χάρισμα της πνευματικής πατρότητας δεν χαρίζεται σε κανέναν αλλά αποκτάται με πολύ αγώνα αλλά και επιμονή στην άσκηση των αρετών. Ο ποιμένας είναι μια χαρισματική μορφή που δεν διδάσκει απλώς αλλά είναι αυτός που γεννά και αναγεννά με τον λόγο του. Είναι κυβερνήτης, ιατρός, διδάσκαλος, πρεσβευτής, ανάδοχος και μεσίτης. Ο ποιμένας είναι εκείνος που καλείται να θεραπεύσει την αμαρτία και ο Άγιος Ιωάννης του προσφέρει την εμπειρία του και τον συμβουλεύει με ποιο τρόπο θα χρησιμοποιήσει τα θεραπευτικά μέσα για να απαλλάξει τον άνθρωπο από τις πληγές της αμαρτίας. Αξιοσημείωτη είναι επίσης η θεραπευτική αντιμετώπιση της αμαρτίας που κάνει ο Ιωάννης αρνούμενος την οποιαδήποτε δικανική θεώρηση της. Η διδασκαλία δεν είναι απλά καθήκον αλλά μια βαθιά πράξη αγάπης και σεβασμού. Η αγάπη για τον Θεό, τον πλησίον και την Εκκλησία πρέπει να είναι ο οδοδείκτης.

Ως πνευματικός καθοδηγητής του ποιμνίου του πρέπει να αποκτήσει την αρετή της διακρίσεως η οποία είναι καρπός και δωρεά του Αγίου Πνεύματος. Με την διάκριση μπορεί να δει όλη την ανθρώπινη φύση, να δει τις προθέσεις, τις δυνάμεις, τις αντοχές, τις αδυναμίες και τις ιδιαίτερες συνθήκες που βρίσκεται ο κάθε άνθρωπος όταν απευθύνεται σε αυτόν. Ακόμη και αν ο λόγος του είναι αληθινός μπορεί με την αδιακρίσία και μόνο να οδηγήσει την ψυχή αυτή στην απελπισία, στην απογοήτευση και στην εμμονή στην αμαρτία. Η ταπείνωση είναι το θεμέλιο της ποιμαντικής διακονίας και παρέχει στον ποιμένα λόγο αληθείας και σοφίας. Η απάθεια είναι σημαντική γιατί ο εμπάθης πνευματικός είναι επικίνδυνος για την σωτηρία των υπολοίπων αδελφών. Ο ποιμένας είναι εκείνος που μεταδίδει το θέλημα του θεού στην ζωή του ποιμνίου του αποκτώντας τον φωτισμό του Αγίου Πνεύματος και για να γίνει αυτό είναι απαραίτητη η διαρκής και αδιάλειπτη προσευχή του.

Καταλήγοντας συμπεραίνουμε πως η δυνατότητα του ποιμένα να προσφέρει και να διακονεί με σωστό τρόπο εξαρτάται από την πίστη του, τις αρετές του, τον θείο φωτισμό και την αγάπη του για τον συνάνθρωπο. Η ποιμαντική διακονία απαιτεί την συνέργεια του θείου και του ανθρωπίνου θελήματος και οφείλει να επιζητά διαρκώς την βοήθεια του Θεού για την δική του ωφέλεια και την σωτηρία του ποιμνίου του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**Πηγές:**

Παλαιά Διαθήκη, Εκδόσεις Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 2012

Καινή Διαθήκη Εκδόσεις Αδελφότης Θεολόγων ο Σωτήρ (μετάφραση Π. Τρεμπέλα) Αθήνα 2011

Ιωάννου του Σιναΐτου, *Φιλοκαλία των Νηπτικών και Ασκητικών*, τόμος 16^{ος}, ΕΠΕ, Θεσσαλονίκη 1996.

Βιβλιογραφία:

Γιανννακοπούλου Βαρβάρα, *Ποιμαντική κατά την Θεολογία και Πράξη των Αγίων*, Αθήνα 2004.

Γιανναράς Χρήστος, *Η Μεταφυσική του Σώματος*, Σπουδή στον Ιωάννη της Κλίμακος, Εκδόσεις ΔΩΔΩΝΗ, ΑΘΗΝΑ 1971.

Γιαγκάζογλου Σταύρος, *Ο Πολιτισμός της Ερήμου*, Το ασκητικό κατόρθωμα ως κοινωνία αγάπης, Σχόλια στις Ερωταποκρίσεις Βαρσανουφίου και Ιωάννου, Περιοδικό Σύναξη τεύχος 90.

Γιαγκάζογλου Σταύρος, *Ο Ανθρωπισμός της Ερήμου*, Η Πνευματική Διάκριση κατά την ασκητική παράδοση της Εκκλησίας, Περιοδικό Θεολογία, τεύχος 1, 2009.

Γιαγκάζογλου Σταύρος, *Το νόημα της ορθόδοξης ανθρωπολογίας σήμερα*, Περιοδικό Θεολογία, Τεύχος 3, 2013.

Γιαννουλάτος Αναστάσιος Αρχιεπίσκοπος Τιράνων και πάσης Αλβανίας, *Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία. Μελετήματα Ορθόδοξου προβληματισμού*, Εκδόσεις Ακρίτας, Ν. Σμύρνη 2005.

Γκίκας Αθανάσιος, *Ιστορία της Ποιμαντικής Επιστήμης, Μαθήματα Ποιμαντικής*, Εκδόσεις Μυγδονία Θεσσαλονίκη 2005.

Ιγνατίου Αρχιμ., *Του Οσίου Πατρός ημών Ιωάννου του Σιναΐτου, ΚΛΙΜΑΞ, Εισαγωγή – Κείμενον – Μετάφρασις – Σχόλια – Πίνακες, Έκδοση Ιεράς Μονής Παρακλήτου, Ωρωπός Αττικής, 2006.*

Καλλιακμάνης Βασίλειος, *Μεθοδολογικά πρότερα της Ποιμαντικής-Λεντίω ζωννύμενοι*, Εκδόσεις Μυγδονία, Θεσσαλονίκη 2005.

Καραγιαννόπουλος Ιωάννης, *ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟ ΚΡΑΤΟΣ*, Εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2001.

Ξανθόπουλου Νικηφόρου Κάλλιστου, *Εξήγησις Σύντομος Είς την Κλίμακα του Ιωάννου*, Έκδοση Ιεράς Μητροπόλεως Νικοπόλεως, Πρέβεζα 2002.

Παπαρνάκης Αθανάσιος, *Ποιμένας και Ποιμαντική επιστήμη στην Αγία Γραφή*, Περιοδικό Κοινωνία, τόμος 60, Τεύχος 1, 2019.

Πιτσιλκας Αχιλλέας, *«Γένεσις και θεραπεία των παθών κατά την διδασκαλία του Αγίου Ιωάννου της Κλίμακος»*, Διδακτορική διατριβή, Λάρισα 1984.

Πορφυρίος Β΄ Αρχιεπίσκοπος Σιναίου, *Σιναΐτικός Συνέκδημος*, Εκδόσεις Π.Δ. Σακελαρίου, Αθήνα 1925.

Σταυρόπουλος Αλέξανδρος, *«Επιστήμη και Τέχνη της Ποιμαντικής»*, Εκδόσεις Αρμός, Αθήνα 2019.

Σταυρόπουλος Γεώργιος, *«Η προσωπογραφία του Ποιμένα, Ο Ποιμαντικός Κανόνας του Γρηγορίου Διαλόγου, Προϋποθέσεις, πτυχές και προοπτική της περιγραφής του Ποιμένα»*, Εκδόσεις Αρμός, Αθήνα 2017.

Φειδάς Βλασίος, *ΒΥΖΑΝΤΙΟ Βίος- Θεσμοί- Κοινωνία- Εκκλησία- Παιδεία- Τέχνη Γ' Έκδοση ΑΘΗΝΑ 1991.*

Φλωρόφσκυ Γεωργίος, *Οι Βυζαντινοί ασκητικοί και πνευματικοί Πατέρες*, (μετάφραση. Π. Πάλλη), Εκδόσεις Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1992.

Φλωρόφσκυ Γεώργιος, *«Το σώμα του ζώντος Χριστού»*, (μετάφραση. Ι. Κ. Παπαδόπουλος), Εκδόσεις Αρμός, Αθήνα 1999.

Χρήστου Παναγιώτης, *«Ιωάννης»*, *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια*, Τόμος 6^{ος}, Αθήνα 1965.

Χρήστου Παναγιώτης, *Ελληνική Πατρολογία*, τόμος ε', *Πρωτοβυζαντινή περίοδος, 6^{ος}- 9^{ος} Αιώνες*, Εκδόσεις Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη 2006.

Χρυσουγής Ιωάννης, *Στην καρδιά της ερήμου – η Πνευματικότητα των Πατέρων και Μητέρων της ερήμου*, (μτφ. Νικολάου Ασπρούλη), Εκδόσεις Πορφύρα, Αθήνα, 2019.

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία:

Αβδελλάς Δημήτριος, *Δόγμα και Πνευματικότητα στον Άγιο Ιωάννη της Κλίμακος*, (Διπλωματική εργασία), Θεσσαλονίκη 2012. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο

<http://users.auth.gr/kourebe/%CE%94%CE%9F%CE%93%CE%9C%CE%91%20%CE%9A%CE%91%CE%99%20%CE%A0%CE%9D%CE%95%CE%A5%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A4%CE%97%CE%A4%CE%91.pdf> (Ημερομηνία πρόσβασης 01/05/22)

Κοντογιάννης Σπυρίδων ,*Ο πνευματικός αγώνας κατά την Κλίμακα του Αγίου Ιωάννου του Σιναΐτου*, Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο

http://www.apostolikidiakonia.gr/gr_main/catehism/theologia_zoi/themata.asp?cat=patr&NF=1&main=texts&file=8.1.htm (Ημερομηνία πρόσβασης 03/5/2022).

Τατάκης Βασιλείος , *Ο Βυζαντινός Μυστικισμός* (Κυριώτερα Ρεύματα) Ιωάννης ο Κλίμαξ, Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο

http://www.myriobiblos.gr/texts/greek/tatakis/tatakis_ch1.htm (Ημερομηνία πρόσβασης 03/5/2022)

Τσολακίδης Δημήτριος, *Η Κλίμακα του Ιωάννου Σιναΐτου και η θεραπευτική ποιμαντική*, Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο

<https://www.pemptousia.gr/2018/06/efthines-ke-fortio-tou-pimena-stin-therapeftiki-pimantiki/> (Ημερομηνία πρόσβασης 4/5/2022)

